

AKOBY NÁSILIE S TÝM NIČ NEMALO

Skúsenosti žien zažívajúcich partnerské násilie
so službami a inštitúciami

Zuzana Očenášová
Michaela Jankovičová
Barbora Burajová

Akoby násilie s tým nič nemalo Skúsenosti žien zažívajúcich partnerské násilie so službami a inštitúciami

Zuzana Očenášová, Michaela Jankovičová, Barbora Burajová

Bratislava, 2024

Projekt „Zlepšenie ochrany práv obetí – posilnenie kapacít a postupov boja proti násilliu na ženách a domácejmu násilliu“ získal grant z Nórska v sume 1 105 000 € a je spolufinancovaný vo výške 195 000 € zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Dodatkom č. 1 bol navýšený grant na 1 400 000 €. Na základe Dodatku č. 2 bola do projektu zaradená nová aktivita a zároveň bol grant z Nórska navýšený na 1 427 976 € a je spolufinancovaný vo výške 251 996 € zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Projekt je realizovaný v rámci programu SK09: Domáce a rodovo podmienené násillie. Jeho cieľom je v spolupráci s partnerskými organizáciami prispieť k zlepšeniu opatrení na predchádzanie druhej a opakovanej viktimizácii a zlepšenie podpory dostupnosti a kvality ochrany žien zažívajúcich násillie a ich detí v kontakte s pomáhajúcimi profesiami.

Ak sa chcete dozvedieť viac o programoch a projektoch financovaných z Nórskeho grantov na Slovensku, navštívte stránku www.norwaygrants.sk

Spoločným úsilím k zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe.

Vydanie: Prvé vydanie
Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny
Rok vydania: 2024
Rozsah: 60 strán
ISBN: 978-80-7138-192-1 (brož.)
978-80-7138-193-8 (pdf)

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Podakovanie

Autorky ďakujú opytovateľkám, ktorých nasadenie, empatia a profesionálna erudícia výrazne prispeli k vzniku tejto správy: Sáre Činčurovej, Márii Hermanovej, Paulíne Kubicovej a Patrícii Palkovičovej.

Obsah

Úvod	7
Teoretický rámec.....	9
Špecializované služby pre ženy zažívajúce partnerské násilie a ich deti na Slovensku	12
Metodológia	15
Výsledky analýzy.....	19
Skúsenosti so špecializovanými službami.....	19
Špecializované poradenstvo v oblasti partnerského násillia.....	19
Právne poradenstvo	21
Psychologické poradenstvo	22
Materiálna a finančná pomoc	25
Pobyt v bezpečnom ženskom dome.....	26
Hodnotenie špecializovaných služieb.....	31
Skúsenosti s verejnými inštitúciami	33
Polícia	33
Orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.....	35
Súdne konania o rozvodoch a úprave rodičovských práv a povinností.....	42
(Ne)spolupráca inštitúcií.....	48
Postseparačné procesné prenasledovanie.....	51
Záver	54
Príloha č. 1 – Zoznam organizácií poskytujúcich špecializované služby	57
Zoznam použitej literatúry	58

Úvod

Systém pomoci a podpory žien zažívajúcich partnerské násilie a ich detí zahŕňa široké spektrum verejných aj neverejných služieb. Významnú úlohu v ňom zohrávajú špecializované služby primárne orientované na tento druh klientely. Pri svojej práci uplatňujú špecifické východiská a princípy, ako aj osobitné nástroje práce. V slovenských podmienkach doteraz absentoval výskum zachytávajúci priame skúsenosti žien zažívajúcich partnerské násilie a ich detí s využívaním špecializovaných služieb, ako aj iných verejných inštitúcií zapojených do riešenia tohto spoločenského problému. Predkladaná analýza má za cieľ túto medzeru vyplniť a poskytnúť priestor pre hlasy týchto žien a detí a na reflektovanie ich skúseností.

Výskum bol realizovaný v rámci projektu spolupráce Koordinačno-metodického centra pre prevenciu násilia na ženách a Nórskeho centra pre štúdium násilia a traumatického stresu s podporou Nórskeho finančného mechanizmu. Spoločný výskumný projekt bol prispôsobený odlišnému nastaveniu systému podpory a pomoci preživších partnerského násilia, ako aj rôznej miere existujúceho výskumu, úlohy a fungovania špecializovaných služieb v jednotlivých krajinách. Slovenská časť výskumného projektu sa zamerala najmä na kvalitatívne zisťovanie skúseností a vnímania systému podpory zo strany žien zažívajúcich partnerské násilie a ich detí. V rámci výskumu bolo realizovaných 27 rozhovorov so ženami, ktoré využili špecializované služby v ambulantnej alebo pobytovej forme a 10 rozhovorov s deťmi, ktoré v danom čase žili v bezpečných ženských domoch¹. Analýza zachytáva ich skúsenosti a vnímanie špecializovaných služieb a verejných inštitúcií, s ktorými najčastejšie prichádzali do kontaktu v situáciách násilia v partnerskom vzťahu, v čase odchodu z neho alebo po ňom.

Predkladaná štúdia najskôr predstavuje teoretický rámec podpory a pomoci ženám so skúsenosťou s partnerským násilím a ich deťom, ktorý obsahuje aj zhrnutie vybraných zahraničných výskumov týkajúcich sa skúseností žien s týmto systémom. Stručne tiež popisuje druhy a formy špecializovaných služieb na Slovensku a podmienky ich fungovania. Po metodologickej časti, opisujúcej metódy realizácie výskumu a jeho analýzy, nasledujú samotné výskumné zistenia rozdelené do niekoľkých častí. Prvá časť sa venuje reflexii využívania špecializovaných služieb ženami a deťmi, aké služby najčastejšie využívali, čo považovali za ich najväčšie prínosy a limity, a akú úlohu špecializované služby hrali pri riešení ich konkrétnej životnej situácie. Druhá časť sa sústreďuje na skúsenosti žien zažívajúcich partnerské násilie s tými verejnými inštitúciami, ktoré v rozhovoroch rezonovali najčastejšie, teda s políciou, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a so súdnymi procesmi najmä vo veciach týkajúcich sa rodinného práva. Z rozhovorov tiež vyplynulo, že bohaté skúsenosti žien s týmito inštitúciami sú do značnej miery spôsobené procesným prenasledovaním, teda frekventovaným využívaním právnych možností a podnetov na rôzne inštitúcie v rámci postseparačného násilia ich bývalých partnerov. Z tohto dôvodu sa záverečná časť analýzy venuje špecificky tejto forme postseparačného násilia, ktorá patrí k menej známym a zdokumentovaným formám násilia po rozchode.

Analýza má za cieľ prispieť k reflexii slovenského systému ochrany a podpory žien so skúsenosťou s partnerským násilím a ich detí z pohľadu tých, pre ktoré je primárne určený. Je dôležitým dielikom vyhodnocovania efektívnosti systému, pretože prináša hlasy a skúsenosti žien a ich detí. Upozorňuje na pretrvávajúce medzery ochrany a podpory, ktoré komplikujú ich neľahkú situáciu, a zameriava sa na to, do akej miery je tento systém založený na porozumení dynamiky partnerského násilia, jeho príčin a následkov a ako sú tieto zohľadňované v rámci inštitucionálnych procesov. Štúdia tak môže slúžiť

¹ Pojem „bezpečný ženský dom“ používame na označenie ubytovacieho zariadenia, ktoré poskytuje ubytovanie, s ním súvisiace služby a poradenstvo výlučne ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Slovenský právny poriadok tento pojem neupravuje a z tohto pohľadu ide o poskytnutie služby krízovej intervencie v zariadení núdzového bývania.

predstavielkám a predstaviteľom uvedených inštitúcií a služieb na reflexiu svojich východísk a praxe, prispieť k pochopeniu toho, akú rolu v systéme ochrany a pomoci zohrávajú, a aký dopad majú súčasné postupy na životy žien so skúsenosťou s partnerským násilím a na ich deti.

Teoretický rámec

Potreby žien so skúsenosťou s partnerským násilím a ich detí sú veľmi rôznorodé. Iné sú v situácii, keď žijú v násilnom vzťahu a len si začínajú uvedomovať jeho toxicitu, iné v čase, keď zvažujú odchod zo vzťahu, a iné po tom, čo tak urobila. Počas trvania takéhoto vzťahu potrebujú ženy najmä uvedomenie si, že to, čo zažívajú, je násilie, identifikáciu rizika jeho pokračovania a eskalácie, vedomie, že im niekto verí, psychickú podporu a vytváranie bezpečnostných stratégií pre ne a ich deti. Pri zvažovaní o odchode potrebujú množstvo praktických informácií, ako to urobiť čo najbezpečnejšie, a aké sú ich možnosti samostatného fungovania vrátane orientácie v systéme sociálneho zabezpečenia a trestnom alebo civilnom právnom systéme. Po odchode potrebujú často riešiť okrem množstva praktických vecí aj právne otázky rozvodu, úpravy rodičovských práv a povinností k maloletým deťom a rozdelenia majetku, ako aj otázky zotavovania sa ich samotných a ich detí z následkov násillia. Navyše, odchodom od násilníka násilie často nekončí, len sa menia jeho formy a často je ešte intenzívnejšie (Humphreys et al., 2019, Monk, 2017, Thiara a Gill, 2012).

Je teda zrejmé, že ženy so skúsenosťou s partnerským násilím potrebujú široké spektrum služieb od psychologického, sociálneho a právneho poradenstva až po prípadnú psychoterapiu alebo advokátske zastupovanie v súdnych konaniach. Vzhľadom na fakt, že skúsenosť s násilím je traumatizujúca a pri poskytovaní služieb je dôležité zamedziť retraumatizácii, ktorú spôsobuje opakované rozprávanie o svojej skúsenosti, je ideálnym modelom, ak sú tieto služby poskytované a koordinované v rámci jednej organizácie (Olson et al., 2020). Zároveň je situácia každej ženy individuálna, pomoc vyhľadávajú v rôznych fázach násilného vzťahu a ženy majú rôznorodé potreby v závislosti od svojich vnútorných a vonkajších zdrojov. Z týchto dôvodov by potreby žien a ich bezpečie mali stáť v popredí poskytovaných služieb a mali by byť užívateľsky a nie „na služby“ orientované (Cataneo et al., 2020). Je zrejmé, že množstvo etablovaných sociálnych a iných služieb nedokáže komplexne odpovedať na rôznorodosť týchto potrieb. Začali preto vznikať špecializované služby, ktoré sa zameriavali špecificky na túto cieľovú skupinu a v rámci rôznych profesií poskytovali rôznorodé služby.

Hlavným princípom týchto špecializovaných služieb sa stalo posilnenie žien (Walker, 2002), ktoré vychádza z predpokladu, že klientka je expertkou na svoj život a pracovníčky služieb sú ich partnerkami a sprievodkyňami na ceste z násillia (Wood, 2014). Tento prístup má byť v ostrom kontraste k skúsenostiam ženy zažívajúcej partnerské násilie, ktoré ju do veľkej miery oberalo o možnosť rozhodovať a konať (Bush a Valentine, 2000). Princíp posilnenia sa do služieb premieta tým, že vytvára pre ženu bezpečné prostredie, v ktorom má dostatok času a informácií, aby mohla robiť rozhodnutia o svojom živote bez toho, aby ju niekto do niečoho tlačil (Cataneo et al., 2020). Zároveň pomáha ženám mobilizovať ich vnútorné a vonkajšie zdroje a veľká pozornosť sa venuje aj rovnováhe moci vo vzťahu ku klientke (Wood, 2014).

Ďalším dôležitým aspektom špecializovaných služieb je využívanie osobitných nástrojov, ktoré sú potrebné pri práci s témou partnerského násillia, ako sú identifikácia násillia a odhad nebezpečenstva, bezpečnostné pravidlá špecializovaných služieb ako utajenie adresy alebo ich využívania klientkou, dôvernosc poskytnutých informácií a ich ochrana (Kuruc et al., 2021). To predpokladá dôkladné znalosti o partnerskom násilí zo strany pracovníčok, jeho príčin, ktoré sú vnímané v širšom kontexte nerovnakého postavenia žien a mužov, mechanizmov a foriem násillia, nespochybnovania skúseností žien a vyhýbanie sa sekundárnej viktimizácii (Holubová et al. 2015). Expertiza a pochopenie partnerského násillia na ženách, využívanie špecifických nástrojov pri poskytovaní služieb, princíp posilnenia a bezpečia a komplexnosť poskytovaných služieb odpovedajúci na rôznorodé potreby žien sú základnými znakmi špecializovaných služieb.

V zahraničí sa v súčasnosti venuje výskumná pozornosť tomu, ako ženy tieto služby vnímajú a čo považujú za ich prínosy a negatíva. Z viacerých výskumov vyplýva, že hlavnými prínosmi sú validácia skúseností žien, získanie informácií o partnerskom násilí, traume a uzdravovania sa z nej, vzťah medzi klientkou a pracovníčkou, ktorý umožňuje zotavenie sa (Baird et al., 2021), znovunadobudnutie autonómie, posilnenie a nové zvládacie zručnosti (Pajak et al., 2014). Naopak, ženy vnímajú, že je veľký problém uspokojiť najmä ich ekonomické potreby (Lyons et al., 2008), keďže v spoločnosti došlo k zmenám, ktoré znížili dostupnosť bývania, možnosť zamestnať sa najmä pre ženy s malými deťmi alebo rozpad siete starostlivosti o mentálne zdravie (Kulkarni, 2018). Hoci tieto faktory boli uvedené v americkom kontexte, sú plne platné aj na Slovensku (Bždoch Konáková et al., 2023). V zahraničnom kontexte sa tiež môžeme stretnúť s literatúrou, ktorá zdôrazňuje nedostatočný intersekcionalný prístup špecializovaných služieb pre ženy so skúsenosťou s partnerským násilím a slabý dôraz na identitu a kultúrne rozdiely žien, napríklad s ohľadom na rasu, zdravotné znevýhodnenie alebo sexuálnu orientáciu (Pajak et al., 2014, Baird et al., 2021, Kulkarni, 2018).

Okrem týchto aspektov, ktoré špecifické klientky vnímajú negatívne, sa objavujú aj negatívne skúsenosti s obmedzeniami súvisiacimi s bezpečnostnými opatreniami špecifických služieb a nastavenia režimu najmä u rezidenčných služieb. Ide o uplatňovanie pravidiel ohľadom časových obmedzení príchodov a odchodov klientok do ubytovacích zariadení, limitovanie voľnočasových aktivít na určité hodiny, kontroly zo strany zariadení o dodržiavaní pravidiel, či správania sa klientok voči sebe navzájom. Ženy tieto opatrenia niekedy vnímajú ako ďalšiu formu kontroly vo svojich životoch (Baird et al., 2021, Gengler, 2012, Gregory et al., 2021). Navyše, bezpečnostné opatrenia často limitovali ženy v prístupe k ich sociálnej podpore mimo zariadení, čo je v rozpore s potrebou žien so skúsenosťou s partnerským násilím prekonávať sociálnu izoláciu a vytvárať si podporné siete (Gregory et al., 2021). Ďalším zdokumentovaným aspektom, ktorý ženy vnímajú negatívne, je hodnotenie ich materstva a kontrola správania sa vo vzťahu k deťom, ktorá vyplýva zo zákonnej potreby ochrany detí. V niektorých situáciách totiž môže dochádzať k rozporu medzi princípom posilnenia a akceptácie rozhodnutí klientky so službou vnímaným najlepším záujmom dieťaťa. To môže viesť k monitorovaniu matky, jej obviňovaniu a autoritatívnemu prístupu zamestnankýň (Côté et al., 2021).

Napriek spomenutým výhradám sú zahraničné skúsenosti žien zažívajúcich partnerské násilie so špecializovanými službami výrazne pozitívnejšie než s verejnými inštitúciami ako polícia alebo orgány sociálnoprávnej ochrany detí, s ktorými prichádzali do styku (Løkkegaard et al., 2019, Pajak et al., 2014). Tieto inštitúcie sú vnímané ako byrokratické, mocenské a obviňujúce. Preživšie tiež vnímali systémovú nesúrodosť, ktorá neodpovedala na ich potreby, a nedostatok koordinácie medzi jednotlivými inštitúciami (Pajak et al., 2014). Negatívne skúsenosti s obviňovaním obetí, trestajúce praktiky orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a minimalizácia skúseností s partnerským násilím boli zdokumentované vo viacerých krajinách (Côté et al., 2021). Gutowski a Goodman (2019) poukazujú na niekoľko dôvodov, prečo tomu tak je. Na jednej strane páchatelia násilia skresľujú informácie o ženách, vykresľujú ich ako nedostatočne schopné matky a odvádzajú pozornosť od dynamiky násilia vo vzťahu. Na strane druhej, boli identifikované viaceré zavádzajúce koncepty týkajúce sa partnerského násilia prítomné v inštitúciách zaoberajúcich sa úpravou rodičovského styku, akými sú „zavrhovanie rodiča“, presvedčenie, že násilie medzi rodičmi nemá vplyv na dieťa alebo, že násilní otcovia môžu byť „dostatočne dobrí otcovia“. Mnohé z týchto premís však boli opakovane spochybnené akademickou literatúrou (okrem iných Lapierre a Côté, 2016, Mohaupt a Duckert, 2023, Katz et al., 2020). Ženy v takomto inštitucionálnom nastavení pociťujú zníženú kredibilitu (Epstein a Goodman, 2019), ich skúsenosti s partnerským násilím sú spochybnované a minimalizované a sú systémom tlačené do toho, aby konali „správnym spôsobom“, ktorý si tento systém definuje (Pajak et al., 2014), čo často znamená nútenú spoluprácu s násilným expartnerom. Špecificky sa tieto skúsenosti prejavujú u žien, ktoré majú skúsenosť so psychickým násilím, ktoré inštitúcie zatiaľ neberú do úvahy, kým fyzické alebo sexuálne násilie berú vážnejšie (Pajak et al., 2014).

Práve obdobie vyjednávania a určovania úpravy rodičovských práv a povinností býva jedným z najzložitejších období pre ženy so skúsenosťou s partnerským násilím, ktoré majú maloleté deti. Materská rola totiž býva jedným z hlavných terčov postseparačného násillia. Deti sa stávajú cieľom, nástrojom alebo spolupáchateľom takéhoto násillia (Løkkegaard et al., 2019). Násillní bývalí partneri prostredníctvom detí udržujú kontrolu a psychickú moc nad ženami (Nikupeteri a Laitinen, 2015, Katz et al., 2020) alebo deťmi manipulujú formou rôznych darov, či obviňovaním matky za všetky problémy v rodine (Thiara a Gill, 2012). Postseparačné násillie je často zamerané na podryvanie materskej role (Humpreys et al., 2018, Holt, 2016) alebo priamo vzťahu medzi matkou a dieťaťom (Katz et al., 2020, Monk a Bowen, 2021). V mnohých prípadoch sú však postseparačnému prenasledovaniu vystavené aj deti samotné (Katz et al., 2020). Ďalšou formou postseparačného násillia, ktorému sú ženy vystavené v súvislosti s procesmi úpravy rodičovských práv a povinností, je takzvané právne násillie (Gutowski a Goodman, 2019) alebo procesné prenasledovanie (Pajak et al., 2014). Ide o neodôvodnené súdne konania a krivé obvinenia žien ako spôsobu udržiavania moci, vynucovania si kontaktu a vytvárania psychickej, časovej aj ekonomickej záťaže pre preživšie partnerského násillia (Miler a Smolter, 2011). Rôzne podania v súvislosti so stykom s deťmi vytvárajú dôvod na neustále kontaktovanie ženy telefonicky, prostredníctvom odkazov alebo e-mailov. Ženy sú navyše nútené absolvovať sedenia a výpovede na rôznych inštitúciách (polícia, sociálno-právna ochrana detí, súdy), ktoré im zaberajú čas, komplikujú situáciu v zamestnaní a starostlivosť o deti a často ich oberajú aj o finančné zdroje, keďže si vyžadujú zainteresovanie právnik a alebo právničky. Mnohé z týchto sedení tiež požadujú spoločnú prítomnosť preživšej a násillníka.

Okrem vyššie uvedených záťaží je právne násillie aj nesmierne stresujúce a emočne vyčerpávajúce, navyše ženy nemajú pred sebou víziu konca, okrem dosiahnutia plnoletosti detí (Løkkegaard et al., 2019). Matky potom majú pocit, že ich rodičovstvo je inštitúciami podkopávané, keďže sú to často ony, ktoré musia deťom vysvetľovať časté zmeny v úprave pobytu detí a styku s nerezidenčným rodičom, bývajú obviňované deťmi aj okolím, že ich nedokážu ochrániť pred násilím zo strany otca (Pajak et al., 2014) a musia aj pomáhať deťom vyrovnávať sa s neprehľadnou a nepredvídateľnou situáciou, čo pre deti predstavujú výrazne záťažovú (a dlhodobú) situáciu (Nikupeteri et al., 2022). Inštitúcie nerozoznávajú právne násillie ako formu postseparačného násillia, keďže jeho prejavy sa dejú v kontexte štandardných právnych postupov a sú vnímané najmä ako legitímne využívanie právnych možností otcami (Miler a Smolter, 2011). Spolu s faktom, že mnohé z inštitucionálnych procesov sú pre ženy viktimizujúce, tak u nich môže vzniknúť pocit „inštitucionálnej zrady“, keďže väčšina zo zainteresovaných inštitúcií ako polícia, sociálno-právna ochrana detí alebo súdy by mali byť tie, ktoré zabezpečujú prístup k spravodlivosti (Smith a Freyd, 2014).

V slovenskom kontexte absentuje výskum o vnímaní služieb ženami so skúsenosťou s partnerským násilím a ich detí. Ich skúsenosti sú sprostredkované najmä prostredníctvom špecializovaných služieb, ktoré potvrdzujú mnohé z problémov uvedených v zahraničnej literatúre (napr. Bždoch Konáková et al, 2023). Cieľom nášho výskumu bolo preto zmapovať skúsenosti slovenských žien a ich detí so špecializovanými službami, ale aj inými inštitúciami, s ktorými na svojej ceste zotavovania sa z násilného vzťahu prichádzajú do kontaktu. Zámerom publikácie je dať hlasy ženám a ich deťom a analyzovať opakujúce sa vzorce v ich skúsenostiach so službami a inštitúciami.

Špecializované služby pre ženy zažívajúce partnerské násilie a ich deti na Slovensku

Pre lepšie porozumenie skúseností žien a detí, ktoré sa zúčastnili nášho výskumu, uvádzame stručný prehľad o fungovaní špecializovaných služieb pre ženy zažívajúce partnerské násilie a ich deti na Slovensku. Špecializované podporné služby tvorí sieť poradenských centier s telefonickými linkami pomoci a bezpečných ženských domov (ďalej aj ako „BŽD“). Tieto služby sú kľúčové pri poskytovaní komplexnej pomoci, bezpečia a pri zmierňovaní dopadov násilia na ženy a deti.

Poradenské centrá na Slovensku poskytujú komplexnú škálu služieb, ktorými zabezpečujú túto pomoc, podporu a ochranu. Medzi hlavné poskytované služby patria (André et al., 2020):

- krízová intervencia;
- sociálne poradenstvo;
- špecializované sociálne poradenstvo (identifikácia násilia, vyhodnotenie rizík ohrozenia, manažment bezpečia a i.);
- pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov;
- psychologické poradenstvo;
- právna pomoc a právne poradenstvo;
- podporné služby pre deti (vrátane poskytovania psychologického poradenstva a špeciálno-pedagogickej starostlivosti).

Bezpečné ženské domy okrem týchto služieb poskytujú aj bezpečné ubytovanie pre ženy a ich deti, ktoré potrebujú núdzové útočisko po odchode z násilného vzťahu. BŽD majú vytvorené rôzne bezpečnostné opatrenia v záujme chrániť bezpečie žien a ich detí. Poskytujú tiež sociálnu podporu pri budovaní si samostatného života po odchode od násilného partnera a v prípade potreby aj materiálnu pomoc.

Náplň a škála poskytovania pomoci špecializovaných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti nie je presne stanovená jedným zákonom, ale formulovali ich sami poskytovatelia svojou činnosťou, ktorú odvíjali od dobrej praxe v zahraničí a usmernení orgánov medzinárodných inštitúcií, ktoré boli vydané v súvislosti s napĺňaním záväzkov vyplývajúcich Slovenskej republike ako zmluvnej strany medzinárodných dohovorov, osobitne Dohovoru o ľudských právach. Od roku 2015 bola náplň a škála špecializovaných služieb posilnená a ad hoc stabilizovaná aj v rámci dotačných schém Nórskeho finančného mechanizmu a neskôr Európskeho sociálneho fondu, ktorých cieľom bolo podporiť poskytovanie takých služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti, ktoré sú v súlade s minimálnymi štandardami Rady Európy pre podporné služby (Kelly a Dubois, 2008). Na základe medzinárodných štandardov a dostupnej domácej literatúry vznikli v spolupráci Koordinačno-metodického centra pre prevenciu násilia na ženách a špecializovanými službami domáce štandardy poskytovania špecializovaných služieb pre ženy zažívajúce násilie (André et al. 2020), ktoré síce nie sú pre služby záväzné ale sú rámcom, v ktorom špecializované služby implementovali projekty podporené z európskych zdrojov.

V zásade takmer všetky špecializované služby pre ženy zažívajúce násilie spája to, že poskytujú pomoc a poradenstvo na základe registrácie poskytovanej sociálnej služby podľa Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej ako zákon o sociálnych službách) a akreditácia Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR pre oprávnenie poskytovať špecializované sociálne poradenstvo podľa tohto zákona. Ďalší akreditačný proces na poskytovanie sociálneho, psychologického a právneho poradenstva podlieha Ministerstvu spravodlivosti SR na základe Zákona č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov (ďalej ako zákon o obetiach) pre pôsobenie ako subjekt na pomoc obetiam trestných činov. Takáto akreditácia dáva možnosť získať od tohto ústredného orgánu štátnej správy označenie „Intervenčné centrum“, na základe ktorého v každom kraji Slovenska majú ženy zažívajúce

násilie ako obeť domáceho násilia získať popri sociálnom, psychologickom a právnom poradenstve aj advokátske zastúpenie v trestnom a aj civilných konaniach, ktoré majú súvislosť so skúsenosťou s násilím. Pôsobenie organizácie ako intervenčného centra zabezpečuje na základe zákona o obetiach a Zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore možnosť spolupráce organizácie s políciou v prípadoch vykázaní násilnej osoby zo spoločného obydli. Pokiaľ má špecializovaná služba záujem poskytovať odborné poradenstvo pre deti, je potrebné získať akreditáciu podľa Zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele.

Väčšina špecializovaných poskytovateľov služieb pre ženy zažívajúce násilie sú držiteľmi viacerých akreditácií, k čomu ich vedie nielen nutnosť zabezpečenia viaczdrojového financovania ale aj potreba poskytovať služby v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky. Popri poradenských centrách, bezpečných ženských domoch a intervenčných centrách krízovú intervenciu pre ženy zažívajúce násilie poskytuje aj jedna bezplatná národná linka pre ženy s nepretržitou prevádzkou.

Poradenské centrá

Špecializované poradenstvo pre ženy zažívajúce násilie aktuálne na Slovensku poskytuje 20 poradenských centier, ktoré zároveň disponujú aj vlastnou telefonickou linkou. Organizácie poskytujú svoje služby v pracovné dni v určených hodinách, avšak pracovníčky sú často ochotné sa prispôbiť potrebám klientok. Poradenské centrá sú často prvým kontaktným bodom pri poskytovaní krízovej pomoci ale aj dlhodobej podpory, sociálneho, právneho a psychologického poradenstva alebo poskytovaní pomoci pri hľadaní bezpečného bývania. Zistenia *Monitoringu dostupnosti a kvality podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti* ukazujú, že poskytovanie podpory a pomoci priamo deťom klientok je poskytované v rámci týchto poradenských centier v menšej miere a skôr sa na túto činnosť zameriavajú bezpečné ženské domy (André a Očenášová, 2023).

Poradenské centrá sú v rámci jednotlivých regiónov Slovenska rovnomerne rozložené s výnimkou Banskobystrického a Nitrianskeho kraja, kde sa nachádza len jedno poradenské centrum, ktoré je zároveň aj BŽD (André a Očenášová, 2023). Miera dostupnosti špecializovanej pomoci ostáva vo všetkých krajoch, vrátane Košického kraja, ktorý má najsilnejšie pokrytie, nedostatočná. Na základe *Minimálnych štandardov podporných služieb Rady Európy* by malo byť optimálne na celoštátnej úrovni 52 špecializovaných poradenských centier pre ženy. Momentálne ich tak na Slovensku chýba 32.

Bezpečné ženské domy

Bezpečné ženské domy sú zariadenia núdzového bývania v kontexte zákona o sociálnych službách podľa § 2 ods. 2 písm. g), ktoré poskytujú pre ženy zažívajúce násilie bezpečie a potrebnú špecializovanú pomoc. Na základe zistení vychádzajúcich z *Monitoringu dostupnosti a kvality podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti* je na Slovensku aktuálne 12 takýchto zariadení, pričom sedem z nich poskytuje poradenstvo nielen klientkam ubytovaným v zariadení ale majú aj poradenské centrum pre iné ženy zažívajúce násilie (André a Očenášová, 2023). Všetkých 12 zariadení naplňa štandardy poskytovania špecializovaných služieb na 75 % a viac. Okrem Žilinského a Košického kraja sa v každom regióne nachádza len jeden BŽD, spĺňajúci tieto štandardy (Tamtiež).

Napriek tomu, že rozloženie ubytovacích zariadení na Slovensku je pomerne rovnomerné, celkový súčet počtu kapacít vyššie uvedených zariadení nepresahuje počet 348 lôžok (spoločné miesta pre dospelé osoby a deti). V súčasnosti je na základe *Minimálnych štandardov podporných služieb Rady Európy* v bezpečných ženských domoch potrebných na Slovensku približne 695 miest. Podľa uvedeného možno konštatovať, že počet miest v ubytovacích zariadeniach je vzhľadom na výšku populácie krajiny nedostatočný, nakoľko aktuálny počet miest tvorí približne polovicu optimálneho stavu.

Intervenčné centrá

Na Slovensku pôsobí 8 intervenčných centier. V každom regióne pôsobí ako intervenčné centrum jeden subjekt na pomoc obetiam trestných činov s výnimkou Košického samosprávneho kraja, kde sú kompetencie intervenčného centra regionálne rozložené medzi tri organizácie. Cieľom intervenčných centier je podpora a poskytovanie koordinovanej pomoci pre obeť násilia, vrátane žien zažívajúcich násilie. V prípade vykázaní násilnej osoby zo spoločného obydlija má polícia zákonnú povinnosť informovať o tejto skutočnosti do 24 hodín intervenčné centrum, ktoré je na základe úloh stanovených v zákone o obetiach trestných činov podľa § 28a, povinné do 72 hodín kontaktovať osobu v rizikovej situácii a poskytnúť jej odbornú pomoc. Tento koordinovaný postup umožňuje ponúknuť ženám zažívajúcim násilie počas trvania vykázaní potrebnú pomoc a následne realizovať sériu krokov na riešenie ich situácie. Jedným z krokov je možnosť požiadať o vydanie neodkladného opatrenia zabraňujúceho dôvodne podozrivému z násilia vstúpať do domu alebo bytu na dlhšiu dobu.

Ženy zažívajúce násilie môžu podporu intervenčného centra vyhľadať aj samostatne. V tomto prípade im je poskytnuté sociálne, psychologické a právne poradenstvo, vrátane advokátskeho zastupovania. Každé intervenčné centrum je preto zároveň aj poradenským centrom. Zriadenie intervenčných centier a ich koordinovaný postup s políciou bol významným krokom v poskytovaní efektívnej záchranej siete pre ženy zažívajúce násilie a ich deti.

Financovanie špecializovaných služieb pre ženy

Väčšina bezpečných ženských domov a poradenských centier je prevádzkovaná mimovládnyimi organizáciami s výnimkou dvoch mestských BŽD a jednej poradne, ktoré sú zriadené samosprávou. Financovanie jednotlivých služieb, ktoré organizácie poskytujú, je naviazané na rôzne finančné zdroje v závislosti od druhu poskytovanej služby. Zabezpečenie poskytovania sociálneho poradenstva a sociálnej služby v zariadení núdzového bývania je podľa ustanovenia § 81 zákona o sociálnych službách v pôsobnosti vyšších územných celkov, ktoré majú povinnosť tieto sociálne služby aj financovať. Vyššie územné celky pritom postupujú autonómne, s čím súvisí aj to, že nielen podporené kapacity týchto sociálnych služieb v regióne ale aj výška finančného príspevku na ich prevádzkovanie sa v každom kraji líšia. Pre zabezpečenie možnosti okrem sociálnych služieb poskytovať aj psychologické poradenstvo, právne poradenstvo a advokátske zastupovanie je potrebné uchádzať sa o dotáciu z prostriedkov na podporu obetí trestných činov, ktorú má v gescii Ministerstvo spravodlivosti SR. Pokiaľ organizácia získala označenie intervenčné centrum, na túto činnosť je vyhradená ďalšia dotačná schéma tohto ministerstva. Spomenuté spôsoby financovania sú viazané vždy na jeden kalendárny rok a po uplynutí tejto doby je potrebné uchádzať sa o jednotlivé príspevky opätovne. Poskytovanie dotácii je zároveň naviazané na špecifické akreditácie opísané vyššie v texte.

Vo všeobecnosti bezpečné ženské domy a poradenské centrá nemajú vyčlenené kontinuálne systémové financovanie, ktoré by zabezpečovalo poskytovanie špecializovaných služieb komplexne v celej potrebnej škále. Momentálne je dostupné len viacdrojové financovanie, ktoré zároveň predstavuje zvýšenú administratívnu záťaž a neposkytuje potrebnú stabilitu pre udržanie chodu a zamestnanectva ubytovacích zariadení a poradenských centier. Komplexné poskytovanie špecializovaných služieb je v mnohých prípadoch podporovaná len dotačnými mechanizmami zo zdrojov Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórska, ktorí zároveň poskytujú finančné príspevky na širšie časové obdobie ako jeden rok.

Metodológia

Predkladaná správa je výsledkom analýzy 37 kvalitatívnych rozhovorov so ženami a deťmi so skúsenosťou s využívaním špecializovaných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti. Z tohto počtu bolo 27 žien, z ktorých väčšina využívala poradenské služby a 12 z nich malo minulé alebo súčasnú skúsenosť s pobytom v bezpečných ženských domoch. Dospelé participantky boli vo veku 22 – 48 rokov a mali jedno až osem detí (sumarizujúce informácie o participantkách sú uvedené v tabuľke č.1). Do analýzy detských rozhovorov bolo zaradených 9 detí vo veku 5 – 15 rokov, ktoré v období realizácie rozhovorov bývali v bezpečných ženských domoch so svojimi matkami, a jedna 18-ročná participantka, ktorá bola v BŽD ubytovaná sama, ale mala skúsenosť s partnerským násilím a s násilím v detstve. Pre väčšiu blízkosť jej skúsenosti s pobytom v BŽD k detským participantom a participantkám bol zaradený rozhovor s ňou do detskej skupiny, hoci je možné ju považovať za mladú dospelú. Základné informácie o deťoch zúčastnených na rozhovoroch sú uvedené v tabuľke č. 2. Z dôvodu zachovania anonymizácie a dôvernosti údajov sú mená účastníčok a účastníkov zmenené.

Tabuľka č. 1: Dospelé participantky

Pseudonym	Vek	Počet detí	Vek detí	Využité služieb
Magda	36	2	12 (synovia)	poradenstvo, v minulosti BŽD
Maja	41	4	15 (dcéry), 13, 6 (synovia)	poradenstvo
Mira	48	1	14 (syn)	poradenstvo
Martina	29	2	9, 5 (dcéry)	poradenstvo
Michaela	34	2	9 (dievča), 6 (syn)	poradenstvo
Miriám	44	3	25 (syn), 15 (syn), 6 (dcéra)	poradenstvo
Karin	40	2	18 (syn), 12 (dcéra)	poradenstvo, v minulosti BŽD
Kamila	40	2	10, 7 (dcéry)	poradenstvo, v minulosti BŽD
Karolína	22	2	3 (dcéra), 1 (syn)	BŽD
Kristína	32	2	15 (syn), 2 (syn)	BŽD
Nina	44	4	26, 22, 18, 10	poradenstvo
Nikola	43	2	13, 5 (synovia)	poradenstvo
Natália	48	1	12 (dcéra)	poradenstvo
Katarína	44	4	22, 20, 17, 13	poradenstvo
Petra	39	3	21 (dcéra), 15 (dcéra), bábätko	BŽD
Paula	33	3	8 (dcéra), 4, 1 (synovia)	BŽD
Patrícia	36	3	6, 5, 3	BŽD
Romana	40	2	8, 5 (synovia)	poradenstvo
Radka	37	2	9 (syn), 6 (dcéra)	poradenstvo, v minulosti BŽD
Renata	39	3	11, 8, 6	poradenstvo
Sandra	46	8 (4 maloleté)		BŽD
Silvia	46	3	2 dospelé, 7 (dcéra)	poradenstvo, v minulosti BŽD
Simona	31	2	10 (syn), 6 (dcéra)	poradenstvo
Zuzana	42	5	1 dospelý, 16, 14 (synovia), 12, 5 (dcéry)	BŽD
Zora	31	1	3 (syn)	poradenstvo
Soňa	39	1	9 (dcéra)	poradenstvo

Tabuľka č. 2: Detské participantky a participanti

Pseudonym	Vek	S kým boli v BŽD
Tomi	5	mama, mladší brat
Dana	8	mama, 3 súrodenci
Adam	14	mama, 2 sestry, sestriho dieťa
Anna	5	mama, 3 súrodenci
Monika	18	sama, po odchode od partnera
Lea	15	mama, brat
Peter	14	mama, sestra
Mira	9	mama, 3 súrodenci
Michal	6	mama, sestra
Bea	5	mama, brat

Participantky a participanti na výskume boli oslovení prostredníctvom špecializovaných služieb. So žiadosťou o spoluprácu na výskume bolo celkovo oslovených 12 BŽD a 15 poradenských centier. Ženy a deti, ktoré sa výskumu zúčastnili, mali nakoniec skúsenosť so službami deviatich BŽD, z ktorých päť je zároveň aj poradenským centrom, a štyrmi poradenskými centrami, ktoré poskytujú svoje služby len ambulatnou formou. Oslovovanie participantiek a participantov prostredníctvom špecializovaných služieb sa najmä v prípade žien ukázalo ako vhodný nástroj. V rámci tejto skupiny sa zabezpečilo regionálne pokrytie takmer celého Slovenska, keďže ženy žili v západných, stredných aj východných regiónoch a v nich aj využívali služby. Naopak, v prípade detí nebolo možné takéto regionálne pokrytie dosiahnuť. Hoci bezpečné ženské domy nemali problém s oslovovaním svojich dospelých klientok a nevyskytli sa výrazné problémy s ich dobrovoľnou účasťou na výskume, pri deťoch boli služby výrazne opatrnejšie a viaceré z nich odmietli spoluprácu na detskej časti výskumu z dôvodov ochrany zraniteľnosti detskej klientely. Aj v tých zariadeniach, ktoré na tejto časti spolupracovali, sa nepodarilo vo všetkých prípadoch získať detských participantov a participantky kvôli nízkemu záujmu detí alebo ich matiek, ktoré museli s rozhovorom súhlasiť. V konečnom dôsledku tak rozhovory s deťmi zachytávajú len skúsenosti z dvoch BŽD, čo do istej miery znižuje možnosť zovšeobecňovania výsledkov analýzy ich rozhovorov. Aj v prípade dospelých participantiek predstavuje metóda rekrutovania prostredníctvom sprostredkovateľa, konkrétne špecializovaných služieb, vplyv na interpretáciu výsledkov, pretože s vysokou pravdepodobnosťou zachytáva najmä klientky s pozitívnymi skúsenosťami s danou špecializovanou službou, keďže tie služby naďalej využívajú alebo sú s nimi v kontakte. Naopak, klientky s negatívnou skúsenosťou už nie sú v kontakte so špecializovanými službami.

Rozhovory prebiehali v období máj 2023 – február 2024 formou pološtruktúrovaných individuálnych rozhovorov s jednou výnimkou v detskej skupine, kde jeden rozhovor prebehol so súrodeneckou dvojicou spoločne na žiadosť detí. Rozhovory so ženami sa zameriavali na ich skúsenosti s partnerským násilím, dôvody a spôsoby, akými vyhľadali špecializované služby, ktoré služby využívali a ako ich vnímajú. Druhá časť rozhovorov sa venovala skúsenostiam s verejnými inštitúciami, s ktorými prišli do kontaktu. V prípade detí sa rozhovory zameriavali primárne na ich skúsenosti s pobytom v BŽD, príchodu do neho, ako vyzerá ich deň a ako pobyt vnímajú. Hoci súčasťou protokolu rozhovorov s deťmi boli aj otázky o kontakte s otcom, v rozhovoroch sa podarilo k tejto téme získať minimum informácií. Väčšia časť detí nebola v kontakte s otcom vôbec alebo len na veľmi sporadickej báze a aj tie, ktoré sa s ním stretávali častejšie, neboli veľmi ochotné na tieto otázky odpovedať, čo bolo v priebehu rozhovoru rešpektované.

Všetky rozhovory boli nahrávané a následne doslovne prepísané. Prepisy boli analyzované prostredníctvom reflexívnej tematickej analýzy podľa šesťfázového modelu Braun a Clarke (2006).

V prvom kroku sme sa familiarizovali s dátami prostredníctvom čítania prepisov, na základe čoho boli vytvorené prvotné kódy. Následne obe výskumníčky okódovali niekoľko rozhovorov samostatne. Po tejto individuálnej fáze prebehla vzájomná diskusia o prvotných aj novo sa objavených kódoch s cieľom ich porovnania a nastavenia procesu kódovania. Takto vzniknutá sada kódov bola následne aplikovaná na všetky rozhovory s možnosťou doplniť nové témy, ak sa v rozhovoroch objavili. Po ukončení procesu kódovania boli citáty z rozhovorov zaradované do tém a analyzované. Tento proces tematickej analýzy nám umožnil flexibilitu pri interpretovaní dát bez použitia špecifického teoretického rámca, čo je výhodné pri exploratívnych výskumoch a zároveň umožňuje vychádzať priamo zo skúseností participantiek a participantov (Campbell et al., 2021).

Etické aspekty výskumu

Výskum v oblasti partnerského násillia na ženách spllňa kritériá citlivých výskumných tém (Lee a Renzetti, 1993), pri ktorých je o to viac nutné zvažovať etické aspekty výskumu. Navyše, výskumu sa zúčastnili aj deti, pri ktorých treba špecificky zvažovať ich zraniteľnosť, či retraumatizáciu a dbať na uprednostnenie záujmu dieťaťa pred záujmami výskumu (Smitková, 2016). Etika bola preto zvažovaná vo všetkých aspektoch výskumu. Jedným z nich bol aj výber účastníčok a účastníkov výskumu pomocou prostredníka – špecializovaných služieb pre ženy zažívajúce partnerské násillie a ich deti. Pracovníčky služieb dokážu identifikovať potenciálne participantky a participantov s ohľadom na zamedzenie nožnej retraumatizácie výskumným rozhovorom a zároveň, v prípade, že by k nej napriek všetkému došlo môžu riešiť prípadné zaťažujúce následky. Fungujú teda ako isté „vrátničky“ (gatekeepers), ktoré umožňujú bezpečnú účasť na výskume, na druhej strane však môže miera ich ochrany znížiť potenciál rekrutovania výskumnej vzorky, ako sa ukázalo v našom výskume v prípade detí.

Pri dizajne výskumu sme vychádzali z traumou informovaného prístupu k výskumu, ktorý je založený na princípoch bezpečia, dôvery, posilnenia, možnosti výberu a kontroly (Campbell et al., 2019). Tie boli reflektované pri tvorbe otázok pološtruktúrovaného rozhovoru ako aj vo výbere opytovateľiek. Všetky opytovateľky, ktoré robili rozhovory so ženami, mali predchádzajúcu pracovnú skúsenosť s cieľovou skupinou, hoci v dobe realizácie rozhovorov už s ňou nepracovali. To umožnilo nielen zabezpečenie toho, aby mali dostatočné znalosti dynamiky partnerského násillia na ženách, ale aj vedeli operatívne pracovať s náznakmi traumatických reakcií, ktoré mohli v rozhovoroch nastať a aj počas rozhovoru mohli uplatňovať princípy rešpektu a posilnenia, napríklad v podobe uistenia, že ženy konali to najlepšie, čo za danej situácie mohli a zdôrazňovaním ich sily a reziliencie. Dôraz bol tiež kladený na priestor, v ktorom boli rozhovory realizované tak, aby bol pre participantky bezpečný a zaručoval dôvernosť. Výber priestoru bol ponechaný na participantky, najčastejšie išlo o priestory špecializovaných služieb, ale niektoré preferovali domáce prostredie a formu online rozhovoru, čo sme rešpektovali.

Účasť na rozhovore bola dobrovoľná, participantky podpísali informovaný súhlas, v ktorom boli informované o účele výskumu, podmienkach uchovávanía a spracovávanía dát ako aj možnosti súhlas odvolať počas rozhovoru, ale aj po ňom. To sa stalo v jednom prípade, keď participantka po skončení rozhovoru súhlas odvolala, čo bolo, samozrejme, rešpektované. Účastníčky mali takisto možnosť na otázky neodpovedať, alebo dodatočne uviesť časť odpovedí, o ktorých nechcú, aby boli vo výskume použité, čo bolo pri analýze rešpektované.

Podobné princípy sa vzťahovali aj na rozhovory s deťmi. Tie boli realizované detskou psychologičkou tak, aby bol zabezpečený jednak adekvátny prístup k deťom podľa veku a dvojak sa zabránilo potenciálnej retraumatizácii detí. Deti mali možnosť vybrať si z viacerých možností ako realizovať rozhovor (prechádzka, rozhovor, fotomateriál), pričom všetky rozhovory boli nakoniec realizované len formou rozhovoru, alebo rozhovoru popri hre v prípade mladších detí. Deti takisto podpísali veku prispôsobený informovaný súhlas alebo v prípade najmladších detí im bol tento súhlas prezentovaný ústne a ich

odpoveď zaznamenaná na nahrávke. Informovaný súhlas podpisovali aj matky detí. Informované súhlasy boli skladované mimo uchovaných nahrávok a prepisov tak, aby ich nebolo možné navzájom priradiť.

Princíp anonymity a bezpečie participantiek a participantov bol rešpektovaný počas prepísania nahrávok ako aj počas ich analýzy. Všetky informácie, ktoré potenciálne mohli viesť k identifikácii (ako názvy miest, služieb, mená pracovníčok, detí a pod.), boli vymazané alebo zmenené. Participantky a participantí vystupujú vo výskume pod pseudonymami. Pri výbere citátov uverejnených v správe sme tiež dbali na to, aby neobsahovali špecifické detaily, ktoré by mohli viesť k identifikácii participantiek a participantov.

Limity výskumu

Analýza vychádza z kvalitatívneho výskumu s obmedzeným počtom participantiek a participantov, čo do istej miery limituje možnosť zovšeobecnenia jej výsledkov. Napriek tomu, počet realizovaných rozhovorov, najmä v prípade žien, a fakt, že participantky boli do výskumu zapojené prostredníctvom viacerých špecializovaných služieb z rôznych regiónov, umožnil hľadať podobné vzorce v ich skúsenostiach a vnímaní služieb a inštitúcií, ktoré vykazovali v mnohých ohľadoch nápadnú zhodu. Na základe toho je možné poukázať na existujúce prínosy a limity vo fungovaní špecializovaných služieb a verejných inštitúcií v systéme pomoci a ochrany žien so skúsenosťou s partnerským násilím a ich detí. Avšak, najmä v prípade skúseností so špecializovanými službami, tieto mohli byť ovplyvnené spôsobom rekrutovania prostredníctvom služieb, čo znižovalo možnosť účasti tých žien, ktoré služby síce vyhľadali, ale v ich využívaní nepokračovali. Ešte výraznejšie limitovalo rekrutovanie pomocou prostredníka získané skúsenosti detí, keďže tie sa týkali obmedzenejšieho počtu služieb. Ďalším limitom je, že výsledky analýzy sa nemusia vzťahovať na skúsenosti žien, ktoré pomoc špecializovaných služieb nevyhľadali, keďže tie sa môžu líšiť, či už v miere náhľadu na partnerské násilie alebo aj skúsenosťou s verejnými inštitúciami. Je pravdepodobné, že špecializované služby vyhľadajú najmä tie ženy, ktoré zo strany inštitúcií necítili dostatočnú podporu alebo sa nachádzali v komplikovanejšej situácii. Skúsenosti žien, ktoré špecializované služby nevyhľadali, tak môžu byť pozitívnejšie alebo naopak ešte negatívnejšie, keďže nemali v procese profesionálnu podporu.

Výsledky analýzy

V tejto časti predstavujeme výsledky analýzy, ktoré sa týkajú využívania a hodnotenia špecializovaných služieb pre ženy so skúsenosťou s partnerským násilím a ich detí tak, ako zazneli v rozhovoroch so ženami a deťmi. Ďalšia časť sa venuje skúsenostiam s najčastejšie spomínanými verejnými inštitúciami, teda s políciou, sociálnoprávnou ochranou detí a sociálnou kuratelou a súdmi týkajúcimi sa rozvodov, úpravy rodičovských práv a povinností k maloletým deťom a vyživovacej povinnosti alebo vysporiadania bezpodielového vlastníctva manželov. V súvislosti so súdmi sa venujeme aj súdnoznaleckým posudkom z oblasti psychológie, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou súdneho konania o úprave rodičovských práv a povinností. Vzhľadom k tomu, že podávanie rôznych podnetov na vyššie uvedené inštitúcie je súčasťou procesného prenasledovania ako formy násillia po rozchode, s ktorou skúsenosti v rozhovoroch významne rezonovali, je záverečná časť venovaná práve tejto forme postseparačného násillia.

Skúsenosti so špecializovanými službami

Ženy žijúce v násilnom partnerskom vzťahu sa dozvedajú o existencii špecializovaných služieb z rôznych zdrojov. Takmer polovica z nich uviedla, že im kontakty na služby boli ponúknuté prostredníctvom iných inštitúcií. Najčastejšie to boli úrady práce, či mestské úrady alebo iné profesie z oblasti psychológie, práva, medicíny alebo mediácie. Ďalším výrazným zdrojom informácií o špecializovaných službách bolo podporné okolie žien alebo ich rodina a participantky uvádzali, že aj ony samé v súčasnosti odovzdávajú kontakty ďalším ženám v podobnej situácii. Tretím najčastejším zdrojom bol internet, kde si informácie proaktívne vyhľadávali samé.

Z 27 žien, ktoré sa zúčastnili nášho výskumu, malo 12 súčasnú alebo predchádzajúcu skúsenosť s pobytom v bezpečnom ženskom dome. Všetky však využívali poradenské služby, či už priamo v BŽD alebo v poradenských centrách. Z tohto dôvodu sa v nasledujúcom texte budeme venovať primárne tomu, ako vnímali poradenské služby bez ohľadu na to, či boli poskytované poradenským centrom alebo BŽD. Skúsenostiam s pobytom v BŽD bude venovaná samostatná časť. Participantky využívali široké spektrum poradenských služieb od sociálneho, psychologického po právne poradenstvo, v niektorých prípadoch aj advokátske zastupovanie. Nie všetky však považovali každú z ponúkaných služieb za rovnako dôležitú. Pre niektoré ženy bolo dôležitejšie psychologické poradenstvo, pre mnohé právne a pomoc s orientáciou v systéme práva pri trestno-právnych, ale najmä civilných procesoch. Niektoré participantky uvádzali aj dôležitosť finančnej a materiálnej pomoci poskytnutej priamo špecializovanými službami alebo sprostredkovane cez iné organizácie. Vo všetkých rozhovoroch najmä zaznievala dôležitosť špecializácie služieb na tému partnerského násillia na ženách, predovšetkým fakt, že služby boli miestom, kde sa cítili prijaté, ich skúsenosti neboli spochybňované, pracovníčky rozumeli partnerskému násilliu, mali s ním množstvo skúseností a vedeli preto poskytnúť praktické rady aj psychickú podporu.

Špecializované poradenstvo v oblasti partnerského násillia

V súvislosti so špecializáciou služieb rezonovalo v rozhovoroch najmä to, že to bol, častokrát prvý priestor, v ktorom sa mohli **bezpečne zdôveriť** bez toho, aby sa obávali, že ich skúsenosti budú spochybňované alebo minimalizované:

„V prvom rade, pamätám si na prvé stretnutie, keď som tam na prvú návštevu, keď som tam prišla, boli úplne prví ľudia, ktorí mi kládli tie správne otázky a vedeli o čom, o čom je to týranie, že mala, po prvý krát som mala pocit, že nemusím niekomu niečo vysvetľovať a nemusím sa obhajovať, že hovorím pravdu, napriek tomu, že to neviem dokázať, lebo ešte napríklad aj pri tých zraneniach,

kedy som musela vyhľadať lekársku pomoc, tak napríklad pri zlomených rebrách, na čo so mnou išiel do nemocnice a povedal, povedal, že som sa potkla a spadla som na stôl.“ (Karin)

Pomohlo im to uistiť sa, že to, ako svoj vzťah vnímajú, je v poriadku a to, čo zažívajú, naopak, v poriadku nie je. To im postupne pomáhalo získať stratenú sebaistotu, ako o tom hovorila Natália:

„Ja som vlastne získala ubezpečenie, že ja nie som nenormálna, ani nič, a že vlastne tieto situácie, že oni sú tu vlastne preto, aby tieto situácie pomáhali ženám vlastne zvládnuť. Čiže pre mňa to bolo také ubezpečenie, že naozaj, že ja nie som ten človek, ktorý je chybný, hej, v tomto, v tomto prípade. No a, no a takto v podstate. Ja som konzultovala situácie, ktoré sa diali. Vlastne to, čo prebiehalo, pretože on stále tam mal tendencie chodiť a proste to bolo akože pre mňa veľmi náročné. Čiže ja som, v podstate tu, v podstate som takú sebaistotu získavala, hej? (Natália)

Vzhľadom na psychické násilie a manipuláciu, ktorú ženy v násilnom vzťahu zažívajú môže byť totiž zložité uvedomiť si, že to, čo prežívajú je partnerské násilie a môže byť pre nich ťažké odpútať sa od násilníka. Martina preto veľmi oceňovala práve túto časť pomoci:

„A tu vám ukážu, že počkaj, to nie je tak, ako ti to on nahovorí, tým, že ty žiješ s tým psychickým tyranom, ktorý vie ako na teba. Lebo on je strašný manipulátor, on vie tak zmanipulovať človeka, že dovidenia. Tak ma tak pomaly začali od neho odviazavať, že počkaj, to nie tak. Takže sú veľmi šikovné a ďakujem im za to.“ (Martina)

Dôležitou súčasťou podpory žien, ktoré sa nachádzajú v násilnom vzťahu, je tiež **pochopenie dynamiky partnerského násillia** a jeho možného ďalšieho vývoja. V tomto zohrávajú poradenské profesionálky dôležitú úlohu:

„Ale že jednoducho, ona mi aj presne tá žienka vysvetlila, prečo sa to dialo. Že to bol taký kolobeh, že proste tá špirála, tá špirála sa proste zužovala a zužovala a zužovala. Niektoré veci naozaj som pochopila, prečo to tak je, prečo ten násilník, ten tyran, ten narcista, proste psychopat, prečo tak fungujú... proste že majú nízke sebavedomie a že proste si to a to a to, všetko mi to docvakávalo.“ (Miriam)

Ženy veľmi oceňovali aj informácie a rozhovory o tom, ako sa správať voči násilnému partnerovi, vymedziť sa voči nemu a stanovovať hranice:

„Informácie a rady, ako s tým človekom jednať, ako postupovať v niektorých veciach, ako si zadať hranice, lebo človek, keď je tak zmätený, a ono sú to štádiá, ktorými prechádzate, a vy tú osobnosť neprebudujete lusknutím prsta, pretože mne sa to tiež pre niečo prihodilo. A ja musím vyriešiť tú primárnu vec. Mala som šťastie, že som narazila na [službu].“ (Nikola)

Počas poradenského procesu tak majú ženy možnosť uvedomiť si, v akej situácii sa nachádzajú a aké sú možnosti ich riešenia a časom sa odhodlajú k odchodu z násilného vzťahu. Takto tento proces opísala Magda:

„Prišlo to tak, že centrum bolo jediné, ja som si myslela, že už mi nikto neuverí, a keď som prišla sem a som povedala, oni mi veria, tak to, viete, keď sa topíte a zrazu vám niekto podá, tak to je také ako... ja som bola nadšená. Nenaliehali na mňa, že musíte odísť, ale pochopila som za tie dva mesiace, čo som sem chodila, že naozaj iná šanca nie je.“

V Magdinom citáte je tiež dôležité, že špecializované služby sa nesnažili ženy tlačiť do konkrétnych krokov, skôr sa usilovali o **spoločné hľadanie stratégií riešenia** v rôznych fázach poradenského procesu, čo zaznieva aj v nasledujúcom citáte:

„Taký brainstorming, že ako by sa dalo toto. Lebo už len to samotné, ona síce povie, že treba zbierať dôkazy postupne, aj dlhodobo, ale ja neviem, ako mám zbierať tie dôkazy, že ja doteraz

neviem ako zbierať dôkazy, že toto a toto sa deťom deje. Že ja som tam s nimi neni, ja ich nevypočúvam a čokoľvek, keď to bolo v takom zmysle, že som ho konfrontovala s niečím, čo mi povedali deti, tak zase som dala deti do toho. Čo už nechcem robiť. Ani to nerobím. A hľadať tie východiská, čo by mohla byť dobrá stratégia. Aspoň zo stredno-dlhodobého hľadiska.“ (Renáta)

Ženy tiež oceňovali praktické rady, ktoré boli zamerané na ich **bezpečie v rôznych situáciách**. Karin popisuje, ako jej tieto rady pomohli odísť do bezpečného ženského domu v situácii, keď zotrvanie v domácnosti nebolo bezpečné pre ňu a jej deti:

„Takže najprv oni telefonicky, čo treba zbaliť, čo treba zobrať, ako to riešiť, na začiatku balík základných vecí, jedno s druhým. Bežný človek nevie, čo mu treba. Len sa musí nakontaktovať na organizáciu.“

Soňa zase opisuje situáciu už po odchode, keď sa jej bývalý partner objavil pred novým bydliskom a ona s pracovníčkou služieb telefonicky riešila ako postupovať. Za dôležité považovala aj to, aby pri svojom ďalšom bývaní viac zvažovala jeho bezpečnosť a informácie o tom, na čo sa má zamerať:

„a ona ma úplne odsprevádzala cez tú situáciu, že ona bola celý čas na telefóne, radila sa s právnikom, proste povedala mi, čo si mám skontrolovať, či má ten dom ďalší východ, či ten pozemok má nejaký ďalší vchod, že čo mám urobiť keby naozaj prišiel s políciou a tak, že toto bolo pre mňa veľmi kľúčové... a potom mi veľmi pomohlo, že keď som si hľadala podnájom, ale že mi veľa ľudí povedalo, že ako by malo to bezpečné bývanie vyzeráť, a teda ja som to podcenila a nenašla som si bezpečné bývanie, takže sme sa potom sťahovali ďalší krát.“

V mnohých rozhovoroch zaznievala dôležitosť **praktických rád, orientácia** a sprevádzanie procesom zverovania starostlivosti o deti. Martina takto opísala túto formu pomoci:

„Tým pádom, keď som sa tu obrátila na nich, tak oni ma hneď poslali, že choď na kuratelu, čo je na úrade, aby si mala záznam, že si tam bola, že si sa pýtala. Lebo my normálni ľudia nevieme, že to treba, ako vedela som, že niečo musím urobiť, lebo sa mi vyhrádzajú deťmi. Napríklad aj to, že mi povedali, keď máte dieťa, nepúšťať z rúk. Keď si s ním raz odišla, on ti ho nevráti. Tým, že je moje aj jeho, nie sme rozvedení, nemáme určené tie veci, nevráti ti ho. My ti nepomôžeme, polícia ti nepomôže, úrad práce nepomôže, nikto, lebo proste on to má také isté. Bolo to veľmi ťažké, psychicky ma vydieral.“

Praktické rady, orientácia a sprevádzanie inštitucionálnymi procesmi boli tou formou pomoci, ktorú ženy často vyzdvihovali. Týkala sa komunikácie s inými inštitúciami a postupnosti krokov, ktoré je potrebné absolvovať v rámci jednotlivých postupov, ktorými ženy prechádzajú v neľahkej situácii po odchode z násilného vzťahu. V tom čase sa totiž musia vyrovnávať s rôznymi praktickými otázkami ohľadne zabezpečenia základných potrieb seba a svojim deťom, psychickým dopadom násillia a zároveň prechádzajú rôznymi inštitucionálnymi procesmi týkajúcimi sa rozvodu a úpravy rodičovských práv a povinností alebo v niektorých prípadoch aj trestno-právnym procesom.

Právne poradenstvo

Jednou z často využívaných foriem služieb bolo právne poradenstvo a v niektorých prípadoch aj advokátske zastupovanie. Väčšina participantiek na výskume využívala právne poradenstvo najmä v oblasti civilného práva, či už pri podávaní návrhov na vydanie neodkladného opatrenia o zákaze vstupu násilníka do domu alebo bytu alebo na úpravu rodičovských práv a povinností po separácii rodičovského páru, ako aj pri podaní návrhu na rozvod manželstva a v konaní o úpravu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom na čas po rozvode. Mnohé ženy vyzdvihovali užitočnosť právnej pomoci a informovania:

„V podstate ich právnička vždy pripravila podanie, či už na zákaz priblíženia alebo návrh na rozvod, alebo návrh na zverenie, toto všetko vždy oni pripravili, plus jednoducho nebola som v tom čase schopná racionálne, úplne racionálne rozmýšľať a odosobniť sa a, takže oni, oni mi robili to, tú istú pevnú pôdu pod nohami.“ (Mira)

Práve v právnej oblasti sa ženy cítili neisté, obzvlášť v situácii, keď im hrozilo, že nezískajú deti do osobnej starostlivosti a prídu aj o kontakt s nimi. V takýchto chvíľach bolo pre ne veľmi dôležité, že sa mali s kým poradiť o možných krokoch a vlastných právach:

„Právna istota, čo si môžem dovoliť, čo musím, toto bolo veľmi potreba vedieť, pretože on mi robil vpády, keď si zmyslel, bral mi dieťa a vy neviete, čo môžete, čo nemôžete, keď nemáte upravený styk rodičovskou dohodou. V tomto mi on [právnik] veľmi pomohol.“ (Zora)

Vďaka právnemu poradenstvu sa mohli lepšie zorientovať a reagovať na časté návrhy protistrany, ktoré pre ne predstavovali výraznú emocionálnu záťaž. Právničky im vedeli vysvetliť situáciu, ako to opisuje Magda:

„Aj pani právničke, ja som dostala papier, nerozumela som ani slovo, bola som vystrašená, som začala čítať a som vôbec nechápala, bola som v šoku, to čo má toto znamenať. A to mi povedala, toto je nie vyjadrenie pani právničky či pani sudkyne, to je vyjadrenie, ktoré podal on, váš manžel, na to sa vy viete vyjadriť a potom to bude ďalej. Alebo povedali na toto, čo tu je, nebojte sa, vôbec, na to nikto prihliadať nebude, to je úplne v poriadku, to sú prosto veci, ktoré akože on podáva, ale vy sa ich nemusíte tak desiť, to sa úplne inak vníma.“ (Magda)

Veľkou pomocou tiež bolo preberanie možností ako na návrhy protistrany reagovať alebo čím podložiť vlastné tvrdenia:

„No a oni ma hlavne učili zachovať si klud a pokoj, aby som nevybuchla, lebo je to čerstvé, aj čo sme čítali ten návrh na rozvod, tie klamstvá boli hrozné, ale mi pomáhali, aby sme presne všetko čo a ako treba. Aby som nahromadila tie dôkazy, ktoré potrebujem k tomu, aby som dokázala, že sú to bludy vymyslené. A nasmerovali ma kam, kde, čo a ako mám, čo nemám, čo by bolo dobré, lepšie.“ (Martina)

Pre mnohé ženy bolo dôležité, že im právna pomoc a advokátske zastupovanie bolo poskytované bezplatne, pretože v danej situácii bolo pre ne nepredstaviteľné platiť si komerčné právne služby:

„Potom už aj tá právna pomoc, právne služby ohľadom zverenia detí, ohľadom rozvodu, všetko aby bolo právne v poriadku. A myslím, že skoro nič to nestálo. Možno nejaké poplatky, kolky, alebo niečo. Je to veľká pomoc. Lebo teraz riešim sama za seba napríklad vysporiadanie majetku a je to, obrovské sumy sú tam, takže tak.“ (Karin)

Právna pomoc v trestnom konaní procese sa v rozhovoroch objavovala zriedkavo. Išlo najmä o pomoc pri zvažovaní, či podať trestné oznámenie, o jeho napísanie, rady pri identifikácii a zhromažďovaní dôkazov a sprevádzanie na políciu.

Psychologické poradenstvo

Psychologické poradenstvo bolo veľmi často využívanou službou. Ženy ho vyhľadávali počas násilného vzťahu, pri prechádzaní si porozchodovým procesom, ako aj pri zotavovaní sa z následkov násillia. Počas násilného vzťahu im pomáhalo pri nadobudnutí pocitu sebaistoty, vytváraní si stratégií psychického bezpečia a odolávania manipulatívny technikám ako to opisuje Nina:

„Mne čo zo začiatku brutálne pomohlo, bolo to, to aj teraz si to stále pripomínam, keď dôjdem do tej situácie, keď mi mozog vlastne ma začne vracat späť, vytvoriť si svoju bublinu. To že takú

autistickú bublinu, zo začiatku to bolo preňho brutálne ťažké, lebo proste, kde on si bude proste rozprávať svoje a ja si budem proste stáť si za tým svojim. Že proste nepresvedčí ma, že sa stalo inak, ako si to ja pamätám. Toto bolo pre mňa úplne, úplne zlomové, takéto, že naučiť sa, že toto jak ja mám v hlave, jak si to ja pamätám a jak ja cítim, že je to v poriadku.“ (Nina)

Psychologické poradenstvo im vytváralo priestor na opísanie a reflektovanie svojej situácie a uvedomenie si, že to, čo zažívajú, je násilie:

„Ale ja tam veľmi rada chodím, mám veľmi dobrú psychologičku a veľmi si poviem svoj názor a veľmi mi to pomôže, odídem odtiaľ taká, že som zo seba dala niečo von, veľakrát tie prvé stretnutia boli veľmi vyčerpávajúce, to že som musela o tom rozprávať, som si uvedomila, že ja som fakt obeť a nechcela som si to pripustiť, že sa mi to môže stať.“ (Romana)

Rozhovory so psychologičkou boli tiež priestorom na upokojenie, získanie nadhľadu nad situáciou a jej vnímanie z inej perspektívy. Pomohli rozptýliť možné obavy z následných krokov, ako to opisuje Magda:

„A tu som využila veľakrát, keď som bola zúfalá, pani psychologička ma vedela tak ukludniť. Keď som jej nejaký problém opísala, ona mi povedala, nebojte sa, vedela som sa vďaka nej na problém pozrieť z iného uhla, vždy mi povedala, čo rozmyšľam, čo keď toto a toto, že mám žiť pre prítomnosť. Po prvé, prestaňte sa trápiť nad minulosťou. Môžete sa trápiť a môžete sa posunúť ďalej a ísť ďalej. Ja som bola strašne zúfalá z toho, čo si o mne ľudia myslia. Vraví, neriešte, uvidíte, ako sa ľudia vyčistia. Ostanú len ľudia, ktorí vás majú radi a ktorí vám pomôžu. A to je všetko dobré, takto to má byť.“

Psychologická podpora bola dôležitá aj pri reagovaní na konkrétne situácie, či už počas vzťahu alebo po odchode z neho. Niekoľko žien oceňovalo, že sa mohli s psychologičkou spojiť telefonicky a porozprávať sa s ňou o tom:

„... ale viac menej vždy som mala telefón a keď som zavolala, hlavne od istého času som volala [psychologičke], ktorá ma upokojila alebo usmernila, lebo napríklad sa stalo také, že raz večer mi prišla prefotená správa, potom kde bolo napísané, že som napadla syna a to bol, to bol pre mňa dosť veľký úder a myslím po jedenástej večer a nevedela som, čo mám robiť, jednoducho som zdvihla telefón a pani doktorka ma úplne pokojne usmernila upokojila a povedala mi, ako mám postupovať.“ (Karin)

Poradenstvo tiež pomáhalo pri vytváraní si pocitu psychického bezpečia prostredníctvom stratégií ako odolávať stresu, ako reagovať na rôzne formy postseparačného násillia bývalého partnera a ako sa necítiť neustále pod tlakom:

„Jednak som dostala praktické nástroje, že spočiatku naozaj, som si naozaj dávala kontrolovať všetky esemesky, maily, lebo tých bolo nekonečne a proste mňa zaplavila taká hrôza, že som nebola schopná, ako keby to vyhodnocovať a všelijaké veci, akože on mi písal a len málo čo bolo také pragmatické, že čo sme sa vtedy naozaj dohodnúť kvôli dieťaťu a, čiže toto bola veľká vec, ktorá naozaj, proste, po čase viedla k takej vnútornej pohode, že vytvoríť si tie svoje akože, vytvoríť si, uvedomovať si ten svoj priestor, kde vlastne on nemá dosah.“ (Soňa)

Výraznou súčasťou psychologického poradenstva bolo podporovanie procesu zotavovania sa z následkov násillia, ktoré mohli mať rôznu podobu. Silvia napríklad hovorí o tom, ako dokázala preberať zodpovednosť za svoj život, smerovať ho a robiť dôležité rozhodnutia:

„Ale oni ma dokázali tak postaviť vážne na nohy, že už sa dokážem aj ja rozhodnúť nielen o malých, ale možno aj o tých väčších veciach, hej, čo predtým som nebola schopná, pretože vždy to bolo také, že čo povie, to urobím. Oni naozaj do dnešného dňa, ja verím tomu, že mi budú pomáhať až do konca, kým to všetkým neprejde, takže kvôli nim som sa na to dala, že áno, nemám problém ,

teda budem o tom rozprávať, že oni sú firma, neviem, ako to mám povedať, organizácia zaslúžená. Ozaj veľké ďakujem.“

Natália zase popisuje, ako vďaka poradenstvu postupne získavala nielen sebadôveru, ale aj vieru v budúcnosť a svoj život, čo pravdepodobne predišlo zložitejším problémom s mentálnym zdravím:

„A plus vlastne ja si pamätám na tom, úplne na začiatku, ja som bola tak odpojená sama od seba, že ja som nevnímala nič. A mňa tu vlastne učili, ako sa mám začať, ako sa mám okolo seba začať pozeráť, že ja som nevedela ako chodím z práce a do práce, ja som to nevnímala. Áno, urobím v práci, idem preč a zase som proste odpojená, totálne. A vlastne, oni mi tu vlastne ukazovali, ako sa mám začať tešiť zo života, hej? Že vlastne naozaj si všímať, že áno, tráva pomaličky bude zelená, aby som vedome robila veci, aby som proste sa vrátila naspäť, hej? Že toto boli také momenty pre mňa, že, čiže vlastne ma ochránili pred nejakou...“

Psychologická podpora je však dôležitá aj pri problémoch s mentálnym zdravím, pretože môže nasmerovať klientku na potrebnú medicínsku pomoc a poskytnúť podporu pri liečení, ako uvádza Zuzana:

„Hlavne psychologická stránka, skrz toho, že momentálne mi diagnostikovali depresie a celé toto je, bolo na mňa moc, proste všetky tieto choroby, čo sa zosypali. Takže ma držia tak ako keby nad vodou, že zvládnem to, len postupne idem na to... Aj keď mám ešte teraz ešte väčšie zdravotné problémy, na ktoré sa došlo, nenechajú ma padnúť dole. Ani psychicky, nič. Momentálne každý týždeň, každú chvíľku môžem povedať komukoľvek čo cítim, alebo niečo, čo ma ťaží, len aby som sa nedostala proste ja do situácie, že začnem sa zbytočne deptať. Lebo to bolo na dennej báze, že ja som sa začala deptať.“

Participantky tiež oceňovali psychologické poradenstvo v oblasti materstva a podpory detí, keďže mnohé z nich kvôli násiliu nevládali podľa svojho názoru materstvo dostatočne, ako ilustračne uvádza Zora:

„... na začiatku keď som hľadala túto pomoc, som vôbec nebola pripravená, prítomná matka a veľmi som zlyhávala. Pretože som nebola schopná, bála som sa ho. On mal prístup k nám domov, nemala som ani tú izbičku, kde by som sa schovala, mi tam prichádzal môj otec, nevedeli sme čo robiť. On má taký vplyv na ľudí, on naozaj vie, je taký agresor, my ho voláme narcistický manipulátor, to je niečo... ja keď som ho poznala, keď sme boli spolu a teraz, je to pre mňa niečo neuveriteľné, že kto to je. Určite to zasahuje do bežného života, že nie som schopná fungovať. A veľmi pomohlo, že sme sa osamostatnili a odišli do bytu, kde je to naše a nikto nám sem nemôže a toto bol nápad centra, pani psychologičky. To už sme začali konečne žiť, ako my chceme.“

V tejto oblasti sa podpora zameriava najmä na väčšiu vnímavosť voči deťom, možným následkom toho, že žili v partnerskom násilí a ako s nimi o tom komunikovať. Pre viaceré ženy je to v situácii, keď by sa chceli so svojim životom pohnúť ďalej a nevracať sa k prežitému, zložitú. Aj v tejto situácii však nachádzajú silu byť oporou pre svoje deti:

„... že trvať to bude toľko, koľko to bude trvať, a aj keď sa ti zdá, že si práve odbehla maratón a ledva stojíš na nohách, že je to úplne v poriadku. A skončí to vtedy, kedy to skončí. Ja som si uvedomila, že ja už som chcela konečne svätý pokoj, zavrieť dvere a koniec. Lenže nie je to tak, deti prežívajú ťažké veci, musia sa s tým vysporiadať, aby si potom mohli založiť svoje rodiny, tie rodiny aby fungovali, aby sa tie vzťahy dali do poriadku, chce to čas.“ (Katarína)

Niektoré špecializované služby poskytujú psychologické poradenstvo aj priamo deťom, čo ich matky veľmi oceňujú, najmä v prípadoch, keď sa aj u detí výrazne prejavujú následky zažitého násillia. Simona to opisuje na príklade svojho syna, ktorý bol prítomný pri fyzickom týraní svojej matky, ale aj on sám zažil psychické a fyzické násillie zo strany otca:

„ten klúd a pokoj...aby aj deti mohli napredovať tak, ako napredujú a naozaj ich život sa zmenil o stonásobok viac k lepšiemu. Syn ešte má občas také záchvaty, keď je niekedy možno veľmi vyčerpaný alebo rozladený, že na neho je toho veľa a tak väčšinou vtedy dostane nejaký atak, ale je to o stokrát lepšie ako to bolo nazačiatku, keď sme sem prišli. On sa chcel niekoľkokrát zabiť, povedal, že sa podreže, že utekal z domu, že sa ide zabiť a bolo to iba fakt pre nejakú blbosť, ktorá mu stačila, alebo niečo v ňom vyvolala nejaký ten strach... ale vďaka tomu, že sme mali túto pomoc aj stále ju máme od centra, tak je to stokrát lepšie.“

Psychologické poradenstvo je teda veľmi dôležitou súčasťou pomoci a podpory ženám so skúsenosťou s partnerským násilím, ako aj ich deťom. Pomáha nielen pri zvládaní kontinuálne sa vyskytujúcich záťažových situácií, ale aj pri práci so svojou emocionalitou a mentálnym nastavením a zotavovaní sa z následkov násilia.

Materiálna a finančná pomoc

Po odchode od násilného partnera sa mnohé ženy ocitnú v situácii, v ktorej je ohrozené existenčné zabezpečenie ich rodiny. Situácia je zložitá najmä pre matky na rodičovskej dovolenke alebo tie, ktoré pre svoj zdravotný stav nemôžu pracovať. Niektoré ženy preto uvítali materiálnu pomoc, ku ktorej sa dostali vďaka špecializovaným službám. Materiálnu pomoc poskytujú najmä ubytovacie služby v podobe potravín, kozmetiky, šatstva pre deti alebo vybavenia. Pričom táto pomoc nie je limitovaná len na obdobie pobytu v BŽD, ale aj krátko po odchode z neho:

„Prосто prišli sme. A aj potom s tou dobrotou ľudí, že som si myslela, aký problém bude, a zrazu ste dostali i potraviny, vedeli rešpektovať, aký máte plat, nikto na vás netlačil, že mesačne zaplatiť toto, potom i oblečenie i to... Ale aj to osamostatnenie, tolko podpory i financie i možnosť zariadenia, takže to bol úžasný prechod, som nečakala, že bude takýto prechod, aj potom, keď sa chcete osamostatniť. Koľkokrát som prišla, tak ešte keď mali nejaké zvyšné potraviny, tak dali, čiže myslím si, že je to, neviem porovnať iné, lebo nikde inde som nebola, ale ani neviem, či by mohli byť lepšie.“ (Magda)

BŽD sa snažia o spolupráce s firmami aj jednotlivcami pri zabezpečovaní materiálnych potrieb. Katarína napríklad opisuje jeden z takýchto programov:

„Ešte mali taký, dosť dlho to trvalo, s firmami v našom meste, že sme dostávali zeleninu, ovocie, potom aj mäsové výrobky, no to ovocie a zelenina to trvalo dosť dlho, to bolo úžasné, lebo my sme mali hotové hody s deťmi, my máme veľmi radi zeleninu, čiže my sme boli veľmi vďační za to, lebo môžete si urobiť šalát z piatich druhov zeleniny, dať do toho cestoviny, šunku, vajce a je to vynikajúce.“

Avšak aj poradenské centrá sa snažia v prípade potreby materiálnej pomoci sieťovať s inými lokálnymi aktérmi alebo inými organizáciami, ktoré sú schopné ju poskytnúť:

„Dva roky dozadu dvadsať eur bolo tak jak dneska päťdesiat, hej, ale predsa pomohlo, keď som nemala daťme tomu toaletný, toaletný u nás fičí, hej? Takže mlieko, ovocie, fakt deťom to pomáhalo. Čiže ešte okrem toho, tej [špecializovanej služby] ešte aj oni mi odporúčali, proste ešte jedno hnutie, hej, že vďaka tomu sa mi ešte viac to, viac mi pomáhali.“ (Miriam)

Niektoré participantky výskumu spomínali aj výnimočnú pomoc vo forme zabezpečenia cenovo prijateľného bývania alebo ojazdeného auta. Zore organizácia pomohla nájsť byt, ktorý jej špecializovaná služba mohla spolufinancovať vďaka projektu:

„Okamžite od prvého dňa urobili jasný cieľ, matka musí preč s dieťaťom, aby bola v klúde, aby som sa v prvom rade ukludnila, aby som mohla rozmýšľať, aby som bola dobrá matka pre neho. Takže

začali sme hľadať byt, to bol prvý cieľ, hneď sme našli byt, kde centrum pomocou nejakého projektu sprostredkovali financovanie, si ho platím iba sčasti. Čo bola veľká pomoc, lebo ja som v tej dobe dostávala iba rodičovský príspevok.“

Karin zase spomenula ako získala auto vďaka individuálnemu darcovi, ktorý oslovil špecializované služby, ktoré využívala, a ako jej veľmi pomohlo v organizácii rodinného života:

„No lebo jeden pán prišiel, že chce darovať auto, a ja s deťmi, a ja som si povedala... a oni volali mne, lebo vedeli že som ako tak zručná, že jazdím, alebo som jazdila teda a že som schopná aj drobné opravy si dať urobiť. Tak som prišla a ja som čakala staručké auto, dáky Favorit, maximálne Felíciu a ja som dostala novú Fabiu, osemročnú, parádnú. Ja som spokojná veľmi.“

Aj keď nie všetky ženy so skúsenosťou s násilím sa ocitnú v hraničnej situácii, keď sú odkázané na materiálnu a finančnú pomoc, pre viaceré z nich je táto pomoc vítaná a aspoň čiastočne im pomôže odbremeniť veľmi stroho nastavený rodinný rozpočet. Hoci poskytovanie materiálnej pomoci nie je súčasťou špecializovaných služieb, organizácie sa snažia pri zabezpečovaní týchto potrieb o spoluprácu s firemnými a individuálnymi donormi, ako aj s inými mimovládnyimi organizáciami.

Pobyt v bezpečnom ženskom dome

Zo všetkých účastníčok na výskume malo 12 skúsenosť s ubytovaním v bezpečných ženských domoch. Tie poskytujú okrem poradenských služieb pre ženy zažívajúce partnerské násilie aj bezpečné ubytovanie pre ne a ich deti. Z týchto dôvodov sme do tejto časti analýzy zahrnuli aj rozhovory s deťmi, ktoré opisujú svoju skúsenosť s pobytom v nich. Ženy vyhľadali služby bezpečných ženských domov z rôznych dôvodov. Niektoré nemali kam inam ísť, napríklad z ekonomických dôvodov, keďže po odchode od násilného partnera mali nízky alebo žiadny príjem. Iné potrebovali svoju situáciu rýchlo riešiť a bezpečný ženský dom bol pre ne dočasným krátkodobým útočiskom. Ďalšie vyhľadali služby z dôvodu bezpečia a ochrany pred násilím a prenasledovaním. Takto svoje rozhodnutie ubytovať sa v BŽD opisuje Silvia, ktorá uvádza viacero z uvedených dôvodov:

„Úplne vo všetkom, pretože my, keď sme sem prišli, viete ono aj dcéry mi povedali, že aby som išla bývať k nim, ale proste bála som sa o ne, že im ublíži alebo tak. Takto, keď som bola v tom bezpečnom dome, mala som tú istotu, že proste nepríde tam, neublíži ani nám ani nikomu, bolo tam také to bezpečie, dali mi strechu nad hlavou, ja keď som prišla do [názov BŽD], vlastne sem do toho centra, ja som mala v peňaženke, poviem vám pravdu, päťdesiat centov. Ja som nemala nič, takže fakt nám dali strechu nad hlavou, dali nám základné potraviny, dali nám oblečenie, dali nám úplne všetko, hej. Čiže mali sme niečo na začiatok, tým pádom ja som si mohla nájsť robotu, aby som sa mohla nejako postaviť na nohy.“

Naopak, niektoré ženy sa ťažšie vyrovnávali so stratou domova a príchod do BŽD pre ne znamenal aj **zníženie ekonomického štandardu**, na ktorý bola ich rodina zvyknutá a ktorému sa museli prispôbiť:

„Bol šok prísť sem, lebo viete, niekde žijete, vytvárate si zázemie a zrazu z ničoho nič, zo dňa na deň musíte odísť. Dodnes mám napríklad kresby, ktoré som kreslila ako malá alebo po babke, a neviem sa k nim dostať, lebo to tam ostalo... A prvé, čo prišli sem, taká zmes emócií, viete, keď prídete niekde, a ja som bola, aj keď som máločo mohla využívať a všetko mi bolo nadiktované, ja som bola v luxusnom byte. A prišla som sem, a zrazu nemáte ani hubku na riad, takže, a plat som mala, na polovičný úväzok som bola zamestnaná, ani 400 eur som nemala. Takže to bolo pre mňa že wau.“ (Magda)

Aj niektoré deti vnímali nedostatok súkromia alebo nepohodu kvôli tomu, že celá rodina žila v jednej izbe. Tak, ako to spomínajú matky, chýbali im aj konkrétne materiálne veci, ktoré doma mali, alebo si ich priali

mať aj v BŽD. Išlo napríklad o konkrétne hračky a materiálne vybavenie. Deti o tom nie vždy hovorili priamo, skôr v rovine želaní do budúcnosti, ktoré veci budú mať, keď sa presťahujú do vlastného bývania alebo čo si kúpia, keď budú môcť chodiť na brigády a zarobia si vlastné peniaze. Ako ilustrácia môže slúžiť päťročný Tomi:

R: Áno, ale v našom dome moc veľa hračiek nemáme, ale máme tam kopol autobusu, jeden autobus, čo sa mu otvárajú dvere, ktorý má z tejto strany a všetky nemá, len jedny dvere má.

My si užívame ešte aj my doma, my ešte nemáme takýto gauč... Ale budeme, však ja keď budem veľký, taký dlhý gauč a na tom gauči budem aj ľahnúť.

O: Dobré a keby si si mohol vybrať, ty by si kde chcel bývať?

R: No že takže, by som chcel mať takéto stoličky.... Takže ja by som chcel aj takú kvetinu, aj taký notbuk.

V rozhovoroch so ženami rezonovalo najmä to, ako pobyt v BŽD pre ne predstavoval predovšetkým **bezpečný priestor, ktorý im poskytol pokoj a čas** na to, aby mohli zvládnuť svoju situáciu a urobiť ďalšie kroky. Takto hodnotila svoj pobyt Karin:

„No kladne, jasné že kladne, lebo ako by som sa ja vyhrabala sama? Keď ste mama a máte deti, prvý problém, keď to nefunguje vo vzťahu je, že ako dám účty. No a teraz vy prídete tu, oni vám urobia reštart, teraz vypnete hlavu na chvíľu, o deti sa postarajú, pomôžu vám so zverením detí, s rozvodom, ja neviem, s jedlom, oblečením, hocičo. Takže máte šancu sa dať dokopy a my sme sa naozaj vyhrabali rýchlo, po tých troch mesiacoch sme našli ubytovanie, dve práce.“

Ženy oceňovali nielen samotný priestor a ubytovanie, ale aj služby, ktoré v BŽD dostali. Pri rozprávaní o zariadeniach často vyzdvihovali pozitívny účinok, ktorý mal pobyt na ich deti ako napríklad, že rýchlejšie napredovali vo vývoji, upokojili sa alebo sa začali riešiť ich problémy s mentálnym zdravím. Takto zhodnotila prínos pre seba a svoje dieťa Kristína:

“[Cítim sa] Doma. Šťastne. Kludne. Bezpečie konečne. Veľa som dosiahla, veľa vecí sa mi podarilo dostať cez stránky, čo dajú ľudia. Malý je šťastný a zdravý. A ja som v bezpečí a nebojím sa ísť na ten súd. Aj vďaka nim to zvládam. Ja som vďačná. Keby som toto nemala, ja neviem...“

Participantky tiež oceňovali **služby, ktoré boli poskytnuté ich deťom**. Ich miera sa však v rôznych zariadeniach líšila. Niektoré BŽD poskytovali aj psychologické poradenstvo deťom, iné ho zabezpečovali externe prostredníctvom iných inštitúcií. Podobne, aj miera kontaktu pracovníčok s deťmi sa líšila. V niektorých zariadeniach pracovali primárne s matkami a starostlivosť a aktivity pre deti boli výlučne na matkách. V iných sa pracovníčky venovali aj deťom a vytvárali si s nimi vzťah, ako opisuje Silvia:

„...ale aj tie pracovníčky, ony aj čo sa týka detí, hrali sa s nimi, vymýšľali im aktivity, kreslili alebo niečo vyrábali, alebo sme išli spolu niekde, či už na [názov miesta] alebo hocikde hej, vždy sa snažili aj s tými deťmi nejako pracovať, aj keď väčšinou akože hej rozprávali so mnou, lebo ja som tam bola, ale boli, boli aj s tými deťmi a malá si tam obľúbila niektoré tie pracovníčky, iba keď vedela, že áno, má ísť ona do práce, bola celá rada, áno, ide za pani, môže sa s ňou hrať.“

V niektorých BŽD organizovali pravidelné aktivity pre deti, zatiaľ čo v iných boli skôr sporadické. Vplyv na skúsenosti so spoločnými aktivitami mohol mať aj fakt, že niektoré participantky absolvovali pobyt v BŽD počas obdobia COVID-19, kedy protipandemické opatrenia neumožňovali realizovať v plnej miere všetky služby, najmä pokiaľ ide o kolektívne aktivity s deťmi. Avšak z rozhovorov s deťmi v niektorých ubytovacích zariadeniach vyplynulo, že sa naozaj venujú primárne ženám a aktivity pre deti sú skôr výnimočné.

Rozdiely v BŽD boli aj v miere podporovania komunitných **aktivít pre ženy a ich vzájomnú interakciu**. Niektoré organizovali skupinové psychologické poradenstvo, iné komunitné stretnutia a spoločné aktivity

alebo poskytovali ženám spoločný priestor, kde sa mohli stretávať a rozprávať, čo niektoré z nich oceňovali, lebo im to pomohlo prísť na iné myšlienky alebo si navzájom pomôcť a poskytnúť podporu:

„... lebo ozaj je tu podpora, či tá psychická, či ozaj takto jedna si jedna druhej vieme vypomôcť, vyrozprávať sa.“ (Petra)

Naopak, v inom BŽD bol kontakt žien navzájom nižší, čo jedna z participantiek vnímala negatívne, že sa napríklad nemohli s ostatnými klientkami navštevovať, alebo že v zariadení nebol vhodný spoločný priestor, kde by sa mohli stretávať:

„...alebo takú proste spoločenskú miestnosť nejak, kde by sme sa mohli aj my, že keď je škaredo akože tak stretnúť, alebo na tej chodbe nejaký gauč keby tam no neni tam moc kde, tak aspoň tak, že by sme si mali kde sadnúť, porozprávať alebo ... tak si dávame tuto večeru niekedy, že keď dáme deti spať, tak si tuto sadneme alebo vonku si sadneme.“ (Paula)

Vnímanie možností na socializáciu alebo trávenie voľného času bolo do veľkej miery závislé od priestorových možností BŽD. Niektoré mali k dispozícii vlastný dvor, kde sa deti mohli hrať, alebo záhradu, v iných takéto možnosti chýbali. Väčšina BŽD však mala vnútorný priestor na hranie, čo deti, ktoré sa zúčastnili rozhovorov, aj využívali. Išlo však skôr o mladšie deti. Deťom v predtínedžerskom a tínedžerskom veku chýbal **priestor na zmysluplné využívanie voľného času**, ten potom trávia najmä na izbách a na mobilných zariadeniach. Takto to opisuje Peter (14):

R: ...v izbe som... potom dakedy idem do kuchyne, za wifi... idem sa prejsť do obchodu a naspäť... semká... a potom večer spať, do školy.... a to je všetko...

O: Čo potom robíš celé poobedie?

R: Ležím, na telefóne som.

Starším deťom tiež menej vyhovuje **režim v zariadení**, v rámci ktorého majú obmedzenia, dokedy večer môžu byť v spoločných priestoroch alebo pozeráť televíziu alebo pravidlá ohľadne príchodov do zariadenia. Takto popisuje režim Lea (15):

O: Čiže na mobile si, a keď tak telku tuto si pozrieť, ale to sa musíte dohodnúť asi, že, aby...

R: No to tiež do deviatej sa môže pozeráť. Iba keď chceme pozeráť, musíme ísť za nimi [pracovníčkami].

Lea tiež v rozhovore rozprávala o tom, ako sa teší na víkend, keď odchádzajú k rodine, kde môže slobodnejšie tráviť čas a byť dlhšie vonku. Nedeľný návrat do BŽD zhrnula takto:

A tu sa mi už [život] končí potom (smiech).

V niektorých zariadeniach však u adolescentných detí akceptujú voľnejší režim, čo sa potvrdilo v niekoľkých rozhovoroch. Ako príklad môže slúžiť Monika (18):

„Ako čo sa mi aj páči je to, že vlastne keď sa cítim napríklad ohrozená, tak tu môžem ostať, keď chcem, ale zas na druhú stranu, že keď potrebujem niečo vybaviť si alebo tak, že proste je to tak, že ani nikto ma tu nedrží nasilu, ako napríklad, keď som bola v tej [mesto] alebo tu v tom detskom domove, tak proste boli tam určité tie hodiny, kedy musíš ísť až napríklad iba od štvrtéj do šiestej môžeš ísť na jednu hodinu.“

Vo všeobecnosti sa mladšie deti dokážu na pobyt v BŽD **adaptovať** ľahšie a často rýchlejšie ako ich matky. Takto svoju skúsenosť s príchodom do zariadenia opísala Magda:

„A [meno syna] začal, že ako je tu krásne, pozri, mamka, urobím ti čajík, ja som rýchlo zapojila rýchlovarnú kanvicu, a začali robiť párky a také divadielka, rozosmievali ma, a je tu toto a postielky, a akú krásnu izbu, že práveže keby som tu nebola prišla s nimi, asi sa zosypem. Ale keď

som videla na nich, tak som si povedala, že to bolo úžasné. Je to nové, pekné a toto a takto to oni poňali.“

Mladšie deti majú viac príležitostí na hranie sa a rýchlejšie v BŽD nadväzujú kamarátstva ako to opisuje Zuzana:

„V podstate oni si veľmi dobre zvykli a malá veľmi dobre, lebo keď som prichádzala do centier, nerozprávala, každého sa bála, bola úplne utiahnutá. Tak to v centre sa tak nejak rozjasnila, ide za hocikým, rozpráva sa, aj tá reč je taká veľmi vyvinutá, že proste vie povedať, čo chce a tak ďalej. Koľkokrát ma ani nepotrebuje, že proste len oznámi mi, že ide s kamarátkami na dvor.“

Naopak, staršie deti sa na zmeny adaptujú ťažšie, najmä ak pre ne znamená aj presťahovanie sa do nového mesta, novú školu a stratu predchádzajúcich sociálnych kontaktov. Jedna z matiek to uviedla nasledovne:

„Tak teraz to pociťuje tak inak, lebo bola zvyknutá na to, že už býva v byte a zrazu zase sa musela na nejaké pravidlá proste musí dodržiavať, že proste tak trošku ťažšie si zvyká. Teraz ešte aj to bábätko do toho. Nová škola, noví spolužiaci. Troška ťažšie to znáša.“ (Petra)

Potvrdzujú to aj rozhovory s deťmi. Starším z nich chýba ich predchádzajúce prostredie a rovesnícka skupina, ako to opisuje Peter (14):

O : A čo ti tak najviac chýba tu?

R : Kamaráti, mesto, tu je všetko tak na kope.

O : Ako myslíš, že je to také malé tu, alebo v čom?

R : Také... tu je všetko na kope, činžáky a tak.. tam je všetko veľké.

O : [Mesto] je také pekné mesto, mal si tam aj také miesto urobené?

R : uhmm

O : Kde si rád chodil?

R : K rieke. Tam sú také lavičky a tak... s kamarátmi...

Okrem toho, že sú staršie deti menej v kontakte so svojimi predchádzajúcimi kamarátkami a kamarátmi aj ťažšie nadväzujú kontakty s rovesníkmi v BŽD, navyše horšie vnímajú nestálosť týchto vzťahov, keďže nie je vopred jasné, aké bude ich trvanie, ako je vidieť z rozhovoru s Adamom (14):

O : Že máš aj tu tých kamošov, čo si spomínal?

R : No, boli tu tiež jedni, ale už odišli.

O : Mhm.

R : A ešte tu jeden zostal.

O : To je tak asi, niekto príde, odíde, že? Ty tiež nevieš, asi ako tu budete dlho, alebo čo, že?

Život v bezpečnom ženskom dome prinášal aj pre ženy niektoré **obmedzenia** súvisiace s vybavením ubytovania ako napríklad poradovníky na prístup k niektorým zariadeniam (práčka, kuchyňa), nutnosť komunikovať o využívaní spoločných priestorov s inými ubytovanými ženami, čo niekedy vnášalo konflikty do spoluzitia:

„Čo tu bolo také, je skôr ľudia, ktorí tu sú. Lebo viete, tu sa stretne každý s rôznou povahou a nejakú tie svoje emócie prenáša. Nemáte tu taký pocit súkromia, pretože predsa len sú to ženy, ktoré majú svoje vlastnosti, a zrazu začnú ako mňa, a ty si mnou a ty ideš teraz o peniaze a ti nie je ľúto deťom kúpiť nejaké párky...reku nie. A kde ty lietaš v kuse celý deň, lebo ráno odídem, ja proste takto potrebujem sa, idem, toto vybavím, tamto, pretože tým som sa vlastne postavila na nohy. Čiže tiež také bolo. A potom stojíte v poradovníku, lebo práčka a viete, potom už začínal byť problém, že televíziu nemohli ste si tak zapnúť, lebo keď tu bola pani, ktorá bola automaticky taká vodcovská, každého tu riadila, tak jednoducho bol problém prísť si zapnúť televíziu, že by ste si niečo pozreli. No a potom sa tu začali spory a tvoje deti a toto..“ (Karolína)

Ďalším rezonujúcim limitom bol **chýbajúci pocit súkromia** v kolektívnom bývaní:

„Som sa v tej izbe zavrela na celý víkend a dala som si na dvere tabuľku nevyrušovať a snažila som sa byť aspoň jeden deň, alebo aspoň chvíľku sama s deťmi. A druhé také to, že tam chodili pravidelne kontroly, aj zamestnancov. Ktoré kedykoľvek ti mohol ktokoľvek otvoriť dvere a už to ... bolo to také to vniknutie do vášho súkromia, ktoré si chcete strážiť... Keď niečo niekto potreboval zo zamestnancov, tak prišiel, prišli kontroly na nejaké tie čidlá, alebo mali tam protipožiarne zariadenia, tak to chodili kontrolovať dosť často. Takže to bolo také trochu obmedzovanie, sme sa hrali a zrazu nám tam niekto vpálil a prišiel niečo pozrieť. To sa mi napríklad v byte nestane.“ (Kamila)

Ženy vnímali ako isté obmedzenia aj niektoré **pravidlá** platné v konkrétnych BŽD, či už ohľadom využívania spoločných priestorov alebo kontrolu ich samotných vo forme nahlasovania toho, kedy prídu alebo odídu zo zariadenia alebo kontroly na požívanie alkoholu. Niektoré z nich vnímali tieto pravidlá ako aj spôsob ich dodržiavania za podobne kontrolujúce ako to, čo zažívali s násilníkom. Takto to vnímala napríklad Paula:

„A hovorí mi [sociálna pracovníčka], že, uhm, budem, jakože, budem s vami hovoriť priamo, že keď sa vám to nebude páčiť, ma to nebude zaujímať. A ja si teraz hovorím, kokos to som mohla teraz ostať rovno aj doma!“

Vo väčšine prípadov však ženy pravidlá akceptovali a vnímali ich ako potrebné kvôli bezpečiu ich samotných alebo iných klientok a na reguláciu vzťahov v kolektívnom bývaní:

„Sú tu dosť prísne pravidlá, ale ja si myslím, že sú dôležité. Lebo všelijaké typy ľudí prídu do zariadenia a keby sme mali úplne povolené všetko, tak by sa nedalo poradiť s tými ľuďmi. To ja úplne chápem pravidlá, aj som ich rešpektovala, aj som nemala s nimi problém žiadny. Tak ja neviem, že by dačo bolo nie v poriadku. Na tú situáciu jak my sme boli a jak sme sa cítili, čo sme potrebovali, čo sme dostali, ja myslím že to bolo vyvážené. Tam nebolo nič také, čo by vyslovene nám vadilo.“ (Karin)

Vo všeobecnosti ženy hodnotili služby poskytnuté v bezpečných ženských domoch veľmi pozitívne a svoj pobyt v nich považovali za prínos pre seba aj svoje deti. Oceňovali tiež, že špecializované služby s nimi zostávajú v kontakte aj po odchode a môžu ďalej využívať poradenstvo:

„Ja už bojujem dva roky, dva a pol roka za chvíľočku a ešte stále to nemám uzavreté, proste už by som to, keby to záležalo na mne, už by som to bola sama vzdala a tým, že mám ich aj tú podporu, tak proste bojujeme stále ďalej, až kým sa to nedorieši všetko do konca. Takže naozaj aj teraz, keď niekedy mám také dni zlé hej po psychickej stránke, stačí, že im zavolám, poviem, čo je za problém, dokonca chodia každý týždeň z toho centra k nám raz do týždňa na takú návštevu, že keď niečo mám, kludne im môžem povedať, pomôžu, poradia, urobia, naozaj perfektné, proste ja neviem, ony to asi neberú ako robotu, ale niečo viac.“ (Simona)

Niektoré ženy zostávajú v kontakte s BŽD, ktorého služby využili, nielen kvôli poradenstvu, ale aj kvôli komunite, ktorá sa okolo neho vytvorila a možnosti aj naďalej sa zúčastňovať aktivít, ktoré BŽD organizuje:

„Mne sa ráta aj to keď môžeme byť súčasťou akcií napríklad, že môžeme byť v kontakte, aj rozprávať sa s tými mamičkami. Skoro anonymne keď sú tu, lebo je to také, no. Ale všeobecne, ja som bola na karnevale, ja som sa tu tak vyjašila, ja som bola v maske oblečená celá, mám videá ako som tu tancovala s deťmi, mne to výborne padlo. Boli sme potom v [názov pohoria], sa dá ísť naozaj s ľuďmi z centra, bolo výborne. Mne sa rátajú tie akcie. (Karin)

Skúsenosti žien a detí s pobytom v bezpečných ženských domoch poukázali na dôležitosť takýchto zariadení pre ženy zažívajúce násilie a ich deti. Poskytujú im bezpečný priestor a dostatočný čas, aby si mohli aj s pomocou a podporou poradenstva vybudovať nový život. Hoci sú skúsenosti výrazne pozitívne,

poukazujú aj na rôznorodosť podmienok v BŽD, ktoré súvisia s ich materiálnym vybavením, bezpečnostnými pravidlami alebo ubytovacím poriadkom. Ukazuje sa tiež, že pravidlá a podmienky BŽD sú primárne nastavené pre mladšie deti, avšak deti v tínedžerskom veku, pre ktoré je adaptácia na nové prostredie zložitejšia, nie vždy dostanú dostatočnú podporu a priestor na zmysluplné trávenie času v BŽD.

Hodnotenie špecializovaných služieb

Všetky účastníčky výskumu hodnotili svoje skúsenosti so špecializovanými službami veľmi pozitívne. Vyzdvihovali najmä profesionalitu pracovníčok, ich orientáciu v téme partnerského násillia a praktických postupoch pri rôznych situáciách. Medzi kladmi rezonovala najmä **validácia ich skúseností** s partnerským násillím, nespochybňovanie a odsudzovanie a správanie žien v rôznych situáciách, ktorými prechádzali. Takto to hodnotila Soňa:

„Že, to čo ako keby mne v tej chvíli veľmi pomohlo bolo, že ma nikto nespochybňoval, to je veľmi vzácne a že som sa cítila vlastne prijatá so svojimi životnými okolnosťami, že, že oni to nijako nezmenšovali, že či to nie je náhodou tak, alebo tak, skôr akože videli dopredu a veci, pred ktorými ma vystríhali, tak sa naozaj stali, hoci ja som ich vtedy ako keby podceňovala a vedeli ma odprevádzať cez konkrétne situácie, že to bolo pre mňa veľmi cenné.“

Veľmi dôležitý bol pre ženy pocit, že na zvládanie danej situácie **nie sú samé a podpora**, ktorú v poradenskom procese dostávali:

„No tak, že poradenská podpora, neviem, ako to mám povedať. Keď ste sama na všetko, je dobré počuť druhý názor na hocičo, na novú prácu, na nové oblečenie, na hovadiny, na všeličo. Takže komunikácia, podpora.“ (Karin)

Viaceré vyzdvihovali, že nešlo len o profesionálnu podporu, ale najmä o tú psychickú, ktorá im pomáhala najmä v ťažkých situáciách, keď nevládali pokračovať ďalej:

„Oni boli tí, ktorí mi vždy pomohli a áno, ideme ďalej bojovať, nevzdáme to a tak bojujeme ďalej.“ (Silvia)

Vo viacerých rozhovoroch tiež zaznievalo, že pre ženy bola dôležitá **dostupnosť poradenských pracovníčok**, s ktorými sa mohli v prípade potreby skontaktovať kedykoľvek. Mohli sa s nimi skontaktovať v situáciách, keď bolo ohrozené ich bezpečie alebo boli psychicky rozrušené v dôsledku postseparačného násillia. Konzultovali s nimi správy súvisiace s rôznymi administratívnymi, právnymi úkonmi a komunikáciu s inštitúciami, napríklad sociálnou kuratelou alebo súdmi. Takto túto skúsenosť opisuje Martina:

„A to bolo najlepšie, že som im mohla deň, noc zavolať. Prišla mi taká správa, čo mám teraz robiť, ako mám zareagovať, boli veľmi nápomocné, že tak to urob, také máme skúsenosti, ale netlačili do ničoho. Stále to bolo o komunikácii, keď chcem, môžem keď nie, bolo by to na mňa. Ale ten taký obal istoty dávajú tým ženám, alebo to je jedno či žena, či muž. Ten obal toho, že nie si na to sama, aj keď je to ťažké.“

Ďalším dôležitým bodom, ktorý zaznieva aj v Martininom citáte a objavoval sa naprieč rozhovormi, bol **pocit prijatia a rešpektu**. Ženy oceňovali, že mali samé možnosť rozhodovať sa o jednotlivých krokoch, čo posilňovalo ich pocit sebaistoty. Prispieval k tomu aj **rovnocenný prístup pracovníčok**:

„Mne sa páči ešte strašne tuto aj to, že na to jak sú veľké odborníčky, že teda keď sa s nimi rozprávam, tak mám pocit, že sa rozprávam so seberovnými, ako že nie so seberovnými, ale proste .. ako oni sa rozprávajú so mnou ako obyčajný človek, ako keby bola..“ (Paula)

Viaceré ženy vyzdvihovali **vzťah, ktorý majú s jednotlivými pracovníčkami** špecializovaných služieb, hoci v rôznych prípadoch boli na rôznych pracovných pozíciách, či už sociálnych pracovníčok, psychologičiek

alebo právničiek. V rozhovoroch o nich hovorili konkrétnymi menami a často pre ne stelesňovali danú špecializovanú službu. Niektoré ženy hovorili o veľmi blízkych vzťahoch a opisovali pracovníčky ako súčasť ich rodiny, či už pre seba alebo pre ich deti ako napríklad Simona:

„a pani [meno] ako moja morálna podpora...ja neviem...je pre mňa...ja proste ich zbožňujem...ja ich zbožňujem...ja ich už beriem ako rodinu, ako priateľov...nie ako že idete teraz niekde za nejakou pani a je to dáka pracovníčka.“

Ukazuje sa teda, že práve rešpekt, prijatie, akceptujúci prístup pracovníčok a ich dostupnosť a schopnosť sprevádzať ženy rôznymi situáciami tvoria dôležitý aspekt poskytovania špecializovaných služieb. Ženy potrebujú mať pocit osobnej zaangažovanosti u pracovníčok, čo kontrastovalo so striktno administratívnym prístupom, s ktorým sa stretli v iných inštitúciách. Viaceré z týchto aspektov, ktoré zaznievali naprieč rozhovormi sú súčasťou posilňujúceho prístupu, ktorý stojí v centre špecializovaných služieb. Posilnenie sa tiež prejavuje v tom, že rozhodnutia robia ženy samé a zároveň postupne podľa svojich možností získavajú pocit sebaistoty v tom, že vedia riešiť svoju situáciu, čo sa môže prejavíť v jednotlivých malých krokoch, ako aj vo vážnych životných rozhodnutiach:

„Postupne som začala, som si povedala, fíha, išla som, som si tu pozisťovala lístky, ako funguje MHD, ako vlak, ako sa dostať ja samu seba do práce, ako deti dostať, lebo on mňa samú presvedčil o tom, že nič nedokážem. A zrazu som si tu vybavila, toto bolo skvelé, že tu ste boli hodená do vody, nehovorím, poradili vám vždy so všetkým, ale nedali vám všetko, že toto, toto, toto urob. ... Myslím si, že je to úžasné, akým spôsobom to robia. Neprídete sem, že máte všetko dané, lebo tým spôsobom by to osamostatnenie sa bolo pre vás ťažšie. Nie je to ani také, že si vás tu nevšímajú, viete, že vás tu berú iba ako číslo, to nie. Ja naozaj aj vďaka týmto pracovníkom sa tu cítim ako doma.“ (Magda)

Rozhovory potvrdzujú, že systém, akým pracujú špecializované služby, je nastavený správne a pomáha im na zložitej ceste z partnerského násillia. Navyše, rozhovory dokumentujú, že špecializované služby tieto princípy uplatňujú aj v praxi a množstvo ich pracovníčok pracuje profesionálne a s vysokým osobným nasadením.

Negatívne skúsenosti sa v rozhovoroch objavovali minimálne a ak, tak sa týkali vyššie uvedených obmedzení v bezpečných ženských domoch. Do istej miery sú tieto výsledky ovplyvnené aj spôsobom rekrutovania participantiek prostredníctvom služieb, kde tie, ktoré mali menej pozitívne skúsenosti, prestali špecializované služby využívať. Objavili sa však negatíva spojené so širším kontextom poskytovania špecializovaných služieb, napríklad faktu, že **nie všetky služby poskytujú advokátske zastupovanie**, ktoré niektorým ženám chýbalo. Napríklad, jedna participantka hovorila o tom, že využívala advokátske zastupovanie, ale pred ukončením konania bolo prerušené, pretože danej službe skončil projekt a nemala advokátku z čoho financovať. V prípade nedostupnej právnej služby ženy využívali služby Centra právnej pomoci, ak spadali do nízko stanovených finančných limitov na poskytovanie jeho služieb, alebo komerčné právne služby. Ďalším systémovým nedostatkom, na ktoré niektoré ženy poukázali, bol **nedostatok sociálneho bývania**, keďže nie všetky ženy považovali za vhodné pre seba a svoje deti bezpečný ženský dom, napríklad Soňa:

„a potom chýba proste účinná cesta, ako sa môže žena z takejto situácie dostať, lebo nie každá proste, nie každá sme, proste nie každá z nás môže ísť do azylového nejaké domu, že, že nie, na konci toho vzťahu mi prepukla stredne ťažká depresia a tento rok sa mi k tomu pridalo aj vergito a pre mňa by to bola, že obrovská záťaž, že, že byť niekde, kde nemám taký, proste, že tichý priestor. Aj vlastne pre dcéru, že, že to je, že, že nie každá žena proste vie ísť cez takéto nejaké prechodné štádiá toho azylového domu, že by bolo nejaké podporované bývanie alebo, hej, asi

nejaké proste, že mne by napríklad veľmi pomohlo keby časť tohto nájmu platila kvázi z iného zdroja.“

Obe vyššie uvedené výhrady však neboli pripisované službám, ale skôr chýbajúcemu systémového riešenia situácie žien so skúsenosťou s partnerským násilím. Rozhovory tiež poukázali na to, že niektorým službám sa aspoň dočasne darí túto situáciu sanovať, napríklad ako u Zory (uvedené vyššie), ktorej služba v rámci projektu mohla spoluprispievať na nájomné za byt. Ide však skôr o ojedinelé riešenia, ktoré sú postavené na aktuálnych a dočasných projektoch.

Skúsenosti s verejnými inštitúciami

V rozhovoroch so ženami sa objavovali rôzne verejné inštitúcie, s ktorými sa stretli pri hľadaní riešenia svojej cesty z násilného partnerského vzťahu. Najčastejšie boli skúsenosti s políciou, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnou kuratelou a súdmi, najmä v oblasti rodinného práva. V menšej miere sa objavovali skúsenosti s Centrom právnej pomoci, rôznymi verejnými alebo súkromnými psychologickými službami, zdravotníckymi zariadeniami alebo mediátormi. V analýze sa venujeme tým najfrekvencovanejším, keďže rozhovory poskytli bohatý materiál, ktorý umožňuje poukázať na podobnú skúsenosť mnohých žien, a tým aj na isté vzorce vo fungovaní týchto verejných inštitúcií. V závere sa venujeme spolupráci alebo nespôlupráci týchto inštitúcií tak, ako ich vnímali participantky na výskume, v kontexte svojej skúsenosti s partnerským násilím.

Polícia

Mnohé ženy mali skúsenosti s políciou, či už počas násilného vzťahu, kedy ony alebo ich blízki kontaktovali políciu, alebo po separácii, keď ženy alebo ich expartneri vyhľadali políciu z dôvodu neplnenia súdnych rozhodnutí alebo rodičovských dohôd ohľadom rodičovského styku s deťmi. Dominujúce skúsenosti žien s políciou boli negatívne, ale v rozhovoroch sa objavili aj tie pozitívne. Tieto participantky oceňovali najmä **empatický prístup** vyšetrovateľov alebo vyšetrovateliek:

„ale dokonca aj ten pán policajt alebo policajtká, ktorí ma vypočúvali, tak sa vedeli vžiť do tej mojej situácie, vedeli to pochopiť, že čím si asi prechádzam a že naozaj, že nie je to prvý ani posledný krát, ktorý tam sedím momentálne u nich, lebo jeho ešte určite napadne a ešte niečo pošle na mňa a že toto bude na dlho ... ale vždy stáli na mojej strane.“ (Simona)

V niektorých rozhovoroch zaznievali aj pozitívne skúsenosti s policajtmí prvého kontaktu. Romana napríklad takto opisuje zásah polície, po tom, čo na ňu manžel zaútočil:

„Tak teraz tí policajti medzitým, jak sme sa tam rozprávali, že to je slovo proti slovu, to je medzi vami dvoma a podobne, potom, keď vybehli moje deti a vybehol mladší syn, tak sa rozbehli ku mne s tým, že maminka, bolo vidieť, že niečo sa udialo, tak ten jeden policajt na mňa pozrel, pozrel na manžela a povedal, že chalani, môžem sa vás niečo spýtať, že áno, tak si ich zavolať bokom, deti povedali, že tatino napadol mamu, tým pádom pochopili, že môj manžel klame, ale vám poviem, že keby nedošlo k tým okolnostiam, že deti vybehnú a nenastali tam tie situácie, jak sa báli o mamu, tak oni by neverili. A hlavne že bol taký empatický ten policajt, že sa tým deťom prihovoril, viete, veľa ľudí, že majú veľa roboty, že sú častokrát neni platení dobre, viete, to je jedno s druhým a to je strašná beznádej vám poviem, keď ste v tejto situácii a polícia vás berie ako na bežiacom páse, ale toto bola veľmi milá skúsenosť.“

Hoci v Romaninej skúsenosti rezonuje počiatočná nedôvera k postupu polície, po príchode detí ocenila profesionalitu jedného z policajtov. Z rozhovoru je však cítiť, že to považuje za nadštandardný postup. Miriam zase ocenila **profesionálny postup** polície počas vykazania páchatela zo spoločnej domácnosti:

„No a tí policajti mu na desať dní dali zákaz vstupu do bytu. Lenže ja som vtedy nevedela, čo sa týka toho, že to ešte je, dá sa proste. Oni mi potom poradili, možno že bol ôsmy alebo deviaty deň, lebo chodili každý deň pozeráť, že či náhodou sa nevlámal, či je všetko OK. No a oni mi poradili, že ja to môžem, keď mám naozaj našliapnuté na to, že chcem tento rozvod požiadať, to som už vedela sto percentne.“

Naopak, v iných rozhovoroch zaznievalo, že ženy neboli poučené o ďalšom postupe a ani nedostali kontakty na pomáhajúce organizácie. Často zaznievalo, že ak bol prípad políciou vyhodnotený ako priestupok, ani neboli informované o jeho uzavretí. **Presunutie prípadov násilia na priestupkové konanie** bolo pomerne časté a mnoho žien s tým malo skúsenosti. Jedna z nich to vyhodnotila takto:

„Štyridsať minút telefonoval v časovom posune hodinu a pol, aby sme sa nejako dohodli kvôli deťom a dneska mi znova vyhrožoval, že keď sa nevrátim, že bude veľmi zle, že on sa proste vyjadril niekoľkokrát, že on ma vlastne chce zničiť, aby som sa plazila a prosila, aby sa ku mne, aby som sa k nemu vrátila. Takže asi tak zhruba, je to také dosť boj s veternými mlynmi, pretože v tom momentálnom to beriem tak, že polícia slúži skôr ako orgán, ktorý to zaznamenáva, posúva ďalej.“
(Romana)

Relatívne často v rozhovoroch zaznievala aj skúsenosť, že ženy boli **odhovárané od podania trestného oznámenia**, s tým, že to v budúcnosti budú ľutovať, alebo že skutok aj tak nebude vyhodnotený ako trestný, prípadne že polícia nemôže konať, kým sa niečo nestane, pretože vyhrážanie sa nepovažovala za dostatočné na začatie trestného konania. Romana popisuje svoju skúsenosť s podávaním trestného oznámenia takto:

„Ja som nemala tú pomoc, tá, ktorá si musela všetko vydupať, mala som svedka môjho otca, on žasol, tým, že vlastne mi tam pomáhal, tak preto to bolo také sťažené až do tej doby, ja som 50 minút presviedčala kriminalistov o tom, že manžel mi vážne ubližuje, nechceli to spísať, viete si predstaviť 50 minút rozprávať, aby niečo spísali?“

Pri podávaní trestného oznámenia sa stretávali s dlhým čakaním na polícii alebo so **zľahčovaním ich skúsenosti**, ako v prípade Miriam:

„Také otázky mi dávali. „Joj, pani, viete, cigáni oni horšie žijú, čo vám sa deje to není až také zlé.“ Som na nich pozerala, preboha, on ma celých dvadsaťdva rokov týra, hej a naozaj bolo mi toto povedané.“

Participantky výskumu tiež negatívne vnímali nedostatok empatie zo strany polície prvého kontaktu alebo vyšetrovateľov a vyšetrovateliek. Poukázali tiež na systémový problém opakovaných výpovedí, kedy podľa trestného poriadku musia o svojej skúsenosti vypovedať minimálne trikrát:

„Tak nás tam ako na bežiacom páse volali vypovedať, som povedala to, čo som potrebovala a že ďalší zas ma volali vypovedať, zas to isté, som mala pocit, že akoby dva papiere založili a nevedeli, kde ich dali.“ (Karolína)

Niektoré zo žien vnímali takýto postup ako **retraumatizáciu**, ako o tom hovorí Paula:

„Alebo aj to, že bola som vypovedať, však tá výpoveď bola napísaná, potom som bola ešte druhýkrát na kárnom, a to je akože, ja viem, že to sú ich postupy, ale ono je to tak, strašne to deptá... Ja už, mne tam normálne bolo na odpadnutie, keď ma tam, že to natáčali, akože to bolo hrozné, ja som povedala, že už to nechcem hovoriť.“

Zatiaľ čo v situáciách, keď bola polícia zainvolвовaná počas násilného vzťahu, sa vyskytli aj pozitívne aj negatívne skúsenosti, skúsenosti žien **v prípadoch postseparačného násilia** boli výrazne negatívne

a polícia ich brala na ľahkú váhu s tým, že ide o rodičovské nehody, ktoré si majú vyriešiť bývalí partneri sami:

„Ale už jako som tam bola na polícii, tak povedal, že zbytočne sa naťahujeme, zbytočne oni budú mať vypisovania, proste tak reagovali, hej že zbytočne sa naťahovať s bývalým, proste ja tebe ublížim, ty mne ublížiš, ta keď ty si bola na urgente, pôjdem aj ja, hej, takže. Aj tak mi to doslova povedali, že zbytočne to budem riešiť, proste, že mali sme sa normálne porozprávať alebo neviem a nie tak si ubližovať, hej ... takže asi taká komunikácia bola s policajtmami.“ (Michaela)

So zľahčovaním sa stretla aj Zora, ktorá sa viackrát pokúšala nahlásiť na polícii prenasledovanie a vyhrážanie sa bývalým partnerom:

„Na polícii absolútne oni, mne sa veľa krát stalo, že ma vysmiali. „No tak ukážte, kde sa vám vyhráza, to aj ja môžem povedať.“ Už sa smejem, lebo už osemkrát som to zažila, či koľko. Tých policajtov, už viem ako to chodí, už si to tak neberiem, ale zo začiatku to bolo pre mňa normálne zhrozenie, že ako toto takto môže fungovať.“

Podobne, keď bola polícia privolaná k odovzdávaniu detí medzi rodičmi, polícia zvyčajne situáciu neriešila, a to ani v prípadoch, keď bol postup jedného z rodičov v rozpore so súdnym rozhodnutím. Tieto situácie boli vnímané rozdielne. Ak sa ženy nevedeli stretnúť so svojim dieťaťom a polícia im odmietla pomôcť, cítili sa bezmocne. Naopak, ak išlo o odovzdávanie dieťaťa otcovi a deti to odmietali, vnímali nekonanie polície pozitívne.

V niektorých rozhovoroch zaznieval aj význam **lokálnych väzieb medzi policajtmami a násilnými (ex)partnermi**, ktorými si ženy niekedy vysvetľovali nekonanie polície. Išlo o najmä o prípady kamarátskych vzťahov medzi nimi alebo o situácie, keď násilník zastával významnejšie miesto v komunite. Tieto ženy potom vnímali „dvojaký meter“ pri správaní sa polície voči nim a voči ich (ex)partnerom, ako to opisuje napríklad Kamila:

„Na mňa bývalý podával tolko trestných oznámení, tam sme mali asi 15 podaní na mňa. Vždy mu to polícia vzala a to mi už len zavolali, že zasa na mňa niečo podal a že mám ísť vypovedať. Pričom keď ja som na neho, podľa mňa právom, chcela podať trestné oznámenie, tak mi ho polícia neprebrala. Proste mi povedali, že to budem ľutovať, ešte budem nejaké poplatky platiť, a to som len išla podať trestné oznámenie za neplatenie výživného na neho, alebo za to, že mi písal nepriamo, že mi chcel privodiť smrť. A polícia to brala, že tak to priložte k prípadu, ktorý už je tam napríklad.“

Ako je zrejmé, skúsenosti našich participantiek s políciou boli rôznorodé, od tých, v ktorých policajti a policajtky prejavili empatiu a správali sa profesionálne, po ich pravý opak. Skúsenosti žien s partnerským násilím boli zľahčované a ženy boli odrádzané od podania trestného oznámenia, čo bolo najvýraznejšie pri formách psychického a postseparačného násillia. Rozhovory tiež poukázali na systémové nedostatky ako časté riešenie partnerského násillia priestupkovým konaním alebo opakované výpovede na polícii, ktoré môžu ženám spôsobiť retraumatizáciu.

Orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

Všetky ženy, ktoré sa zúčastnili rozhovorov, mali skúsenosti s orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej aj ako „SPOSK“). Väčšina žien sa s touto inštitúciou stretla v postavení kolízneho opatrovníka maloletých detí v rámci konania o úprave výkonu rodičovských práv a povinností. Niekoľko žien sa obrátilo na SPOSK ešte počas násilného vzťahu, išlo najmä o prípady vážneho partnerského násillia spojeného s fyzickým násilím alebo aj násilím na deťoch. Skúsenosti týchto žien boli pozitívne, pracovníčky ich vedeli **nasmerovať na špecializované služby**, v niektorých prípadoch zabezpečili aj ubytovanie v bezpečných ženských domoch:

„Ono je to ozaj, že vedia pomôcť tie kurátorky, to nie je iba o tom, že vám chcú uškodiť, ako to niektoré vnímajú, že proste chcú mi deti zobrať alebo chcú ma niekam dať aby som teraz... Ono naozaj tie kurátorky vedia pomôcť, vysvetliť, teda aspoň ja som sa s tým stretla, že áno, pomohli, vysvetlili, vedela som, čo ma tu čaká, ako to tu bude, všetko mi pozisťovali, aký je tu režim, všetko som vedela dopredu.“ (Petra)

V jednom prípade participantka spomínala, že to bol práve orgán sociálnoprávnej ochrany detí, kto podal trestné oznámenie na násilníka:

„Ona sa ma raz spýtala, ona vedela, že som to chcela spraviť, napísať na úrad práce, lebo som nevedela, čo mám robiť, ona vedela, že na to nemám odvalu, tak to urobila ona. Ona povedala, že či mám to spraviť, ja som hej v tej rýchlosti iba tak odpovedala áno, ani som sa nad tým nezamýšľala. A potom to odoslala vlastne, ona to o dvanástej odoslala, o druhej boli u nás.“ (Paula)

Aj tie ženy, ktoré boli **vo veľmi zlej sociálnej situácii**, si spoluprácu so SPOSK pochvaľovali. Takto svoje interakcie hodnotí Zuzana, ktorej boli načas z dôvodu jej zdravotného stavu odobrané deti do ústavnej starostlivosti a neskôr, keď sa jej stav zlepšil, deti sa vrátili a v čase rozhovoru žili spolu v bezpečnom ženskom dome:

„Ja mám dobrý vzťah s kuratelou, lebo oni proste videli, že sa celý čas snažím. A keď som proste nejakú chybu, alebo niečo, tak sa snažili mi pomôcť a naštartovať to. Dokonca jedna pani kurátorka mi povedala, že keď to pokašlem, doslovne, tak že príde a nakope mi riť, hej? Je tam jedna taká kurátorka proste.“

Skúsenosti žien **v rozvodovom konaní a pri úprave styku s deťmi** sa však odlišovali. Aj v týchto situáciách sa v rozhovoroch objavilo niekoľko pozitívnych skúseností, kedy mali participantky pocit, že kolízne opatrovníčky rozumeli partnerskému násiliu, vypočuli dieťa, zohľadňovali jeho názor a počas celého procesu stáli na jeho strane. Takto opísala svoju skúsenosť napríklad Natália:

„Kuratela? Myslím si, že pani bola v obraze celkom. Ja som jej popísala niektoré situácie, dcéra jej popísala situácie. Myslím si, že jej bolo jasné, že... A de facto potom na tom zmierovacom konaní to z jej úst aj ako keby zaznelo, de facto ona povedala, lebo on sa nechcel rozviesť, že je zjavné, že ten vzťah je, teda že to manželstvo je formálne, že vôbec neplní funkciu a že vlastne to dieťa sa necíti dobre v tom, keď sme spolu, že jednoducho to nie je v poriadku a dieťa nemá vyrastať v takom prostredí, kde sú hádky, kde je stres a proste toto tu všetko, čo bolo. Čiže mala som pocit, že aj tá sociálna pracovníčka to pochopila.“

Oveľa viac však dominovali opačné skúsenosti, kedy ženy nemali pocit, že pracovníčky SPOSK rozumejú dynamike partnerského násillia a toho, aký vplyv má na ženy a deti. V rozhovoroch zaznievalo, ako boli ženy pracovníčkami presvedčané, aby si rozmysleli rozvod, ako to spomína napríklad Nina:

„Toto si pamätám, že som z toho ostala v šoku vlastne, ako keby mi rozprávajú, že mám s ním vlastne zostať, lenže ja som vlastne nechcela a nevedela som, jak im to mám vysvetliť, keď proste, keď on mi, keď ja som s ním proste nemohla zostať, lebo on mi nedal pokoj, kým nedostal to, čo chcel. A to bolo jedno v takej oblasti.“

V rozhovoroch sa objavili aj **spochybnenia skúseností žien s partnerským násillím** zo strany sociálnych kurátoriek a akceptovanie rôznych mýtov, ktoré sa s partnerským násillím spájajú, ako to opisuje Mira:

„Že tie ženy pozerali na mňa na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, ak som len naznačila niečo, z toho, čo sa mi dialo alebo čo robí, pozerali na mňa, že ako z vrchu, že si to určite vymýšľam, lebo toto nie je možné. Oni sa ani nesnažili zamyslieť sa nad tým, čo hovorím. A len preto, že som vyzerala tak, ako som vyzerala.“

Ženy tiež kritizovali, že základnou metódou na orgánoch sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sú **spoločné stretnutia oboch rodičov** a vôbec pri tom nie je braná do úvahy ich skúsenosť s partnerským násilím a ďalšia traumatizácia žien zo stretávania sa s násilníkom:

„Neustále na nás tlačili, dokonca nám dal aj nejaké CDR, že oni nás zaradili do nejakého projektu, aby nás naučili spolu komunikovať, proste. Ja som im nedokázala vysvetliť, že ja sa s ním nedokážem stretnúť a rozprávať, ja s ním komunikujem len mailami. Nijako inak. Aj to len pretože musím, hej. A oni silou-mocou stále, a musíte spolu komunikovať, musíte to spolu a chceli, aby sme sa stretli, tam na úrade, spolu, aby sme tam so sociálnym pracovníkom boli, proste mne to nedá sa a strašne ťažko sa im to vysvetľuje, proste, to takto nejde, nedá sa. A práve oni na tomto bazírujú, aby sa tí rodičia spolu stretli, porozprávali a dohodli sa.“ (Silvia)

Podobnú skúsenosť s tým, že inštitúcie nerozoznávajú a nerešpektujú skúsenosť s partnerským násilím mala aj Magda:

„Keďže ja nie som ochotná chodiť, ale načo tu ja budem chodiť, žeby on vám tu ukázal, aký je perfektný a na všetko argument? Ja to nechcem. To nie, že my sme sa rozišli, lebo sme sa nejako nepohodli alebo napríklad ja neviem, bola nejaká nevera, že sa nevie z toho spamätať, to nie že, to úplne iné veci sú. Držal ma pod krkom a teraz sa mu pozriem do očí?“

Tak ako pracovníčky SPOSK **nevedeli vyhodnotiť dopad partnerského násillia** na ženy, rovnako nemali informácie ani o tom, **ako môže pôsobiť na správanie sa detí**, napríklad, že sa snažia zo strachu vyhovieť otcovi a sú rozorvané z toho, že sa majú rozhodovať, či chcú byť v kontakte s rodičom, ako to opisuje Maja:

„Že oni navrhujú, úrad práce, aby bol zverený jemu, lebo chlapec to vyjadril. Lenže chlapec bol tak zmanipulovaný, že všetko povie, ako otec chce. Pričom keď napríklad teraz bola kuratela u mňa, tak chlapec povedal, že chce byť chlapec u mňa. Že on už tam ani nechce ísť. Keď je chlapec iba u mňa, povie, že k tatíkovi nechce ísť, ale ide, lebo povie, že tatík bude kričať, atď.“

Situáciu, v ktorej si kolízne opatrovníčky nevedeli vyhodnotiť správanie detí, uvádza aj Katarína, ktorá najskôr opisuje psychosomatické problémy, ktoré mali deti pred pobytom s otcom. Určitú dobu mal otec aj zákaz styku s deťmi kvôli fyzickému násilliu voči nim. V ďalších konaniach sa však už na to neprihliadalo a kolízna opatrovníčka nedokázala správne prečítať situáciu, v ktorej sa deti správali štandardne zo strachu z otca:

„Ja som hneď písala maily kolíznej, keď sa nejaká situácia udiala, hneď som vám písala maily, hneď sme tam nabehli, ja s deťmi, potom on, potom raz sme tam boli aj všetky štyri deti, tak kolízna na to – máte také zlaté deti, usmiate, toto, všetko v pohode... Ja tak na ňu pozerám, je to absolútna komédia, ony vôbec nevedia... Hovorím, že deti sú na tom zle, treba to riešiť, toto nie je dobre.“

Participantky v rozhovoroch mali veľmi často pocit, že kolízne opatrovníčky neberú ich skúsenosť s partnerským násillím vôbec do úvahy. Okrem spoločných stretnutí na úrade boli tiež tlačené do rôznych foriem párových stretnutí ako **psychologické poradenstvo alebo mediácia**. Tie podľa slov participantiek nijakým spôsobom nemenili situáciu a celý proces len predlžovali. Navyše, opätovne na ne pôsobili traumatizujúco:

„A vtedy tá kolízna hovorila, aby sme chodili spolu k psychologičke, už som rezignovaná tam vysvetľovať, že, že ja som s ním chodila na partnerské poradenstvo, ale on je proste násilník a nepočúva a klame, a že ja neviem, prečo by som s ním mala chodiť niekam akože pracovať na zlepšení komunikácie. Tak toto som pustila a proste normálne, že vedome som sa rozhodla, že teda idem robiť tieto kroky, tak dvakrát som bola u tej psychologičky sama, nič som sa tam nedozvedela, na nič mi to nebolo a nevedela mi byť nijako nápomocná. A teda raz sme sa tam stretli aj spolu a to, to bolo proste absurdné, že ona vôbec ako keby, ona proste tam mala taký nápad, že poďme,

že, že nás posadí za jeden výkres a že si spolu budeme kresliť, že pre mňa akože, ja mám pri ňom taký adrenalín, že moje telo je v takom strese, že tlačiť sa s ním niekde za výkresom, tak to je mimo úplne mojich kapacít.“ (Soňa)

V rozhovoroch sa tiež spomínali neempatické a neprofesionálne reakcie pracovníčok SPOSK ako napríklad, že na ženy kričali, znevažovali ich skúsenosti alebo neadekvátne reagovali na ich emocionálne reakcie. Participantky tiež poukazovali na **nedostatočné znalosti** kolíznych opatrovníčok, a to nielen v oblasti partnerského násillia a jeho dopadov, ale aj iných oblastiach súvisiacich s ich prácou. Takúto skúsenosť uviedla Soňa:

„Tak vtedy ona sa akože vrátila do svojho streda a začala sa so mnou baviť slušne, ale to je tak, že, proste je to tak neprofesionálne, že to fakt závisí od nejakých ich osobných, ako keby, ktorou nohou vstanú z postele, podľa toho oni reagujú. A akože najväčší absurd bol, keď mi hovorila, že v tom posudku bolo, nejaké slovo, ktoré vôbec nepoznala, a ja že aké, a ona že, počkajte, že ja ho nájdem, a to bolo že vzťahová osoba a vzťahová väzba.“

Participantky na výskume boli často v kontakte s kolíznymi opatrovníčkami aj kvôli opakujúcim sa podnetom zo strany otca o nedostatočnej starostlivosti matky alebo v rámci konaní o zmenu úpravy rodičovských práv a povinností. Aj v týchto prípadoch mali participantky pocit, že bol na nich vytváraný nátlak, aby **súhlasili s úpravou navrhovanou otcom**, prípadne konali tak, aby nedávali otcovi podnety na ďalšie podania, hoci častokrát tým mali vyhovieť nezmyselným požiadavkám ako napríklad žiadosti o návštevu lekára aj pri bežných detských chorobách, predstavám o adekvátnom obliekaní detí alebo situácii, ktorú opisuje Silvia:

„Ďalšie, boli u nás minule na kontrole o pol ôsmej mi klopli na dvere, prišli skontrolovať, pretože [dcéra] sa vyjadrila, že jej vypadávajú vlásky. Povedala to teda otcovi a ono, ja keď ju ráno rozčesávam, tak mi vypadnú nejaké vlasy, hej. Nejakých 10 vlások vypadne, ale to je normálne. No tak ona to povedala otcovi, tým pádom mi prišli zo sociálky večer o pol ôsmej na kontrolu skontrolovať, že či [dcére] vypadávajú vlasy. Tak som jej tam prehrabla vo vlasoch, vypadli jej tri, tri vlasy som mala v ruke, tak som im ukázala, že teda ako jej vypadávajú vlasy. Povedali mi, že v každom prípade by bolo vhodné, aby teda bol aj otec spokojný, zmeniť šampón, nejaký kúpiť proti vypadávaniu vlasov, čiže som zase riešila vypadávanie vlasov.“

Naopak, v niektorých prípadoch, keď ženy podávali podnety na otca, tieto pracovníčky SPOSK neriešili alebo riešili len formálne. Takúto skúsenosť opisuje Maja:

„Nič neriešili. Kolízna mi povedala, že to je ťažko dokázať. Ja som povedala, oni ho kontaktovali a povedali mu, že s tým že býva ďalej, že má prísť on na úrad práce na pohovor, porozprávať sa. On povedal, že nepríde, že to sú pre neho veľké výdavky finančné. Pritom on chodí pracovať do [mesta]. On povedal, že nepríde, lebo nechcel. Viete, lebo keď príde do miestnosti, tam bude naša kolízna, on ani raz neprišiel. Ohľadom toho, čo som ja chcela riešiť. Keď som volala kolíznej, že ako ste to riešili, no on neprišiel, ja som mu to napísala a on všetko poprel a viete, to je ťažko dokázať. Neriešila nič. Ale ku mne chodili ako na klavír.“

Nerovnomerná pozornosť orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je do istej miery daná aj tým, že otcovia častejšie podávajú rôzne podnety a dožadujú sa šetrení ako súčasť postseparačného procesného prenasledovania. Ako uvádzajú aj vyššie uvedené prípady, pracovníčky SPOSK sa podnetom venujú a ženy sú často **predvolávané na úrad alebo sú u nich opakovane realizované šetrenia podmienok**, v akých detí žijú, a to aj napriek tomu, že sa od posledného šetrenia situácia nezmenila. Niektoré ženy vnímajú túto opakovanú pozornosť úradov negatívne, iné ju chápu ako súčasť povinnosti orgánov. Vnímanie je do veľkej miery závislé aj od prístupu jednotlivých pracovníčok ako to opisuje Simona:

„...že musím prísť, že oni vedia, že je to veľa, že furt chodím, ale musím prísť, lebo to potrebujú spísať do správy. A my sme sa už celkom tak aj skamarátili, ja som sa cítila uvoľnená pri nich, porozprávala som im čo je nové, oni prišli k nám, tu si dali čajík, porozprávali sa s deťmi, oni videli, že deti majú perfektné prostredie na život, majú veľkú záhradu, bazén, trampolínu, majú sa kde bicyklovať, zvieratá, ovocie, zelenina, jednoducho fakt, nič im nechýba, čo sa týka domácnosti, ale aj toho zázemia rodinného, že je všetko na poriadku. Tak tam mu vždy iba stručne odpísali, že nenašli žiadne pochybenia, čo sa týka mojej výchovy. Nejakto nerozvádzať, lebo vedeli, že on sa dosť často chytí nejakého slovíčka a znovu by niečo napísal, tak jednoducho stáli vždy akoby na tej mojej strane.“

Naopak, Nikola považovala tieto opakované šetrenia za zaťažujúce, keďže úrady mali situáciu už dávno zdokumentovanú a zhodnotenú. Svoje vnímanie opisuje takto:

„Ja som nemala problém so sociálnou kuratelou doteraz, kým on nenapísal sťažnosť, čiže to dali na riaditeľku sociálnej kurately a tá, a to som vám vlastne chcela povedať, lebo mi ušla niť, tak tá ma, prosím pekne, kontaktovala opäť mailom, kde má takýto štós papierov, kde ja som bola iniciatívna a šla som tam a hovorila som, čo mám za problémy atď., atď. Oni to tam všetko majú. A táto pani, jednak bola u mňa už asi dvakrát na šetrení na podnet otca a ja už som si povedala, pani [meno], prosím vás, veď plytváte verejnými zdrojmi, vy viete, aké sú u mňa podmienky, vy viete. Preverili ste podmienky otca? My nemáme kde. Auto, dvaja ľudia. A my musíme prejsť každý podnet. Aj ten blbý? O ktorom vy viete, že je nezmyselný?“

V rozhovoroch sa objavili aj informácie o tom, že si inštitúcie uvedomujú, že v takýchto prípadoch ide o zbytočné obťažovanie, avšak namiesto toho, aby to riešili s tým, kto to spôsobil, niekedy presúvali zodpovednosť za riešenie situácie na ženy. Takýto prípad opisuje Kamila, keď ona sama odmietala komunikovať s násilným expartnerom, ktorý bol vo väzení, pretože sa jej v telefonátoch vyhrážal. Ten následne kontaktoval sociálnu kuratelu:

„A po necelých 2 mesiacoch nám zase zmenili opatrovníčku a zase máme inú kolíznu, a tá mi minulý týždeň telefonovala, že jej telefonuje každý deň z väzenia. A že toto nechce aby robil, takže aby som sa mu ja ozvala, s tým, že ja som mu podávala informácie o deťoch mailom, telefón na mňa nemá, lebo ma vlastne zastrásoval keď mal na mňa telefónny kontakt. Takže telefón na mňa nemá, ten som mu nechcela dať. On vraj nemá internet, tak som mu mala poskytnúť informácie s tým, že som mu mala napísať... Takže už tak logicky mi to nedáva zmysel, prečo kolízna chce odo mňa niečo, čím by som išla proti sebe. Je to nezmysel, aby on sa jej už neozýval, tak mám ja jeho dobrovoľne kontaktovať po tom všetkom a dávať mu nejaké informácie.“

Úrady nie sú na takéto situácie pripravené a nevedia, ako reagovať a tak niekedy, ako bolo uvedené v citáte vyššie, prenášajú zodpovednosť za riešenie na ženy, alebo ich podrobujú opakovaným kontrolám.

Matky mali často pocit, že v konaniach pred inštitúciami ťahajú za kratší koniec a ich práva sú menej rešpektované ako práva otca. To ešte umocňovalo časté **odvolávanie sa na práva otca** kolíznymi opatrovníčkami v rozhovoroch. Napríklad, Nikola uvádza, ako ju pracovníčky tlačili do toho, aby dieťaťu umožnila stretávať sa s otcom, a to aj napriek tomu, že psychologický znalecký posudok to neodporúčal:

„Dieťa ho nepozná, lebo rok aj dva mesiace mal, ja som mu vôbec, táto téma je u nás tabu a budem to musieť riešiť vlastne, že ako to dieťa, má päť rokov, a mne povedala na kuratele, ale vy mu musíte povedať. A ja som si hovorila, áno, ja mu budem musieť povedať a budem ho musieť konfrontovať s pravdou, ale ja ako matka si nemyslím, že je vhodné päťročnému dieťaťu hovoriť, tvoj otec je psychicky chorý, nemá ťa rád, má ťa len ako prostriedok na manipuláciu mňa. Takže ja stále čakám na nejakú chvíľu a potom, lebo dieťaťu päťročnému nemôžete povedať, že tvoj otec je idiot. Ako sa s tým bude vyrovnávať? Vôbec mu nemôžete povedať, že jeho otec je zlý, lebo sa to s

ním bude vliecť. Ak bude mať nejakú rozlišovaciu schopnosť. Ako je možné, že mňa úrady tlačia do toho, aby som ja povedala, že, a však a čo sa stane, keď on mu neublíži, keď sa s ním stretne. A ja na nich pozerám jak...“

V rozhovoroch sa objavilo aj niekoľko prípadov, kedy bol vytváraný nátlak na to, aby sa deti stretávali s otcom aj napriek tomu, že z toho mali dokázané psychické problémy a otec bol násilný aj voči nim. Takto to popisuje Paula:

„Ako ja som si na to vlastne spomenula a ja som nečakala, že sa potom rozbehne, potom úplne také niečo iné ako som chcela, ale iba s tým, že ma to potom trápilo, že som sa potom cítila, že ja akože nejaká že tvrdohlavá alebo čo. Ona mi ešte potom povedala, že prečo som taká a to treba tie deti, aby sa s tým otcom stretávali. Hovorím, ja to viem, ale keď to dieťa jedno odmieta, tak hovorím a čo ho tam dám nasilu? Ale otec má také isté práva ako vy. Hovorím ja to viem, ale proste treba tam, vyšla tam z polície, bože ako sa volá tá ...súdna znalkyňa...mi povedala tak predbežne, že u tej dcéry vyšla tá posttrauma aj, že lebo javí znaky týraného dieťaťa... A ona sa mňa opýta, tá kolízna, prečo bolo podané trestné? Ja kukám na ňu, však to úrad práce podal!“

Potvrzuje to aj Simona, ktorá zažila extrémne formy partnerského násillia a otec týral aj dieťa a bol za to aj odsúdený. Napriek tomu nemá istotu, že dožadovanie sa výkonu otcovských práv neohrozí deti, a Simona to vnímala veľmi negatívne:

„Aj keď ten otec má právo, je stále otec, má právo, čo sa týka detí, informácií, aj sa s nimi stretávať, ale tu treba podľa mňa prihliadať iba na ten záujem detí. Tam by nemalo, tam by sa vôbec nemalo podľa mňa pozeráť, ale je to otec a má právo a on sa stále ohrádza, ja som otec a mám právo tie deti vidieť, mám právo ich počuť, s nimi volať. No nemá právo, pretože im ubližoval väčšinu ich života.“

Matky sa cítili byť tlačené do situácií, v ktorých konali nielen proti svojej vlastnej snahe chrániť sa pred postseparačným násillím, ale aj proti ochrane svojich detí. Matky tak musia pripraviť deti na styk aj proti ich vôli, čo Katarína opisovala takto:

„Potom namiesto tých štyroch tam máte len dve, ktoré mu musíte dať, aj keď revú, kričia... a potom to urobili tak, že kolízna prišla na odovzdávku. No to bola taká blbosť, tak samozrejme, že dieťa bude kľudné, pred cudzím človekom predsa nebude robiť scény. Ja som musela byť už 20 minút predtým vonku, aby to najmladšie dieťa nekričalo, nejačalo, nedržalo sa nábytku, že mamka, ja nikam nejdem. Aby v relatívnom klúde odišlo, aby ešte z toho nemalo traumy.“

Často sa potom stáva, že po návrate od otca sú opäť matky tie, ktoré sa musia starať o upokojenie dieťaťa a riešenie jeho emocionálnych potrieb. Situácia je ešte zložitejšia v prípade, ak bola súdom určená **striedavá starostlivosť rodičov** a takéto situácie sa opakujú pravidelne po niekoľkých dňoch, ako to opisuje Soňa:

„Ten posledný rok vlastne je dcéra v striedavej starostlivosti, to v praxi znamená, že týždeň so mnou, týždeň s ním a tie moje týždne sú ako keby prišla do kúpeľov, do zotavovne, hej, lebo veľakrát príde totálne chorá, rozrušená, proste, natlakovaná ako kuchta, že z nej ide hnev, že je na mňa agresívna a tak a plač a všetko a obvinenia, že prečo a tak, čiže u mňa, u mňa je táto časť, no a s tatíkom sú všelijaké koncerty a výlety do zahraničia a domáce zvieratá, nové hračky a tak, a vlastne starostlivosť ako taká, taká základná je nepomerná.“

Podobnú skúsenosť má aj Katarína, ktorá rovnako potvrdzuje, že pobyt u otca v rámci striedavej starostlivosti je skôr o zábavných aktivitách, ale iné veci ohľadom starostlivosti a výchovy, ako napríklad príprava do školy, sú zanedbávané, čo sa odráža aj na vnímaní detí času stráveného u otca a u matky:

„Ďalej to fungovalo na nenariadenej striedavej starostlivosti, potom sa to zmenilo od štvrtka do nedele, lenže on s deťmi chodil na rôzne akcie, čiže deti, to tretie dieťa nezostalo v škole,

nedorobené úlohy, tretie dieťa malo ešte dyslexiu, dysgrafiю a dysortografiю, absolútne kašlal na to dieťa, čiže ten rok, čo bola tá striedavka, tak on sa na ne vykašlal celý týždeň, čiže u mňa muselo to dieťa zabráť na 200 %.

Participantky na výskume teda len zriedkavo cítili podporu zo strany pracovníčok a pracovníkov orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Skôr sa stretávali so spochybňovaním svojich skúseností s násilím, tým, že tieto skúsenosti neboli v rámci postupov a rozhodovania úradov brané do úvahy a v niektorých prípadoch, podľa informácií v rozhovoroch, orgány neprihliadali ani na skúsenosti detí. Objavili sa informácie o opätovnej traumatizácii, či už žien alebo detí. Takéto negatívne skúsenosti viedli u žien k pocitu, že úrady nestoja na ich strane, a v niektorých prípadoch stráňia násilníkom. A to dokonca aj vtedy, keď samotné pracovníčky úradov boli pod neustálym kontaktom a nátlakom násilníka.

V rozhovoroch boli uvádzané aj ďalšie systémové nedostatky v práci orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ako častá **fluktuácia na pracovných pozíciách** – niektoré ženy uvádzali, že mali počas celého procesu štyri až päť kolíznych opatrovníčok. Problémom tiež bolo, že na súdoch sa v niektorých prípadoch neobjavovali tie kolízne opatrovníčky, ktoré mali prípad na starosti, ale ich náhradníčky, ktoré často nemali do komplikovaných prípadov vľad. Ženy uvádzali **nejednotnosť postupov** orgánov SPOSK, keď napríklad v jednom okrese postupovali odlišne ako v inom, a hoci sa prípad týkal rodičov z rôznych okresov, navzájom nespolupracovali a nevymieňali si informácie. Ženy však dostávali rozporuplné informácie aj na jednom pracovisku, ako ilustruje Nina:

„Ja som bola napríklad prekvapená, keď prišla tá, tá moja sociálna pracovníčka aj s kolegyňou do bytu a moja sociálna pracovníčka proste mala problém, že by [dcéra] zostala so mnou, že nechce ju vytrhávať z toho prostredia a ja som to akože chápala, ale tá druhá napríklad nemala problém. Žeby prestúpila na inú školu, žeby proste, že by odišla do druhého mesta, že keby sme sa s ňou dajak s [dcérou] proste porozprávali, že možno by to šlo. A tá moja proste stále trvala na tom, že aby vlastne zostala doma. Tam mňa vlastne ten prístup, prístup prekvapil, že jak je možné, že jedna s takými vecami nemá problém a druhá má vlastne s tým veľký problém.“

V takýchto situáciách sa ženy cítili neisté, keďže nevedeli, ako majú postupovať a ako budú pracovníčky ich konanie vyhodnocovať. Participantky tiež poukazovali na to, že v niektorých prípadoch sa rola kolíznej opatrovníčky redukovala na **formalizovanú kontrolu**, bez snahy hlbšie pochopiť prípad a zorientovať sa v situácii rodiny, či pochopiť skúsenosti s partnerským násilím:

„Neboli, neboli veľmi nápomocní, boli skôr takí, takí, namiesto toho, aby niečo riešili tak prišli domov skontrolovať, čo mám v chladničke, či ja som v poriadku, lebo žena, ktorá je podrobovaná takémuto násiliu, tak nevyzerá veľmi dobre a ja som naozaj v tom čase nevyzerala veľmi dobre.“
(Mira)

Tieto formalizované kontroly navyše na ženy pôsobili stresujúco, keďže sa z ich strany snažili s úradmi spolupracovať, aby nedošlo k odobraniu detí alebo zmene určenia starostlivosti. Takto to popisuje Katarína:

„Keď si tak spätne spomeniem, že čo všetko som za ten deň, a pritom musíte fungovať, musíte mať nakúpené, popratané, navarené, lebo kedykoľvek mohla prísť prepadovka, oni si myslia, že ja som doma stále, a písali mi, že boli sme tu, neboli ste doma a ja im volám, veď ja som v práci, ale keby prišli o dve hodiny neskôr, tak už sme doma, hej... kolízna ma raz kritizovala, že vy nemáte doma mlieko, hovorím, že teraz som robila 5-litrový hrniec zemiakov nakyslo, tam je všetko mlieko, lebo jedno dieťa nemohlo smotanu, čiže namiesto smotany tam išlo mlieko, čiže to boli také stresy.“

Mnohé ženy tak mali pocit, že im kolízne opatrovníčky v ich situácii nijako nepomohli, naopak, cítili sa pod kontrolou a drobnohľadom inštitúcií, navyše v situácii, keď sa obávali, že im bude obmedzený kontakt s deťmi. Spochybňovanie a minimalizácia skúsenosti žien s partnerským násilím v kombinácii s prístupom

inštitúcií a ich (hoci nevedomým) podieľaním sa na postseparačnom násilí teda vyvolávali u mnohých žien skôr nedôveru a obavy a ženy strácali pocit nestrannosti týchto úradov.

Súdne konania o rozvodoch a úprave rodičovských práv a povinností

Všetky účastníčky rozhovorov mali skúsenosti s civilnými súdnymi konaniami, či už vo veci rozvodu, úpravy rodičovských práv a povinností k maloletým deťom a určenia vyživovacej povinnosti alebo vysporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov. V čase rozhovorov boli účastníčky v rôznych fázach súdnych konaní. V mnohých prípadoch prebiehali konania opakovane, keďže matky alebo otcovia podávali žiadosti o zmenu úpravy výživného alebo rodičovských práv a povinností. V rozhovoroch opisovali, ako sa v čase **menili úpravy styku** ako to ilustračne opisuje Maja:

„Ani mi ho potom nedal. My sme sa potom súdili. On mi hneď počas toho týždňa, to bol [dátumy], v piatok, a potom on si dal neodkladné opatrenie o zverení dieťaťa do svojej starostlivosti. Nič neplatilo z toho, čo sme sa dohodli. Tým, že to bolo všetko ústne, on úplne všetko zahodil. A to bolo za týždeň... do teraz neviem, vtedy som nechápala, ani teraz nechápem. Ale to je jedno. Dal si neodkladné opatrenie o zverenie dieťaťa do svojej starostlivosti, ešte mi tam popísal nejaké nezmysly, s tým, že ja som ho nenechala, som sa nestarala, ja som sa normálne starala, tam nič také nebolo, samé nezmysly, aj mu to všetko zamietli samozrejme. Ja som ostala v šoku, pol roka sme sa súdili, kým dali tú striedavku, on sa odvolal, takže rok a pol bol v podstate v jeho starostlivosti. Lebo mi ho nechcel dať, lebo sa odvolal, rok a pol bol ...neviem koľko mesiacov už trvalo kým sme prešli do... ako mala som ho, dosiahla som si svoje, ale bol v jeho starostlivosti. Ale bol úplne zmanipulovaný, on mi ukázal mami, keď som si ho zobrala k sebe, mami čo si nás bila?, ukazoval mi, taký bol zmanipulovaný, taký bol zmagorený. Kuratela, keď bolo pojednávanie na súde, tak oni navrhovali, aby dieťa bolo mne zverené. Ja som mu ho nechcela brať, ako on mal také svoje blbosti, bol taký, že všetko musí byť po jeho, je taký dominantný proste. Ale myslím si, pochybujem, že čo má rád, ale tým že si k sebe zobral tú matku ešte, takže vedela som, že asi sa aj postarajú, starajú sa, ale nestarali sa až tak. Nie, nestarali sa, lenže čo nedokáže. Koľko krát prišiel, chlapec mal dokúsané nechty, on bol taký...“

Z uvedeného opisu je zrejme nielen to, že sa podmienky kontaktu s dieťaťom často menili, ale aj to, ako zle to znášalo dieťa. Maja neskôr uvádza, že počas tohto obdobia bol syn v zlom psychickom stave, mal neurotické príznaky, pociťoval výčitky voči matke a strach voči otcovi, čo neskôr uznala aj SPOSK. Časté zmeny sa nepodpisali len na mentálnom zdraví dieťaťa, ale aj matky, ktorá o týchto skúsenostiach rozprávala s plačom. Majin príbeh ilustračne ukazuje, čo zaznievalo v mnohých rozhovoroch, že **matky, rovnako ako deti, psychicky zle znášali** neistotu plynúcu z častých zmien úpravy toho, kto je rezidenčným rodičov, a styku s druhým z rodičovského páru, ako aj rôzne formy postseparačného násillia, ktoré sa počas nich diali, či už išlo o znevažujúcu komunikáciu medzi rodičmi, znižovanie rodičovských kompetencií matky otcom alebo manipulácia dieťaťa. Maja to zhrnula takto:

„Proste nič mu nevychádza, všetko ide proti nemu, tlačí na chlapca, neskutočne na neho tlačí a chlapec vidí tie rozdiely. Dokonca mi chlapec hovorí, mamka ja si ťa nezaslúžim. Lebo on už, chlapec povie, všetko proti mne je zle. Ale on rozumie, že to je, toto čo hovorí, že je nezmysel. A normálne chlapec je taký, že mamka ja si Ťa nezaslúžim, má výčitky. Ja neviem, čo mám robiť proste. Aj teraz sme mali súd, sudkyňa odročila, že však si počkáme. Ja neviem, koľko má to dieťa čakať.“

Dlhotrvalé súdne spory boli motívom, ktorý sa vinul naprieč rozhovormi. Relatívna spokojnosť s dĺžkou konaní zaznela u tých žien, ktoré boli vystavené ťažkému týraniu spojenému s fyzickým násillím alebo u tých, ktorým sa podarilo uzavrieť s bývalým partnerom funkčnú rodičovskú dohodu, čo však bolo v minime prípadov. Neúmerne dlh trvanie súdnych procesov však nebolo spôsobené len následnými

podaniami o zmenu úpravy zo strany jedného z rodičov ako vo vyššie uvedenom prípade. Participantky rozprávali aj o prietahoch v konaní, napríklad že len vytýčenie termínu pojednávania trvalo niekoľko mesiacov, čo je v prípadoch partnerského násillia nesmierne dlhá doba, keďže súdne pojednávania a právna neistota okolo úpravy rodičovských práv a povinností umožňuje konanie postseparačného násillia. Takto to zhrnula Romana:

„Ono to trvá viac než 9 mesiacov. A hovorím, pomaly to bude rok tomu, kým dostanete termín na súd. To je akože dosť problém, to je dosť k tomu, čo sa deje doma a je to neskutočne dlhá doba.“

Iné účastníčky výskumu hovorili o tom, že predlžovanie doby na vytýčenie termínu bolo spôsobené aj tým, že súdom dlho trvalo určenie miestnej príslušnosti. Takúto skúsenosť opisuje Karolína:

„Tam, povedali, že to mám dať na dvojku, tak som to dala. Naše súdy úžasné, koľkokrát to prehadzovali z dvojky na jednotku, z jednotky na dvojku, takto stále, osem mesiacov to trvalo, čo si to stále prehadzovali z jedného súdu na druhý, som mala štyri papiere či koľko, že presunuli to z toho súdu na ten súd a zase naspäť, už som sa nahnevala, už som išla osobne, že ako dokedy chcu čakať, že oni majú tiež nejaké lehoty a nie to len prehadzovať zo súdu na súd. Nech sa rozhodnú, kde to patrí, mne je to jedno, kde to bude, len nech to začnú riešiť a vlastne potom, čo som tam bola osobne sa tam sťažovať, tak nám dali termín, takže ono podľa mňa, keď tam nejdem, tak ešte ďalšieho polroka čakám, čo si to prehadzujú.“

V iných prípadoch bolo súdne konanie pred civilným súdom prerušené do ukončenia trestného konania, ako o tom hovorí Silvia:

„No a tie súdy, dva roky sa súdime a stále nič. Mám ju neodkladným opatrením zverenú, ale on sa stále odvoláva, potom taký posudok psychologický, hento chce, tamto chce, až sa to odročuje, teraz vlastne sme mali naposledy, tuším, že minulý rok v [mesiaci] posledné pojednávania a nemáme vytýčené ďalšie, takže oni vlastne čakajú aj na tomto súde ohľadom zverenia, ako dopadne ten súd, ten druhý ohľadom toho týrania. Lenže tam tým, že nám zmenili sudcu, a on nedal súhlas na to, aby sa v tom pokračovalo, tak sa to začne všetko odznovu. Tie vypočúvania a všetko nanovo. Takže tiež mi to nepridá, keď to budem musieť zase opakovať a všetko to absolvovať odznovu. No tak budem musieť, keďže inak to nejde.“

V rozhovoroch často zaznievalo, že už samotný rozvod manželov bol problémový a súdy im odporúčali psychologické poradenstvo, čo samotný proces ešte predlžovalo. Ďalším problémom dlhého trvania bolo odvolávanie sa na súdy vyššej inštancie a fakt, že ich rozhodnutia súdy nižšej inštancie neakceptovali. Dlhotrvalúce súdne konania mali **negatívny dopad nielen na samotné ženy, ale aj na deti**, ako udáva Katarína, v prípade ktorej trvalo rozhodovanie o úprave rodičovských práv a povinností voči deťom 6 a pol roka:

„Potom vlastne začalo to posledné kolo tých súdov, ktoré trvalo dva roky. Dva roky! Kým všetci pochopili, že proste tam tie deti nechcu ísť, že ich tam násillím ťahá a že tam nechcu ísť, necítia sa tam dobre, sú tyranizované, to najmladšie dieťa ten týždeň, čo tam bolo, ešte keď to tretie dieťa išlo to najmladšie utešiť, tak najprv bolo napísané – že nechaj to dieťa malé, ty choď do postele a nechaj ho revať. To boli strašné veci! A ešte aj na tom poslednom súde hovoril, že nie, on na tom trvá. A my sme mali fakt veľa kolíznych, netuším koľko, ale veľa, tá prvá bola najhoršia, stále tam robí, to je katastrofa, a bola tam nejaká iná a tá mu povedala, pozrite sa, niečo v tom zmysle, že nechajte ich, nech samy prídu. No proste presne to isté, čo ja som im tam tvrdila celé tie roky. A ako keby zázrakom súhlasil bez odvolania a odklepo sa to.“

Dlhotrvalúce súdne konania však majú negatívne dopady nielen na psychiku žien a detí, ale aj na ich **ekonomickú situáciu**. Viaceré ženy rozprávali o tom, ako dlho trvalo vytýčenie pojednávania pri úprave

výživného, čo môže byť pre ženy, ktoré sú po odchode od násilníka v horšej finančnej situácii zničujúce, ako o tom hovorí napríklad Miriam:

„Mali by sa zmeniť určite tie lehoty. Pretože niekto, keď naozaj podá o zvýšenie výživného, tak to nerobí len z neviem akej prkotiny a z nudy. Určite to nerobím z nudy, určite to robím z toho, že chcem deťom dopriať, lebo sú to aj jeho deti. A tým pádom, že súdy, neviem kde to, ja nemám naozaj čas každý deň vyvolávať, alebo chodiť do [mesta], kde je ten spis, alebo čo. Ja neviem čo, jednoducho ja som s tým počítala, že keď podám o zvýšenie výživného, tak že to sa bude bohvie kedy pojednávať, lebo mám s tým zlé skúsenosti. Naozaj tá čakacia doba je strašne veľká a toto by sa podľa mňa malo zmeniť. Lebo to nie som podľa mňa iba ja, je podľa mňa X milión žien, ktoré tak dlho čakajú. A môžu byť ženy ešte v horšej situácii. Pre tú ženu to musí byť podľa mňa katastrofálne.“

Na zhoršenú ekonomickú situáciu žien s deťmi má vplyv aj dlhá doba do vysporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov, keďže im to po značný čas neumožňuje prístup k zdrojom, prostredníctvom ktorých by mohli zlepšiť ekonomickú situáciu rodiny:

„No a potom BSM-ko trvalo od [rok] ďalšie dva roky. A jemu to bolo jedno. Viete, on už mal dom kúpený s novou ženou, on zarábala ťažké prachy ako živnostník načierno, ja som mala minimálku, trikrát sme sa sťahovali, v podnájdoch sme bývali.“ (Katarína)

Okrem dĺžky súdnych konaní ženy kritizovali aj ich priebeh. Už v časti o orgánoch sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sme spomínali, že ženy boli napriek svojim skúsenostiam s partnerským násilím tlačené do rôznych foriem **spoločných stretnutí s násilníkom**. Táto prax sa objavovala aj na súdoch, kde ženy absolvovali spoločné informatívne stretnutia rodičov ohľadom uzavretia rodičovskej dohody, boli súdmi odkazované na párové psychologické poradenstvo alebo na mediáciu. Spoločné sedenia sú aj súčasťou tvorby súdnoznaleckých psychologických posudkov, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou rozhodovania o úprave rodičovských práv a povinností. Ženy aj deti sú súdnoznaleckému posudzovaniu podrobované aj opakovane, pri každom podnete na zmenu zverenia maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti alebo úpravy styku s nerezidenčným rodičom. Mnohé z nich vnímajú nutnosť opakovane vypovedať o skúsenosti s násilím ako **retraumatizujúcu**, ktorá im komplikuje zotavovanie sa z následkov násillia:

„Potom som ešte musela ísť na súd vypovedať a rozprávať o tom istom a dookola, proste potom som mala psychologické vyšetrenie dvakrát, raz som mala psychiatrické vyšetrenie, to bolo ohľadom toho týrania a potom som mala ešte psychologické a psychiatrické ohľadom zverenia malej. Čiže ja som toľko vyšetrení a toľkokrát som to musela dookola rozprávať, že to je hrozné, viete. A to fakt zase, človek je už v pohode, ako-tak funguje, pretože má robotu, má rodinu, snaží sa, nieže zabudnúť, ale proste fungovať normálne a týmto, že to mám stále rozprávať dookola, tak sa mi to stále vráti. Nielen tie myšlienky, ale pocity, emócie, nerobí mi to dobre, no proste nikomu to nerobí dobre, hej, keď máte presne dopodrobna rozprávať, čo ste zažili.“ (Silvia)

Skúsenosti so **súdnoznaleckým posudzovaním** boli rôznorodé. Niektoré ženy opisovali pozitívne skúsenosti, kedy znalkyne alebo znalci vnímali psychické následky partnerského násillia u žien alebo u detí. Iné uvádzali opačné skúsenosti, pri ktorých znalkyne alebo znalci nemali dostatočné porozumenie partnerskému násilliu ako napríklad Soňa:

„Bolo to úplne scestné. Pre mňa to bolo že mega stres a ona mi vlastne povedala, že, že no keď som sa tak rozhodla, ho volať násilník, že ona nechápe prečo, ona to tak nevidí, ani v testoch nič nevyšlo a potom chcela aby sme sa tam, proste. Z tých troch stretnutí hádam na dvoch ma proste nútila, presvedčala, že aby sme si k nej sadli, že ona to tam hneď, akože sa o tom porozprávame spolu a ja som jej, ja som jej povedala, že ja, že ja dobre viem, že je to partnerské násillie

kontraindikácia k mediácii a že v žiadnom prípade. Čiže si myslím, že ona bola ešte aj napálená, že som jej vlastne dala najavo, že viem o tej téme viac, ako ona.“

Kamila zase opisuje, ako ju súdna znalkyňa obviňovala z toho, že spôsobilá, že jej bývalý partner, ktorý bol v danom čase vo väzbe kvôli nebezpečnému prenasledovaniu Kamily, skončí vo väzení:

„No ale moja posledná skúsenosť bola, keďže aj kvôli tým súdom sme mali posledný posudok robený u pani psychologičky, mám za sebou 7 hodinové vyšetrenie, počas ktorých som robila rôzne testy a potom som mala rozhovor s ňou na dva krát a tam mi v podstate... neviem, či toto je jej spôsobom, ako ona vyšetruje, ale vyčítala mi, prečo som spôsobilá to, čo som mu spôsobilá, že on je vlastne chudák, ktorý skončil kvôli mne niekde vo väzení a že za to všetko môžem ja a prečo som to takto urobila, prečo som s ním neostala žiť a podobne. Takže takéto vyšetrenie ma fakt dostalo, ďalšie vyšetrenie mám pred sebou budúci týždeň a normálne mám obavy ako sa bude tam psychológ správať, lebo je to dosť nepríjemné.“

Napriek tomu, že súdnoznalecké psychologické posudky sú považované za neodmysliteľnú súčasť konania, súdy nie vždy akceptovali ich výsledky. Takýto prípad uvádza Maja:

„Tam znalecký bol jednoznačne na mojej strane. Rozhodne dokonca, keď on neprestane, tak bude mať výrazne obmedzený a dokonca na súde povedal aj ten jeho právnik, na otca. Ja som už svojho klienta poučil, aby zmenil svoje správanie. Dokonca priznali, že to v znaleckom je pravda. Tak povedal, že on ho poučil, aby to nerobil a sudkyňa? Ona chce rozširovať styk. Ja nerozumiem, ja nechápem, čo sa to deje.“

Podobne, nie vždy súdy akceptovali aj tvrdenia znalcov alebo znalkyň, pokiaľ išlo o posudky dieťaťa:

„Proste to bolo hrozné, ešte sme ho [znalecký posudok] museli zaplatiť na polovicu, ani ten nerešpektovali, nerešpektovali vôbec psychologické správy, každé jedno dieťa bolo u psychológa. Absolútne, sudkyňa aj sudca pozerali len na kolízne, čo povedala kolízna, to urobili.... Čiže nikto neveril, mali tam odborné, fakt naozaj posudky mali, psychologické správy, všetko. Ved' nevymýšľajú si to tie deti. A nikto neveril. Neverili jedinému slovu.“ (Katarína)

Mnohé ženy v rozhovoroch uvádzali, že počas súdnych konaní **neboli vôbec brané do úvahy ich skúsenosti s partnerským násilím** a že inštitúcie ho nebrali ako súčasť rozhodovania o úprave rodičovských práv a povinností. Počas konaní im bolo zdôrazňované, že tieto konania sú o deťoch a nie o ich partnerskej minulosti:

O: Rozprávali ste o tom, ako sa on k vám správal, ako sa správa teraz, že to je naozaj forma násilného správania?

R: Viete čo, oni mňa nerozoberali, toto ich nezaujíma. Oni riešia syna, a ja keď im okrajovo poviem, ich to nezaujíma.

O: Čiže toto neberú do úvahy.

R: Nie, vravím, aj tak to úplne inak vyzerá podľa mňa. To je také, tam oni iba ohľadom syna. Mala som tam trošku rozobrať, že aký bol náš vzťah. Takže som pochopila, áno všetko bolo krásne, on ma vynášal do nebies, on sa ku mne správal úplne inakšie, až potom postupne. Ale ten znalecký, tam sa riešil len syn, tam absolútne sa nič iné neriešilo. (Maja)

Ak sa aj ženy pokúšali rozprávať o násilí, súdne inštitúcie sa k tomu nestavali s pochopením a minimalizovali ho:

„No a čiže toto bolo potom, ale poviem vám pravdu, keď som vytiahla na tom zmierovacom konaní pred tým vyšším súdnym úradníkom tie veci, čo on robil, všetci na mňa pozerali, nebola som si istá či mi veria tí ľudia, nebola som si istá a som sa opierala viete o čo? Som si povedala: „Bohužiaľ, väčšinu z týchto, pri väčšine z tých vecí, ktoré som tu spomenula bolo svedkom aj dieťa.“ Čiže tá

sociálna pracovníčka povedala, že ona je tiež ochotná dosvedčiť tie situácie, že sa to naozaj stalo. Ale pozerali na mňa ako na, pozerali, nikto to nechcel riešiť.“ (Natália)

Partnerské násilie počas vzťahu aj to postseparačné bolo často súdmi vnímané ako partnerské nezhody, ktoré sú dočasné v rozvodovom období:

„Všetko, čo som povedala, že kamery, všetko bolo, joj, že to je len pre bezpečnosť, pre bezpečnosť, to nie je riadny dôkaz, to nie je toto. A keď som sa ho pýtala, ako vie veci, ktoré prosto som nikdy nikomu nepovedala, v pivnici sú susedia, ktorí ťa počujú, keď sú v pivnici a mi povedali. A bola tam kolízna a bola tam sudkyňa a nikto nič, všetkým to prišlo normálne... Rozprávala som o tom, čo sa deje, ale pani sudkyňa [meno] potom povedala, že obidvaja sme si navzájom, že sú to výmysly a nepodložené a obidvaja sme si chceli len ublížiť.“ (Magda)

Podobnú skúsenosť s tým, že je partnerské násilie vnímané len ako partnerské nezhody má aj Soňa, ktorá navyše uvádza, že súdy neprihliadajú na to, kto konanie predlžuje ďalšími podnetmi a návrhmi dôkazov:

„A potom ten spis, viete, je takýto a úplne tam zaniká podstata. Že pre ten súd sme iba dvaja handrkujúci sa rodičia, ktorí nafofrili do spisu 500 strán a to je už jedno, že vašich strán je proste 10 a sú vecné. Takže to ako keby úplne taký zdravý rozum alebo ja neviem, také normálne poňatie o svete.“

Mnohé participantky výskumu mali pocit, že spôsob určovania rodičovských práv a povinností k maloletým deťom je nastavený tak, aby **za každých okolností umožnil kontakt dieťaťa s otcom**. V ich životných príbehoch sa spomínali aj situácie, kedy bol kontakt s otcom umožnený aj v situáciách, keď bol otec právoplatne odsúdený na trest odňatia slobody a matky ho mali umožniť aspoň telefonicky alebo cez internet aj do väzenia. Výnimku tvorili len prípady, keď bol otec násilný aj voči deťom a deti (najmä staršie) sa s ním odmietali stretávať. Objavili sa však aj prípady, kedy ani násilie voči deťom nebolo dostatočným argumentom pre obmedzenie osobného kontaktu detí s otcom, a to dokonca ani vtedy, ak bol v minulosti vydaný súdny zákaz styku s deťmi. Snahu udržať kontakt dieťaťa s otcom ženy vnímali na všetkých úrovniach od sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately až po súdy. Dokonca sa s tým stretli aj v prípade súdnych znalcov a znalkýň, ktoré napriek tomu, že boli presvedčení, že kontakt je pre dieťa nepriaznivý, v posudkoch navrhli nejakú jeho formu, ako to spomína napríklad Magda:

„Tá súdna znalkyňa mi povedala – ako lekár by som vám dala zákaz styku, ako to chcete. Ako to chcete? No tam by bolo najlepšie zákaz styku, pretože tento človek by nás devastoval, nielen dieťa, ale aj celú rodinu. To mne je jasné, ale legislatíva mi to neumožňuje. Musím to vymyslieť nejakou, ale ona to tam napísala absolútne presne – áno, môže sa začať postupné zblížovanie, pokiaľ bude mať stále bývanie.“

Niektoré rodiny sa tak ocitajú v situácii, keď sú realizované výchovné opatrenia, napríklad ako postupné zblížovanie sa s otcom, ktorých efekt je nielen otáznym s ohľadom na situáciu detí a aj ženy sú nútené sa podmienkam ich realizácie neprímerane prispôsobovať, ako to popisuje napríklad Kamila:

„Ja som tam tie deti musela vždy priniesť, bola som tam skôr ako prišiel on, aby sme sa nestretli. Lebo aj tá pani hovorila, že by to bolo veľmi nebezpečné pre mňa, ak by som sa s ním stretla. A keď som si pre ne chodila, tak mi vždy pani zavolala, že už odišiel, tým že on chodil vždy tak, ako chcel on. Ja som sa vždy musela riadiť tým rozhodnutím, presne časom. A on keď chcel byť s nimi 3 hodiny, tak bol 3 hodiny a pani to predĺžila, lebo však oni ho dlho nevideli a on má na to právo ich vidieť. Takže to som veľakrát čakala v zime neďaleko budovy na to, kedy sa pani ozve a povie mi prípadne, čo sa často stávalo, že mi zavolala už po 5 minútach stretnutia, že to ukončila, lebo kričal na deti, alebo plakali a podobne. Takže to bolo nepríjemné.“

Kamilin citát zároveň poukazuje na to, že hoci si jednotliví ľudia v systéme uvedomujú, že ohrozujú bezpečnosť žien so skúsenosťou s partnerským násilím, systém ako taký, to neberie vôbec do úvahy. Kontakt otcov s deťmi je pritom najčastejšou príležitosťou pre **postseparačné násilie**, ako dokazujú aj mnohé citáty uvedené v tejto správe. Ženy uvádzali ako násilní otcovia nedodržiavali dohodnuté termíny, či spôsoby odovzdávania detí tak, aby neprišli so ženami do kontaktu, bombardovali ich správami ohľadne detí alebo zneužívali inštitúcie, aby sa so ženami mohli aj naďalej stretávať na rôznych párových sedeniach. Navyše, samotné východisko uplatňované pri úprave rodičovských práv a povinností tým, že uprednostňuje dohodu rodičov, v týchto prípadoch umožňuje a nepriamo podnecuje túto formu postseparačného násillia.

Viaceré účastníčky výskumu popisovali, ako veľmi boli pre ne zaťažujúce rôzne úkony spojené so súdmi, či už súdnoznalecké posudzovanie, stretávanie sa na súdoch kvôli rodičovskej dohode alebo samotné pojednávania. Rozprávali o tom, ako sa na ne museli psychicky pripravovať, a ako aj **po účasti na úkonoch v súdnom konaní museli vyhľadať psychologickú pomoc** v špecializovaných službách. Takto to napríklad popísala Natália, ktorá prirovnala svoj stav po súdnom konaní k stavu, ktorý mávala po násilných útokoch partnera:

„Napriek tomu, ja som išla na súd úplne odpojená od seba, aby mi to neublížilo, úplne. Ja som išla a som sa tri dni dávala dokopy, aby som sa vrátila naspäť sama k sebe. Čiže ešte tým, že človek nevie, čo ho čaká a nechcela som aby sa ma to dotklo, tak som sa zase dostala do toho stavu, čo som bola predtým. Ale to bolo asi podvedomé.“

Všetky tieto skúsenosti žien v civilných súdnych konaniach, ako aj paralelne prebiehajúce postseparačné násilie prispievajú k tomu, že viaceré z nich sú časom ochotné **akceptovať aj pre ne nevýhodné riešenia**. Zuzana sa takto rozhodla vzdať sa výživného, ktoré navrhoval súd a bolo pre rodinu výhodnejšie:

„Lenže ja som to už nechcela späť ťahať. Ja som povedala, že ja sa tých peňazí aj vzdám, nech mi dá iba tých 120 euro na deti, lebo som vedela, že dostanem opatrovateľské, tak nejak sa uskromníme. Ale nech nás rozvedie! Lebo ja som už nechcela späť to zažívať. On by na mňa zas tlačil, zas by to bolo, ktovie kedy by bol súd, zas by sme to museli odznova.“

Podobne, ženy akceptovali aj „kompromisy“ pri úprave rodičovských práv a povinností, ako to opisuje Renáta:

„Ja som s tým nesúhlasila, lebo som to nechcela mať tak upravené, ale na druhej strane mi vysvetlila advokátka tie ostatné možnosti, ktoré by boli, a kurátorka hlavne bola rozhodnutá dať deti do striedavej starostlivosti, tak keď som si zvážila to, že aspoň ich môžem mať vo svojej starostlivosti a robiť aspoň, ako je toho málo, ale aspoň nejaký druh rozhodnutí, ktoré mám v kompetencii, tak som s tým potom súhlasila. Ako nebola som s tým vôbec stotožnená, nie je to to, čo by som chcela pre ne, ale prišlo mi to v tom čase ako menšie zlo.“

Ženy v snahe zabrániť ďalšej traumatizácii detí aj ich samotných teda pristúpili aj na podmienky, ktoré nepokladali za vhodné pre svoje deti, alebo sa v nich ony samotné cítili ohrozene. Vo viacerých ženách však zostal **pocit nespravodlivosti a nedôvery voči inštitúciám**, ktoré ich mali chrániť:

„Sa ma pýtal právnik, či som rezignovala, ja že nie, len vidím veci také, aké sú, že keď sa vyrovnáte s tým, že tam nikoho nezaujímame, že to rozhodnutie nebude mať žiadnu logiku, a že na to nemáte, že je to úplne jedno, aká je pravda, tak vtedy sa to dá prežiť. Keď vlastne prijmete, že to nemá nič so zdravým rozumom.“ (Soňa)

Ten je ešte umocnený v prípade súdov, ktoré majú hájiť spravodlivosť a najlepší záujem dieťaťa:

„Celé tie podmienky súdu boli také, že som nerozumela. Veľa veciam nechápem ani dodnes, veľa sa pýtam prečo. Očakávala som spravodlivosť a naozaj ja len vidím, že mám neprijatý hovor od

neho a mne je zle. Akákoľvek komunikácia s ním je prosto, a vzhľadom na to, že stále funguje spôsobom, že sa snaží veci prekrútiť, a snaží sa stále, čo by mi vytkol, najhoršie na tom je, keď vidíte, že vaše deti sú uväznené.“ (Magda)

Absencia chránenia **najlepšieho záujmu dieťaťa** systémom rezonovala vo viacerých rozhovoroch, takto to zhrnula Maja:

„A ešte právnička mi navrhla dať neodkladné opatrenie, ale viem, že mi to sudkyňa zamietne. Lebo ona má taký prístup tá sudkyňa, že ona to zamietne. On bude masírovať, manipulovať, bude ho ničiť a sudkyni je to jedno, veď to nie je jej dieťa. Keby išlo o jej dieťa, toto nikdy nedovolí. Ale tu ide o cudzie dieťa, jej je to jedno. Ona deti nemá, možno ani nikdy mať deti nebude, takže jej to je úplne jedno, ona si robí papierovú robotu a rozhodne a keď niekto nie je spokojný, nech sa odvolá. A my sa odvolávame a čakáme ďalšieho pol roka možno.“

Skúsenosti participantiek nášho výskumu so súdnym systémom boli teda prevažne negatívne. Ako ukazuje analýza, v súdnych konaniach týkajúcich sa rodinnej a poručenskej agendy je partnerské násilie do veľkej miery ignorované a to najmä pokiaľ ide o psychické formy násilia a o postseparačné násilie. Nastavenie systému je v prospech rodičovskej dohody. Ten však núti ženy so skúsenosťou s partnerským násilím opakovane sa stretávať s jeho páchatelom a naďalej sa vystavovať násiliu, a to niekedy aj priamo v inštitúciách. Navyše, sa v tomto procese objavili aj prípady sekundárnej viktimizácie, nehovoriac o retraumatizácii, ktorej sú ženy a často aj deti počas neho vystavené. Výsledkom sú dlhotrvajúce súdne konania, ktoré negatívne vplyvajú na psychické zdravie žien a detí a dlhodobá neistota, ktorá komplikuje ich zotavenie sa z následkov partnerského násilia. Rozhodnutia súdov ženy často nevnímali tak, že sú v súlade so spravodlivosťou a s najlepším záujmom detí, ktorý by mal systém chrániť.

(Ne)spolupráca inštitúcií

V rozhovoroch sa objavili rôzne informácie o spolupráci alebo nespolupráci jednotlivých inštitúcií. Príklady spolupráce sa týkali najmä situácií, kedy profesionálky v jednotlivých inštitúciách rozoznali, že ženy zažívajú partnerské násilie a **odkázali ich na špecializované služby**. Takto takúto skúsenosť opisuje Romana:

„Keby som ja našla terapeuta, tak by bol zmanipulovaný, že som si ho ja dala na svoju stranu, tak som navrhla, nech nájde on, komu bude on dôverovať, no našli sme terapeuta, terapeutku zhodou okolností a ja som povedala, že som to ochotná absolvovať individuálne. Absolvovali sme tri sedenia, na prvom sedení, keď som jej hovorila môj životný príbeh, tak plakala a povedala mi, že išla som na druhé sedenie a povedala, že ja nepatrím do tej ambulancie, tej poradne a odporučila ma do [špecializovaná služba].“

Vyššie v texte sme zase uvádzali prípad, v ktorom sa angažovali pracovníčky sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktoré pomohli žene vybaviť ubytovanie v bezpečnom ženskom dome. Iné participantky hovorili o lekárkach, právničkách a právnikoch alebo v jednom prípade aj o mediátorke. Odporúčaním na špecializované služby sa však často spolupráca s nimi končila. Informácie o tom, že by sa inštitúcie, či už polícia, SPOSK alebo súdy obrátili na špecializované služby so žiadosťou o informácie, sa objavili minimálne. V týchto následných procesoch už špecializované služby fungovali len v role poradenstva a podpory ženy, nie však v role expertiek na partnerské násilie so znalosťou prípadu. Participantky sa tiež stretávali s **protichodnými inštrukciami od inštitúcií**, ktoré ešte viac zneisťovali ich postavenie a situáciu.

Ženy v rozhovoroch uvádzali, že jediné miesto, v ktorom sa stretli s komplexným prístupom k svojej situácii, boli špecializované služby. Všetky ostatné **inštitúcie riešili len svoju parciálnu časť**, ktorá spadala do ich kompetencií, ako to uvádza napríklad Zora:

„Tie predchádzajúce, som mala pocit, že vy im voláte s nejakým problémom a som mala pocit, že akoby ma nepočúvali. Dobre, tak teda určí sa styk, určí sa, čo bude robiť otec, matka, ale vlastne to tam nebol ten hlavný problém, alebo to, čo som ja potrebovala vyriešiť. Fakt to nechápali, či už iní právnici, alebo iní pracovníci, až keď som dostala kontakt na tuto centrum a hneď ako ma uvideli to, aj hneď pochopili, že kde je problém.“

Zo Zorinho citátu, ako aj z vyššie uvedeného textu o jednotlivých inštitúciách, je zrejmé, že jednotlivé inštitúcie nedostatočne berú do úvahy skúsenosti s partnerským násilím, čo je najviac vypuklé v prípadoch rozhodovania o úprave práv a povinností medzi rodičovským párom a rodičmi a deťmi. Ďalším dôležitým záverom je, že inštitúcie **nerozpoznávajú psychické formy partnerského násillia ani postseparačné násillie** a neposkytujú ženám žiadnu podporu. Takto to zhrnula Renáta:

„Vôbec a oni to vôbec neprečítali, že je nejaký problém. Neboli žiadne intervenčné metódy ponúknuté.“

Ženy so skúsenosťou s partnerským násilím by v tejto situácii potrebovali, aby inštitúcie navzájom spolupracovali, zohľadňovali násillie a jeho dopady počas celého procesu. Systém by mal vytvoriť okolo ženy a jej detí podporný kruh, ktorý by zabezpečil ich ochranu a podporu pri zotavovaní sa z následkov násillia, ako to uviedla Natália:

„Presne, aby jednoducho si všetci tí, čo budú v tom klbku uvedomili, o čo tu ide a že tú ženu treba sanovať, jednoducho jej treba maximálne pomôcť, aby ona sa z toho psychicky dostala, aby nebola dajme tomu od neho finančne závislá a tie deti proste nedávať automaticky tomu mužovi, hej? ... A už potom akonáhle viete, už akonáhle vy ten kruh okolo tej ženy urobíte, taký ochranný, tak v podstate ja si myslím že už všetci by mali vedieť už, či ten vyšší súdny úradník, či ten sudca, už všetko by malo ísť v tomto duchu.“

Namiesto toho sa ženy stretávali s **nedôverou a spochybňovaním** ich skúseností s násilím:

„Ale aj ten systém, viete, ktorý neveril. Mali sme jednu, druhú, tretiu, štyri alebo päť kolíznych, ani jedna ma nepodporila. Nikto mi neveril. Všetci išli proti. Oni mali svoje, ja neviem čo, tabuľky alebo niečo, a ešte sudca mi hovorí, že, si nemyslíte, že zato, že ste matka, že iba vám dáme deti. Ja tak naňho pozerám... Proste nikto mi neveril. Nikto.“ (Katarína)

Ľudia pracujúci v inštitúciách **nemali dostatočné vedomosti** o partnerskom násilí a jeho následkoch a vnímali skúsenosti žien oddelene od prebiehajúcich inštitucionálnych procesov:

„Nie, myslím si, že, viete, ak som niečo povedala, vyzeralo to pre normál človeka, ktorý žije bežný život, tak fantasticky, že ono to vyzeralo naozaj mnohé veci jak z filmu. Že ja sama, naozaj priznávam, že bola som presne tá žena, ktorá keď pozerala nejaký film alebo niečo čítala o žene, ktorá popisovala, ako násillie prebiehalo, že čože, teda nie, to nie je možné. Že jednoducho, presne si pamätám jednu scénu z nejakého filmu, kde žena nevedela trafiť do zámku kľúčom a keď sa mi to prvý krát stalo, tak si hovorím a tak ti treba. Teraz presne vieš, aké to je. Tie inštitúcie, toto ako keby s tým nič nechceli mať, ako keby to oddeľovali, že toto k tomu nepatrí. A pritom je to hlavná a dôležitá zložka toho, čo sa s tou ženou deje.“ (Mira)

V rozhovoroch často zaznievalo, že profesionálky a profesionáli, s ktorými sa participantky v inštitúciách stretávali, nemali dostatočné znalosti a skúsenosti s partnerským násilím:

„V tomto smere nerozumiem, keď je možné, že ja, človek, ktorý sa nikdy so psychológiou nestretol, je schopný to naštudovať, ako je možné, že v štátnych inštitúciách ľudia, ktorí sa tomu venujú, lebo podľa mňa je to marginálny problém, vôbec spoločnosti.“ (Nikola)

Inštitúcie si neuvedomovali následky partnerského násillia, jeho dynamiku a nerozumeli reakciám prežívších naň ako napríklad, že ženám môže istý čas trvať, kým dokážu o svojich skúsenostiach hovoriť, pretože ich najskôr potrebujú psychicky spracovať, ako o tom rozpráva Natália:

„Sudca na mňa tak divne pozerá, keď som žiadala doplniť vlastne do tých dôvodov na rozvod, lebo ja som sa ešte v tom čase, keď som podávala žiadosť o rozvod, ja som nebola si istá, že do akej miery ja to psychicky zvládnem, do akej miery budem schopná o tom rozprávať, čiže ja som to vôbec nedávala ani do tých dôvodov, hej, my sme tam mali, že spolu nežijeme intímne, že spolu nehospodárimo a také tie klasické. Ale potom som si povedala, ja som normálne takú som nejakú, možno to prišlo v dobrom čase, že som akurát mala už tú psychickú silu, že som sa vedela za seba postaviť, lebo keby to bolo pred pol rokom, tak on ma tam sundá, zoberie mi dieťa, ešte som niekde na psychiatrii. Toto si myslím, že bolo tiež také dôležité, že už som bola v nejakej fáze toho ako to mám, tej rekonvalescencie, ozdravovania, alebo ako to mám pomenovať.“

V prípade, že systém, najmä ten ktorý rozhoduje vo veciach rodinnoprávnej agendy, ignoruje partnerské násillie a jeho následky, vníma oboch rodičov ako rovnocenných a vystavuje ženy retraumatizujúcim stretnutiam, môže kvôli tejto „slepote“ strániť násilníkovi. Ženy často zdôrazňovali **pocit, že systém uprednostňuje otca**. Takto to uviedla napríklad Karin:

„Lebo naozaj, ja som mala 42 kíl, vyzerala som strhane, nejedla som, nespala som, ešte do toho prenasledovanie, keď som kamkoľvek išla. V podstate bála som sa aj dýchať. No a manžel vždy keď prišiel, išiel napríklad na úrad práce, sociálnych vecí a rodiny vyzeral žiarivo, vyzeral šťastne, usmievavo a ešte sa mi smial do tváre.“

Ženy mali potom pocit bezmocnosti a nespravodlivosti zo strany inštitucionálneho systému. V reakcii na ne si vytvárali si aj s pomocou špecializovaných služieb rôzne stratégie, ako sa mu prispôbiť a vyhovieť:

„Ale mňa tam najmä prekvapilo to, že mňa najviac na tom systéme, a to aj teraz keď sa zase začal ten proces, že ako keby v tom systéme nie je pre mňa výhry. Ja keď som sa na ten proces pripravovala s psychologičkou, aby som to vedela zvládnuť bez emócií, lebo som vedela, že keď tam budem hysterická ženská, tak mi to moc nepomôže. Tak keď som sa na to pripravila tak, aby som tam vedela pôsobiť racionálne a vecne, tak to je zas zle, lebo chladná, vypočítavá mrcha. A mňa na tom prekvapilo to, že ona nie je tréňovaná tá kurátorka, rozpoznať prvky manipulácie. Ja keď som sa jej snažila rozpovedať niektoré tie situácie manipulácie, ktoré som si myslela, že by jej mohli zablikať kontrolky, tak ona to vôbec nebrala do úvahy.“ (Renáta)

Participantky sa preto **usilovali prispôbiť systému** v snahe dosiahnuť znesiteľný výsledok, napriek tomu, že to považovali za nespravodlivé a psychicky zaťažujúce:

„Ja som proste pochopila, že tam vôbec nezáleží na tom, že kde je pravda, ani či tí ľudia majú odborné kapacity alebo ľudské, takže ja som začala, ako keby spolupracovať, to znamená, že som začala chodiť k psychologičke na úrad práce, ktorá mi tam ukazuje maslovú pyramídu a je to pre mňa celé také, proste, akože ja to vnímam ako investíciu, hej, spôsob, akým môžem proste zlepšiť ten svoj imidž v očiach tých úradov.“ (Soňa)

Systémové nastavenie tak do istej miery kopíruje situáciu partnerského násillia, počas ktorého sa museli ženy v záujme ochrany seba a svojich detí prispôbovať násilníkovi a akceptovať aj situácie, ktoré im ubližovali. Namiesto ochrany a pomoci sa participantky nášho výskumu stretávali zo strany inštitúcií s ďalšou nerovnosťou a nátlakom, ktorému museli čeliť popri nátlaku a postseparačnom násillíi zo strany bývalého partnera.

Postseparačné procesné prenasledovanie

Všetky účastníčky nášho výskumu, vrátane tých, ktorých bývalí partneri boli vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, mali skúsenosti s postseparačným násilím. Ženy opisovali jeho rôzne formy, od neustáleho kontaktovania telefonicky alebo správami, cez vyhrážanie sa, prenasledovanie žien alebo detí, objavovanie sa bez ohlásenia v domácnosti až po fyzické útoky. Vzhľadom k téme tejto správy sa budeme zaoberať primárne postseparačným procesným prenasledovaním. To je charakteristické podávaním neopodstatnených podnetov na rôzne inštitúcie od polície po sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelú a iniciovaním nových súdnych konaní, ktoré slúžia na vynucovanie si kontaktu, udržiavanie moci nad bývalou partnerkou a vytvárajú na ňu psychický a ekonomický nátlak. Procesné prenasledovanie je často posledným spôsobom udržiavania si moci, ktorý bývalí partneri majú, ako to opisuje Nikola, ktorá zažila trojročné násilie páchané prostredníctvom inštitúcií:

„Ešte vám chcem povedať, že on ma ešte sa snažil kontaktovať mailami, ale vždycky v takých tých akože Vianoce, narodeniny, ale nikdy nie smerom k synovi. A keď zistil po dvoch rokoch, že sa nedostane ku mne, tak dal žiadosť na úpravu styku a tam sa to v podstate začalo.“

Metódy procesného prenasledovania boli rôzne. Najčastejšie využívanými boli **podnety na orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnu kuratelú** o zanedbaní starostlivosti o deti. Takto to opisuje napríklad Simona:

„Ja som dostávala predvolania na sociálnu kuratelú veľmi často, bola som tam v priebehu roka minimálne desať krát a oni u nás na návšteve tiež asi desať krát, kvôli tomu, že on stále podával nejaké podnety, kde sa rozpisoval, že deti sú zanedbávané, ja som alkoholička, nestarám sa o deti, deti ostávajú doma samé, som psychicky narušená, deti mi majú byť odobraté a vždy nejaká takáto iná správa, alebo potom prišla správa, že užívam drogy, a požaduje aby som išla na drogový test. Takže takéto správy chodili na sociálnu kuratelú.“

Veľmi často ide o neodôvodnené obvinenia alebo vyslovene o klamstvá, ako uvádza Radka:

„Takisto aj bývalý manžel bol úplne v smskách, že mením chlapov, že som vydatá druhýkrát. Nemenila som chlapov. A že mením bydlisko. Tento dom je môj a nemám dom. Čiže to sú také veci a na základe týchto vecí mi chcel zobrať deti.“

Ďalším častým spôsobom je **kontaktovanie polície** kvôli ťažkostiam pri výkone oprávnenia styku s dieťaťom. Policajti bývajú privolaní, keď deti odmietajú ísť na styk, v niektorých prípadoch aj preventívne k momentu odovzdávania dieťaťa na styk, aby vyvolali dojem moci a ohrozenia detí alebo sa otcovia na políciu sťažujú na akékoľvek dôvody, pre ktoré nedošlo k realizácii kontaktu s dieťaťom, ako na marenie súdneho rozhodnutia. Takúto skúsenosť má Zora:

„On neustále si ma natáča, už len keď sa chytím kočíka môjho, tak že mu upieram styk, potom ide na políciu. Alebo keď ja nesúhlasím, že budeme v chate, kde je 12 stupňov, po čom ten malý aj na 2 týždne ochorel. Tak on už si ma natáča, že mu odopieram styk a ide na políciu a potom zase čakáme, mení sa nám program, celý deň sa zmení. ... Potom si zrazu napríklad zmyslí, že už zrazu o 15tej hodine už chce mať styk, tak príde a on nechápe napríklad, že malý spí, tak zase polícia. A všetko, čo môže, tak ide cez políciu a potom zbytočne cez kriminálku a tak. Zastráňovanie, rôzne výmysly, taká zbytočná šikana aj políciou, alebo že on otravuje políciu. My musíme chodiť na kriminálku do [mesta], ja musím 30 km chodiť zbytočne každý mesiac. Tiež robotu si musím prispôbovať tomu.“

V niektorých prípadoch otcovia okrem podaní na SPOSK podávajú aj trestné oznámenia na matky pre zanedbanie alebo týranie detí:

„Ale on si ide svoje, bývalý. A toto čo dáva o týranie, to stále mení. To stále mení, raz je to týranie za to, že ho zle obliekam, že mu nedávam jesť, potom je to týranie za to, že mu fyzicky ubližujem, potom týranie za to, že.. on si vyčíta zákon a tam sú tie paragrafy, že za čo môže byť týranie, a on si tam všetko pridáva. Nevyjde mi to jeho, čo tam on dal do tej týračky, teraz dal oznámenie, ale z tých otázok ja vidím, že ako som si pozerala tie paragrafy a zákony, tak všetko, čo on našiel v zákone, v paragrafoch, tak on tam podľa mňa dával.“ (Maja)

Súdne konania o návrhoch na zmenu úpravy rodičovských práv a povinností boli tiež pomerne frekventovaným nástrojom právneho násillia. Ilustruje to napríklad Zuzana:

O: A keď ste vraveli, že sa Vám teda vyhrážal, že Vám zoberie tie deti, aj robil nejaké súdne kroky alebo podobne?

R: Veľa.

O: Áno?

R: Veľa súdov som mala. Ale nikdy to proste nedopadlo takým spôsobom, že by mi ich zobral. Skôr to dopadlo tak, že začal obviňovať súd, že som ho podplatila, kurátorky že sú na mojej strane tak, že im diktujem čo majú písať, sociálnym pracovníčkam tiež diktujem čo majú písať a že proste všetkých mám otočených okolo prsta. Len za to, že nič na mňa nenašiel, kde by som zlyhala.

Ako bolo uvedené vyššie, súdne konania, ako aj konania pred orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, sú pre ženy so skúsenosťou s partnerským násillím, a častokrát aj pre ich deti, mimoriadne zaťažujúce. Okrem psychických problémov, ktoré im spôsobujú, im komplikujú aj pracovný život, keďže si kvôli stretnutiam na rôznych inštitúciách musia brať voľno z práce, a oberajú ich aj o finančné zdroje, ktorých majú v mnohých prípadoch nedostatok. Ide o financie na cestovanie do iných miest alebo rôzne poplatky, napríklad za vyhotovenie súdnoznaleckého posudku alebo za právne služby.

Do procesného prenasledovania sú však často zainteresované aj **iné organizácie a inštitúcie**, ktoré s konaniami priamo nesúvisia ako popisuje napríklad Nikola:

„Čiže ja viem všetko, čo proti mne robil. Daňový úrad, kuratela, psychiatri, psychológovia, všade, kde mal čo len milimeter, čo by mohol proti mne niečo vymyslieť, poškodiť, atď., atď., tak to využil a urobil.“

Nástrojom procesného prenasledovania bývajú aj inštitúcie ako školy a škôlky detí alebo medicínske zariadenia. Silvia napríklad popisuje, ako musí aj s najmenším zdravotným problémom dieťaťa vyhľadať lekárku, pretože inak sa jej bývalý partner sťažuje na sociálnej kuratele:

„Potom každú jednu, či ju niečo nebolí, ona mu povie, že má nejaký škrabanec, že ju bolí a už s tým musím letieť ku doktorovi, lebo [dcéra] povedala, že ju niečo bolí, a pokiaľ na to nereagujem, že s takou vecou nejdem, tak už mi potom volali zo sociálky, a musíte ísť a musíte to urobiť a toto a tamto, a musíte ho informovať. Proste cez tú malú to všetko, keďže mňa už nemôže týrať, tak vždy to je cez malú, musíš ísť ku doktorovi, teraz najnovšie riešime, že povedal, že nesúhlasí s tým, aby malá chodila do družiny, do školského klubu, pričom ja, keď pracujem do pol štvrtej a ona bude len [školský ročník], tak ja potrebujem, aby tam chodila, ale on s tým nesúhlasí, lebo malá nechce, hej. Takže vždy mi nejako takto hádže polená pod nohy a ja to potom musím stále riešiť a vysvetľovať a behať po úradoch a proste nie je to dobré.“

V citáte zaznieva tiež ďalší spôsob postseparačného násillia, ktorý býva využívaný, a to je **právo otca ako zákonného zástupcu robiť rozhodnutia o deťoch** týkajúce sa ich lekárskej starostlivosti, školskej dochádzky, voľnočasových aktivít alebo zariadení pre deti ako jasle a materské školy. V jednom z rozhovorov sa objavila situácia, kedy otec nesúhlasil so školskou dochádzkou dieťaťa, ale trval na domácom vzdelávaní, čo matke neumožňovalo zamestnať sa. Podobné situácie opisuje aj Zora:

„Nedal mi prihlášky do škôlky, mal problém s doktorkou. Človek, ktorý s nami nežije, žije mimo republiku, ja rozumiem, že je zákonný zástupca stále, že mu nie sú pozbavené tieto povinnosti. Ale v takomto bežnom živote to je veľký zásah.“

Prostredníctvom uplatňovania si svojich práv tak majú bývalí násilní partneri moc nad životom žien a ich detí, ktorá ovplyvňuje ich každodenný život, zhoršuje ich socioekonomickú situáciu a negatívne vplyva na duševné zdravie žien a detí. Takto opisuje svoje prežívanie Kamila:

„Ten klud, aby on nemal právo, aj keď je vo väzení, on má právo na čokoľvek. Že on môže osloviť kohokoľvek, ešte aj zastrašuje kolíznu, ktorá potom zastrašuje mňa. A väčšinou je to tak, takže aj teraz, čo mám mať vyšetrenie súdnoznalecké je, že aký dopad na mne zanechalo to jeho správanie. Ja vždy cítim taký ten tlak, ktorý kedykoľvek môže prísť, z ktorejkoľvek strany. A tí ľudia ako keby útočili na mňa.“

Ako vidieť z citátu, ani fakt, že násilník je odsúdený alebo vo väzbe, mu nebráni pokračovať v postseparačnom násilí. Kamila tiež upozorňuje na to, že aj ľudia pracujúci v **inštitúciách, sa môžu stať terčom násillia**, či už prostredníctvom zastrašovania alebo obťažovania:

„Po príchode na [mesto] mi písal maily, no aj predtým, ale polícia mi povedala, že keď takto bude pokračovať pol roka, tak až potom môžem podať trestné oznámenie. No a ja som [dátum] podala trestné oznámenie s tým, že až kým ho zatkli, mi vypisoval maily, tisícky mailov. Písal nielen mne, ale aj inštitúciám, do školy a tak rôzne, kde mi nadával, písal, aby sa modlili za moju smrť a vždy to bolo takéto nie priame. Taká tá nenávisť vždy tam bola.“

V prípade, že inštitúcie nespolupracujú podľa predstáv násilníkov, môžu sa teda aj ony samotné stať predmetom jeho útokov. Silvia napríklad opisuje, ako otec spoločného dieťaťa podával podnety na kontrolné úrady:

„Keď mu niekto protirečí, v tom momente, šak malá, mala už doktorku z úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ako [dcérina] pediatrička, na sociálke mali kontrolu z ministerstva, lebo poslal tam, v škole mali kontrolu kvôli [dcére], hej, čiže on dokáže naozaj zneprijemniť život nielen mne, ale aj všetkým okolo.“

Inštitúcie nie sú vôbec pripravené na takéto situácie a nevedia ako reagovať. V niektorých prípadoch tak majú tendenciu prenášať zodpovednosť za riešenie na ženy a vyžadovať od nich, aby to s bývalým partnerom vykomunikovali, alebo v strachu pred páchatelom požadujú po ženách aj nezmyselné úkony. Tým sa na postseparačnom násilí spolupodieľajú a v ženách ešte umocňujú pocit, že ich systém nedokáže ochrániť.

Z našej analýzy vyplýva, že postseparačné procesné prenasledovanie je v slovenských podmienkach takmer **nepostihnuteľné**, keďže je vnímané ako legitímne uplatňovanie si práv otca a využívanie dostupných právnych možností. Napriek tomu, že má devastačný efekt na životy žien a ich detí, zostáva systémom nerozpoznané a ten sa na ňom (nevedomky) podieľa. Rozhovory v našom výskume tiež poukazujú na vysokú frekvenciu postseparačného násillia, čo odporuje všeobecnej predstave, že partnerské násillie končí odchodom od násilníka alebo jeho potrestaním. Skúsenosti žien, ktorých partner bol za násillie odsúdený, svedčia o opaku, keďže bývalí partneri boli schopní aj z výkonu trestu využívať rôzne nástroje vrátane inštitúcií na pokračovanie násillia. Ako ukazuje naša analýza, inštitucionálny systém, s výnimkou špecializovaných služieb postseparačné násillie nerozoznáva a neberie ho vôbec do úvahy, najmä pokiaľ ide o procesy súvisiace s rodinným právom. V takomto nastavení systému, ktorý minimalizuje bývalé alebo súčasné násillie, nie je ženám so skúsenosťou s partnerským násillím a ich deťom poskytnutá ochrana a podpora. Práve naopak, často majú pocit, že nielenže ich systém nedokáže pred partnerským násillím uchrániť, ale naopak ho umocňuje.

Záver

Výsledky našej analýzy sa do veľkej miery zhodujú so zahraničnými výskumami o poskytovaní služieb pre ženy so skúsenosťou s partnerským násilím. Zatiaľ čo špecializované služby majú vysoký kredit a ženy ich vnímajú veľmi pozitívne, skúsenosti s inými inštitúciami sú viac negatívne. Participantky zdôrazňovali fyzické a psychické bezpečie, dôveru v kompetentnosť a profesionalitu špecializovaných služieb. Cítili sa pochopené a ich skúsenosti neboli spochybňované. Okrem toho výrazne oceňovali princíp posilnenia, na ktorom špecializované služby stavajú. Ženy ďalej vyzdvihli komunikáciu a flexibilitu služieb, keď sa mohli obrátiť na služby aj mimo oficiálnej pracovnej doby a preberať s nimi svoje aktuálne psychické rozpoloženie alebo naliehavé obavy o svoju bezpečnosť. V súvislosti s bezpečnými ženskými domami sa tiež uvádzali atribúty ako bezpečnosť, pokoj a poskytnutý čas na premýšľanie a plánovanie budúcnosti.

V rozhovoroch o špecializovaných službách sa ďalej zdôrazňovala poskytovaná podpora pri pochopení partnerského násillia, získavanie zručností na účinnú komunikáciu s násilným partnerom pri zachovaní osobných hraníc, pochopenie a pomoc pri zotavovaní ich detí a orientácii v prostredí dostupných štátnych podporných služieb. Za obzvlášť prínosné ženy považovali poradenstvo počas trestných konaní a konaní pred civilnými súdmi o rodinnoprávnych otázkach, najmä pri orientácii v zložitom systéme sociálnoprávnej ochrany detí a pri súdnych sporoch súvisiacich s rozvodom a úpravou rodičovských práv a povinností. Participantky využívali rôzne formy služieb od sociálneho, psychologického a právneho poradenstva až po bezplatné právne zastupovanie na súdoch, hoci nie všetky organizácie ponúkali aj túto službu. Viaceré účastníčky využili aj materiálnu pomoc, ktorú špecializované služby, najmä bezpečné ženské domy, poskytovali, vrátane potravín, oblečenia a drogérie, čo sa ukázalo ako užitočné počas obdobia bezprostredne po rozchode, keď boli ich finančné zdroje výrazne obmedzené. Aj naša analýza tak potvrdila dôležitosť špecializácie a komplexnosti poskytovaných služieb, ako aj ich orientáciu na posilnenie a potreby žien (Cataneo et al., 2020).

Vo všeobecnosti sa v našich rozhovoroch vyskytovali negatívne skúsenosti so špecializovanými službami len výnimočne. Výhrady sa týkali niektorých pravidiel bezpečných ženských domov, ženy ich však zriedka vnímali ako výrazne obmedzujúce alebo kontrolujúce, ako tomu bolo pri niektorých výskumoch zo zahraničia (napr. Baird et al., 2021, Gengler, 2012, Gregory et al, 2021). Dôležitým zistením našej analýzy je však fakt, že BŽD nie sú dostatočne prispôsobené pre staršie deti, najmä tínedžerov, ktorí v nich nemajú dostatočne podnetné prostredie, čo u nich vedie k zvýšenému tráveniu času na mobilných zariadeniach a prispieva k ich apatii.

Zatiaľ čo ženy vo všeobecnosti uvádzali pozitívne interakcie so špecializovanými službami, ich skúsenosti s inými inštitúciami boli zmiešané, pričom prevládali tie negatívne. V prípade polície, niektoré ženy oceňovali empatické a citlivé správanie sa vyšetrovateľov alebo polície prvého kontaktu. Naopak, opakovane sa vyskytli negatívne skúsenosti vrátane odrádzania od podania trestného oznámenia, dlhého čakania na podanie výpovede na polícii alebo nedostatku empatie zo strany policajtov. Opakujúcim sa problémom bolo aj vyhodnocovanie partnerského násillia ako priestupku voči občianskemu spolunažívaniu, pričom ženy často neboli informované o výsledkoch priestupkového konania. Ženy kritizovali aj systémové nedostatky, ako opakované policajné výsluchy, dlhé trvanie vyšetrovania skutku, ale objavili sa aj sťažnosti na miestne väzby medzi páchatelom a policajtm, ktoré podľa participantiek ovplyvňovali postup polície.

Všetky ženy mali skúsenosti s orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, či už pred rozchodom s násilným partnerom, počas neho alebo po ňom. Hoci niekoľko žien hodnotilo svoje interakcie pozitívne, v rozhovoroch prevládali negatívne skúsenosti. Tie, ktoré hodnotili svoje skúsenosti pozitívne, zdôrazňovali citlivý prístup pracovníčok a ich povedomie o partnerskom násilí, nasmerovanie na špecializované služby, proaktívne úsilie pri zabezpečení ubytovania v BŽD a podávanie podnetov orgánom

činným v trestnom konaní. Avšak mnohé ženy mali pocit, že ich skúsenosti s partnerským násilím alebo skúsenosti ich detí boli zo strany SPOSK minimalizované, necítili podporu a dôveru a niekedy sa stretli s prípadmi neadekvátneho správania sa voči nim. Ženy boli odrádzané od odchodu od násilných partnerov alebo zažívali nátlak, aby prijali rodičovskú dohodu navrhnutú otcom. Orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately organizovali vzájomné stretnutia s bývalými partnermi alebo odporúčali mediáciu či párové psychologické poradenstvo, čo ženy vnímali ako kontraproduktívne a len predlžujúce celý proces. Okrem toho ženy počas týchto stretnutí uvádzali skúsenosti s viktimizáciou a opisovali ich ako emocionálne zaťažujúce.

Niektoré z respondentiek vnímali úkony kolíznych opatrovníčok ako príliš formalistické, uprednostňujúce materiálne podmienky pred psychickým zdravím detí. Koncept ochrany najlepšieho záujmu dieťaťa sa často stotožňoval s právom otca na udržiavanie kontaktu s dieťaťom a ženy boli nabádané, aby vyhovelí požiadavkám otcov. Ženy poukázali aj na niektoré systémové problémy SPOSK ako je fluktuácia na pozícii kolíznych opatrovníčok alebo rozdiely v postupoch a prijímaní záverov medzi jednotlivými zamestnankyňami, ktoré vedú k neistote v konaní. Participantky tiež zdôrazňovali nedostatočnú odbornú prípravu a znalosti o partnerskom násilí, najmä o jeho psychologických prejavoch, a o reakciách naň zo strany osôb, ktoré ho prežili, alebo ich detí.

Nosnou témou všetkých rozhovorov bola dĺžka súdnych konaní týkajúcich sa starostlivosti o deti, výživného alebo majetkového vysporiadania rodičovského páru. Iba ženy so skúsenosťou s vážnym fyzickým násilím voči nim alebo ich deťom charakterizovali konanie ako rýchle a s pozitívnym výsledkom. Vo väčšine prípadov sa súdne konania predĺžili na roky, čo malo vplyv na ekonomickú situáciu žien, ako aj na ich mentálne zdravie alebo duševnú pohodu ich detí. Ženy kritizovali byrokraciu, zdĺhavé spory o miestnu príslušnosť a nerešpektovanie stanovísk vyššieho odvolacieho súdu. V niektorých prípadoch sa konanie pred civilným súdom odkladalo až do vyriešenia trestného konania. V dôsledku toho ženy a ich deti čelili rozsiahlym obdobiam neistoty a neustálym zmenám úpravy starostlivosti o deti, ktoré zvyšovali mieru stresu žien. Aj deti sú často traumatizované neistotou a neorganizovanosťou pri výkone práva otca na styk s deťmi, ktoré sa v niektorých prípadoch realizovalo aj proti ich vôli. Ich matky opisovali psychosomatické symptómy detí pred stretnutím s otcami. Deti sa vracali domov vyčerpané a emocionálne odpojené. Napriek negatívnemu prežívaniu detí však v mnohých prípadoch bol uprednostnený kontakt s otcom a to aj v situáciách, keď aj dieťa bolo dokázateľne priamou obeťou násillia.

Ženy uvádzali, že zažívajú počas úkonov spojených s úpravou rodičovských práv a povinností retraumatizáciu a niekedy aj druhotnú viktimizáciu. So súdnymi konaniami o rodinnoprávnej agende sú takisto spojené rôzne párové stretnutia, či už priamo na súde, v rámci odporúčaných mediačných stretnutí alebo psychologického poradenstva, ako aj pri vyhotovení psychologických súdnoznaleckých posudkov. Ženy a ich deti často absolvujú viacero sedení na vypracovanie posudku. Rozhovory odhalili pozitívne aj negatívne postupy vypracovania znaleckého posudku. Niektoré ženy tvrdili, že znalec alebo znalkyňa nemali dostatočné znalosti o psychickom partnerskom násilí a objavili sa aj skúsenosti s necitlivým prístupom zo strany znalcov.

Podobne ako v prípade SPOSK, aj na súdoch panuje podľa našich výsledkov nízke povedomie o partnerskom násilí a jeho dopadoch na ženy alebo deti. Z našej analýzy vyplýva, že inštitúcie prehliadajú najmä tie formy partnerského násillia, ktoré presahujú fyzické násillie, a rámčujú ich ako vzájomné konflikty. Väčšina participantiek potvrdila, že ich skúsenosti s partnerským násilím neboli počas úkonov v súdnom konaní brané do úvahy a niekedy boli priamo spochybňované. Niektoré ženy vďaka tomu vnímali svoje postavenie v konaní ako nerovnocenné, pričom s ich násilnými expartnermi sa zaobchádzalo viac priaznivo vďaka ich lepšiemu ekonomickému postaveniu a vyrovnanému správaniu v súdnej sieni, ktoré bolo v protiklade s traumatizovaným stavom žien. Tieto výsledky zodpovedajú situácii aj v iných krajinách (Côté et al., 2021, Løkkegaard et al., 2019, Pajak et al., 2014). Inštitucionálny systém

sociálnoprávnej ochrany detí a rodinného práva postavený na východisku, ktoré za každých okolností uprednostňuje rodičovskú dohodu o právach a povinnostiach voči deťom, je do veľkej miery slepý voči partnerskému násiliu a ignoruje nerovnocenné postavenie násilníka a jeho obeť ako aj retraumatizujúci efekt, ktorý majú spoločné stretnutia na preživišie. „Slepý“ systém tak namiesto ochrany pred násilím núti ženy konať tak, ako si to systém vyžaduje (Pajak et al., 2014) a ženy často akceptujú aj pre ne nevýhodné riešenie buď v úprave starostlivosti o dieťa, alebo v znížení výživného, aby zabránili ďalšej traumatizácii seba alebo svojich detí. Tieto skúsenosti však vedú k pocitu „inštitucionálnej zrady“ (Smith a Freyd, 2014) a nedôvere voči inštitúciám, ktoré nedokázali odpovedať na ich potreby a namiesto ochrany a podpory čiastočne kopírovali dynamiku partnerského násillia a nútili ženy prispôbiť sa. V tomto rámci inštitúcie neriešia ani násillie po rozchode vrátane psychického násillia, vyhrážok alebo nátlaku, ktoré bývalí partneri vyvíjajú prostredníctvom konštantných inštitucionálnych sťažností.

Všetky zúčastnené ženy zažili nejakú formu postseparačného násillia vrátane psychického a ekonomického násillia, prenasledovania, vyhrážok alebo násillia prostredníctvom detí alebo inštitúcií. Otcovia bežne využívali rodičovský kontakt s deťmi na pokračovanie násillia prostredníctvom rozsiahlej komunikácie so ženami, vyvolávanie stresu, kontroly a podrývania duševnej pohody žien. Inštitúcie ako sú orgány sociálnoprávnej ochrany detí alebo polícia sa používali ako sprostredkovatelia pri páchaní násillia. Páchatelia sa často usilovali o odovzdávanie detí na styk za asistencie polície, podávali vymyslené alebo prehnané sťažnosti na matky SPOSK, nútili ženy podávať vysvetlenia a podrobovať sa šetreniam a podrobovali deti nadbytočným lekárskeým alebo psychologickým vyšetreniam. Ženy vnímali pretrvávajúce násillie prostredníctvom inštitúcií ako stresujúce a vyčerpávajúce, obmedzujúce ich pracovný čas alebo čas strávený s deťmi. Páchatelia niekedy rozšírili svoje obťažovanie nielen na ženy, ale zamerali sa aj na samotné inštitúcie, kontaktovali ich aj počas výkonu trestu alebo iniciovali úradné kontroly inštitúcií, ako sú SPOSK, pediatri alebo školské zariadenia. Procesné prenasledovanie po rozchode je často dôvodom extrémne dlhých súdnych konaní o stabilnú úpravu rodičovských práv a povinností, keďže otcovia požadovali zmeny predtým stanovených rodičovských dohôd, čo si vyžiadalo ďalšie zapojenie inštitúcií, psychologických súdnych znalcov a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, čím vystavili ženy a deti ďalšiemu stresu. Podľa výskumných rozhovorov inštitúcie nie sú pripravené na riešenie tejto formy postseparačného násillia, keďže je vnímané ako legitímne využívanie právnych nástrojov a možností (Miller a Smolter, 2011) a do istej miery sa tak na ňom podieľajú.

Ako už bolo uvedené, participantky výskumu mali rôzne skúsenosti s rôznymi inštitúciami. Kým niektoré z nich sa stretli s citlivým a empatickým prístupom, iné sa cítili nepochopené, ich skúsenosť s partnerským násilím bola spochybnovaná, nedôverovali inštitúciám a niekedy sa dokonca cítili zradené systémom na rôznych úrovniach. Dokonca aj v prípadoch, keď bolo násillie dokázané, či už orgánmi činnými v trestnom konaní alebo psychologickým znaleckým posudkom, ženy nevnímali inštitucionálnu podporu v súlade so svojimi záujmami a spoluprácu inštitúcií. Namiesto toho často dostávali protichodné informácie. Spolupráca medzi inými inštitúciami a špecializovanými službami sa spomínala len zriedkavo.

Naša analýza poukázala na nezastupiteľné miesto špecializovaných služieb v systéme ochrany a pomoci ženám zažívajúcim partnerské násillie a ich deťom. Identifikovala však aj nedostatok spolupráce a koordinácie s verejnými inštitúciami, ktoré by mali byť zapojené do tohto systému ochrany. To je spôsobené aj nedostatočným povedomím o partnerskom násilí v týchto inštitúciách. Hoci už do istej miery vedia rozpoznať fyzické násillie, iné formy partnerského násillia, najmä psychické a postseparačné násillie, zostávajú pre inštitúcie neviditeľné a následne nedokážu ženám a ich deťom poskytnúť dostatočnú ochranu a podporu. Výsledky tiež poukázali na to, že systém zodpovedný za usporiadanie rodičovských práv a povinností je do veľkej miery slepý voči partnerskému násilíu na ženách. Postupy, ktoré používa, vedú k retraumatizácii žien a často aj ich detí, čo komplikuje proces zotavovania sa z následkov násillia a poskytuje priestor pre pokračovanie násillia aj po rozchode.

Príloha č. 1 – Zoznam organizácií poskytujúcich špecializované služby

Organizácia	Kraj	BŽD	Poradenské centrum	Intervenčné centrum	Webová stránka
BRIEŽDENIE	Žilinský	x			www.briezdenie.sk
KOTVA n. o. Trebišov	Košický	x			www.kotvano.sk
Psychosociálne centrum Košice	Košický	x			www.pscentrum.sk
Križovatky n.o.	Trnavský	x			www.krizovatky.eu
Krízové centrum Čakanka	Žilinský	x			www.povazska-bystrica.sk/krizove-centrum-povazska-bystrica.phtml?id3=71553
MyMamy, o.z.	Prešovský	x	x	x	www.mymamy.sk
Centrum Slniečko, n.o.	Nitriansky	x	x	x	www.centrumslniecko.sk
LUNA, n.o.	Trenčiansky	x	x	x	www.niestevtomsame.sk
Občianske združenie Brána do života	Bratislavský	x	x		www.branadozivota.sk
Centrum sociálnych služieb Anima	Žilinský	x	x		www.jefremovska.dsszsk.sk
Áno pre život n.o.	Žilinský	x	x		www.anoprezivot.sk
Centrum sociálnych služieb KA	Banskobystrický	x	x	x	www.csska.sk
ŽENA V TIESNI	Žilinský		x	x	www.zenavtiesni.sk
Pomoc rodine	Košický		x	x	www.web.pomocrodine.sk
OZ Hana	Košický		x	x	www.ozhana.sk
Progresfem	Prešovský		x		www.progresfem.sk
Fenestra	Košický		x	x	www.fenestra.sk
Poradenské Centrum Nádej	Bratislavský		x	x	www.centrumnadej.sk
Ženy pomáhajú ženám	Trenčiansky		x		www.zpzpe.sk
ALEJ poradenské centrum	Bratislavský		x		www.alej.eu
MyMamy, o.z. - Bardejov	Prešovský		x		www.mymamy.sk
Aliancia žien Slovenska	Bratislavský		x		www.alianciazien.wordpress.com
Aliancia žien - cesta späť - Trnava	Trnavský		x		www.alianciazien.wordpress.com
Aliancia žien- cesta späť Trenčín	Trenčiansky		x		www.alianciazien.wordpress.com
Náruč – pomoc deťom v kríze	Žilinský		x		www.naruc.sk
Kanisová & Kanis Advokátska kancelária s.r.o.	Bratislavský/ Trnavský		x	x	www.kanis.sk

Zoznam použitej literatúry

- André, Z., Brnová, T., Burajová, B., Gáliková, D., Karlovská, D., Klieštiková, S., Kováčová, M., Krušková, E., Očenášová, Z., & Surovcová, A. (2020). *Usmernenie k poskytovaniu služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti*. IVPR. Dostupné na: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Usmernenie-sluzby-a-standardy.pdf>
- André, Z., & Očenášová, Z. (2023). *Monitoring dostupnosti a kvality podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti*. IVPR. Dostupné na: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2023/11/Monitoring_dostupnost_sluzieb_zaverecna_sprava_2023_PERD.pdf
- Baird, S. L., Alaggia, R., & Maiter, S. (2020). Broadening the 'Survivor capsule' of intimate partner violence services. *The British Journal of Social Work*, 51(7), 2517-2535. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa067>
- Bdžoch Koňáková L., Durbáková V., Filická M., Holubová B., Karlovská D., Králová S., & Takáč Pachová Z. (2023). *Akú ochranu a podporu garantuje súčasný systém ženám zažívajúcim násilie a ich deťom? Správa o stave systému ochrany, pomoci a podpory*. Fenestra, OZ Hana. Dostupné na: <https://www.fenestra.sk/wp-content/uploads/2023/06/Sprava-stav-systemu-hlavne-zistenia-odporucania.pdf>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77–101.
- Busch, N. B., & Valentine, D. (2000). Empowerment practice: A focus on battered women. *Affilia*, 15(1), 82-95. <https://doi.org/10.1177/08861090022093840>
- Campbell, R., Goodman-Williams, R., & Javorka, M. (2019). A Trauma-Informed Approach to Sexual Violence Research Ethics and Open Science. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(23-24), 4765-4793.
- Campbell, K. A., Orr, E., Durepos, P., Nguyen, L., Li, L., Whitmore, C., Gehrke, P., Graham, L., & Jack, S. M. (2021). Reflexive Thematic Analysis for Applied Qualitative Health Research. *The Qualitative Report*, 26(6), 2011-2028.
- Cattaneo, L. B., Stylianou, A. M., Hargrove, S., Goodman, L. A., Gebhard, K. T., & Curby, T. W. (2020). Survivor-centered practice and survivor empowerment: Evidence from a research-practitioner partnership. *Violence Against Women*, 27(9), 1252-1272. <https://doi.org/10.1177/1077801220935196>
- Côté, I., Damant, D., & Lapierre, S. (2021). Children in domestic violence shelters: Does the feminist perspective collapse? *Journal of Social Work*, 22(2), 422-439. <https://doi.org/10.1177/14680173211009740>
- Epstein, D., Goodman, L.A. (2019). Discounting women: Doubting domestic violence survivors' credibility and dismissing their experiences. *University of Pennsylvania Law Review*, 167(2), 399–461. <http://www.jstor.org/stable/45389464>
- Gengler, A.M. (2012). Defying (Dis)Empowerment in a battered women's shelter. (2012). *Social Problems*, 59(4), 501-521. <https://doi.org/10.1525/sp.2012.59.4.501>
- Gregory, K., Nnawulezi, N., & Sullivan, C. M. (2017). Understanding how domestic violence shelter rules may influence survivor empowerment. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1-2), NP402-NP423. <https://doi.org/10.1177/0886260517730561>
- Gutowski, E., & Goodman, L. A. (2019). "Like I'm invisible": IPV survivor-mothers' perceptions of seeking child custody through the family court system. *Journal of Family Violence*, 35(5), 441-457. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00063-1>
- Holubová B. (ed) a kol. (2015). *Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násilie*. IVPR. ISBN 978-80-7138-145-7 Dostupné na: http://www.ivpr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/NP/podpora_prevenie/dokument_metodika_k_poskytovaniu_komplexnej_podpory.pdf

- Holt, S. (2016). Domestic violence and the paradox of post-separation mothering. *British Journal of Social Work*, *bcw162*. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw162>
- Humphreys, C., Diemer, K., Bornemisza, A., Spiteri-Staines, A., Kaspiw, R., & Horsfall, B. (2018). More present than absent: Men who use domestic violence and their fathering. *Child & Family Social Work*, *24*(2), 321-329. <https://doi.org/10.1111/cfs.12617>
- Humphreys, C., Diemer, K., Bornemisza, A., Spiteri-Staines, A., Kaspiw, R., & Horsfall, B. (2018). More present than absent: Men who use domestic violence and their fathering. *Child & Family Social Work*, *24*(2), 321-329. <https://doi.org/10.1111/cfs.12617>
- Katz, E., Nikupeteri, A., & Laitinen, M. (2020). When coercive control continues to harm children: Post-separation fathering, stalking and domestic violence. *Child Abuse Review*, *29*(4), 310-324. <https://doi.org/10.1002/car.2611>
- Kelly, L., Dubois, L. (2008). Combating violence against women: minimum standards for support services, Council of Europe. Dostupné na: [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)
- Kulkarni, S. (2018). Intersectional trauma-informed intimate partner violence (IPV) services: Narrowing the gap between IPV service delivery and survivor needs. *Journal of Family Violence*, *34*(1), 55-64. <https://doi.org/10.1007/s10896-018-0001-5>
- Kuruc, A., Grochová, M., Očenášová, Z. (2021). *Metodika monitoringu dostupnosti a kvality podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti*. IVPR. Dostupné na: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Metodika-monitoringu-dostupnosti-a-kvality-podpornych-sluzieb-pre-zeny-zazivajuce-nasilie-a-ich-deti.pdf>
- Lapierre, S., & Côté, I. (2016). Abused women and the threat of parental alienation: Shelter workers' perspectives. *Children and Youth Services Review*, *65*, 120-126. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.03.022>
- LEE, R. M., & RENZETTI, C. M. (1990). The Problems of Researching Sensitive Topics: An Overview and Introduction. *American Behavioral Scientist*, *33*(5), 510-528.
- Løkkegaard, S. S., Hansen, N. B., Wolf, N. M., & Elklit, A. (2019). When Daddy stalks Mommy: Experiences of intimate partner stalking and involvement of social and legal authorities when stalker and victim have children together. *Violence Against Women*, *25*(14), 1759-1777. <https://doi.org/10.1177/1077801219826738>
- Miller, S. L., & Smolter, N. L. (2011). "Paper abuse": When all else fails, Batterers use procedural stalking. *Violence Against Women*, *17*(5), 637-650. <https://doi.org/10.1177/1077801211407290>
- Mohaupt, H., & Duckert, F. (2023). Partner-violent and non-violent fathers' descriptions of Co-parenting. *Journal of Gender-Based Violence*, *7*(1), 38-54. <https://doi.org/10.1332/239868021x16430290579843>
- Monk, L. (2017). *Improving Professionals' Responses to Mothers who Become, or are at Risk of Becoming, Separated from their Children, in Contexts of Violence and Abuse*. Department of Psychology and Behavioural Sciences, Coventry University: Coventry
- Monk, L., & Bowen, E. (2021). Coercive control of women as mothers via strategic mother-child separation. *Journal of Gender-Based Violence*, *5*(1), 23-42. <https://doi.org/10.1332/239868020x15913793920878>
- Nikupeteri, A., & Laitinen, M. (2015). Children's everyday lives shadowed by stalking: Postseparation stalking narratives of Finnish children and women. *Violence and Victims*, *30*(5), 830-845. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.vv-d-14-00048>
- Nikupeteri, A., Laitinen, M., & Kallinen, K. (2022). Children's sense of belonging in the context of post-separation parental stalking: Finnish children's experiences of their family relations. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, *16*(2), 285-295. <https://doi.org/10.1007/s40653-022-00494-x>
- Olson, R. M., García-Moreno, C., & Colombini, M. (2020). The implementation and effectiveness of the one stop centre model for intimate partner and sexual violence in low- and middle-income

- countries: A systematic review of barriers and enablers. *BMJ Global Health*, 5(3), e001883. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2019-001883>
- Pajak, C. R., Ahmad, F., Jenney, A., Fisher, P., & Chan, L. M. (2014). Survivor's costs of saying no. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(14), 2571-2591. <https://doi.org/10.1177/0886260513520506>
- Smith, C. P., Freyd, J. J. (2014). Institutional betrayal. *American Psychologist*, 69(6), 575-587. <https://doi.org/10.1037/a0037564>
- Smitková H. (2016) Etika psychologického výskumu s deťmi. *Psychologica XLV*, 204-210.
- Thiara RK, Gill AK. (2012). *Domestic violence, child contact and post-separation violence issues for South Asian and African-Caribbean women and children: A report of findings*. NSPCC: London
- Walker, L. E. (2002). Politics, psychology and the battered woman's movement. *Journal of Trauma Practice*, 1(1), 81-102. https://doi.org/10.1300/j189v01n01_05
- Wood, L. (2014). Hoping, empowering, strengthening. *Affilia*, 30(3), 286-301. <https://doi.org/10.1177/0886109914563157>
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/448/>
- Zákon č. 305/2005 Z. z. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/305/>
- Zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/274/>
- Zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/171/20230307>